

HOTĂRÎRE
cu privire la aprobarea Strategiei naționale de atragere a investițiilor
și promovare a exporturilor pentru anii 2016-2020 și a
Planului de acțiuni pentru implementarea acesteia

nr. 511 din 25.04.2016

Monitorul Oficial nr.114-122/565 din 29.04.2016

* * *

În scopul creării unui mediu investițional atractiv pentru investiții în economia Moldovei și asigurării promovării exporturilor de mărfuri și servicii autohtone, Guvernul

HOTĂRĂȘTE:

1. Se aprobă:

Strategia națională de atragere a investițiilor și promovare a exporturilor pentru anii 2016-2020, conform anexei nr.1;

Planul de acțiuni pentru implementarea Strategiei naționale de atragere a investițiilor și promovare a exporturilor pentru anii 2016-2020, conform anexei nr.2.

2. Ministerele și alte autorități administrative centrale:

vor întreprinde măsurile necesare pentru implementarea Planului de acțiuni menționat;

vor asigura includerea în procesul de planificare bugetară anuală și pe termen mediu a surselor financiare necesare pentru implementarea acțiunilor prevăzute în Planul de acțiuni nominalizat;

vor prezenta anual, pînă la 31 ianuarie, Ministerului Economiei, Raportul instituțional privind implementarea Planului de acțiuni și **propuneri de completare și actualizare a acestuia, după caz.**

3. Ministerul Economiei va prezenta anual, pînă la 31 martie, Guvernului, Raportul de monitorizare privind implementarea Planului de acțiuni, aprobat de către Consiliul pentru Competitivitate, cu propunerile de completare și actualizare, după caz.

4. Institutul Național de Cercetări Economice va elabora Metodologia de evaluare a impactului Strategiei asupra dezvoltării economiei naționale, care va fi aprobată ulterior de Consiliu.

5. Institutul Național de Cercetări Economice va pregăti, în baza Metodologiei de evaluare a impactului Strategiei asupra dezvoltării economiei naționale, rapoartele de evaluare ale impactului Strategiei asupra dezvoltării economiei naționale și le va prezenta Ministerului Economiei.

6. Ministerul Economiei va prezenta Guvernului două rapoarte de evaluare (în 2018 și 2021), în baza indicatorilor și datelor statistice relevante, conform obiectivelor trasate.

7. Biroul Național de Statistică și Banca Națională a Moldovei vor prezenta, trimestrial, Ministerului Economiei și Organizației de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului informația statistică privind indicatorii cu impact direct ai Strategiei.

8. Controlul asupra executării prezentei hotărîri se pune în sarcina viceprim-ministrului, ministrul economiei.

9. Autoritățile publice centrale, în termen de 6 luni de la data intrării în vigoare a prezentei hotărîri, vor aduce actele lor în concordanță cu prezenta hotărîre.

PRIM-MINISTRU

Pavel FILIP

Contrasemnează:

**Viceprim-ministru, ministrul economiei
Ministrul finanțelor**

**Octavian Calmîc
Octavian Armașu**

Nr.511. Chișinău, 25 aprilie 2016.

Anexa nr.1
la Hotărîrea Guvernului
nr.511 din 25 aprilie 2016

STRATEGIA națională de atragere a investițiilor și promovare a exporturilor pentru anii 2016-2020

INTRODUCERE

1. După recesiunea acută din anii 1990, creșterea economică a Republicii Moldova a reînceput în anul 2000. În perioada 2000-2014 a fost înregistrată o creștere medie a PIB-ului de circa 5% anual. Deși la prima vedere această rată a creșterii impresionează, în realitate aceasta abia dacă atinge nivelul mediu atins de statele din Europa și Asia Centrală¹ în aceeași perioadă. Astfel, după ce a intrat în procesul de tranziție ca una dintre cele mai sărace țări din această regiune geografică și după ce a suferit un colaps al PIB-ului de aproape 65% pe durata primului deceniu de tranziție, Republica Moldova a înregistrat contraperformanța de a stagna pe parcursul a încă un deceniu și jumătate în ceea ce privește convergența nivelului de venituri chiar și cu țările relativ sărace din Europa și Asia Centrală. Din cauza vulnerabilităților sale structurale, o serie de șocuri, cum ar fi cele de natură energetică, economică, climaterică și comercială, au făcut și mai dificilă realizarea acestei convergențe. Astfel, provocarea principală pentru economia Republicii Moldova constă nu în menținerea creșterii acesteia, ci în accelerarea economică semnificativă și în trecerea la o economie mult mai echilibrată, diversificată și solidă din punct de vedere structural.

¹ Grupul regional al Europei și Asiei Centrale este o categorie utilizată de instituțiile internaționale, în special de Banca Mondială, și include: Albania, Armenia, Azerbaidjan, Belarus, Bosnia și Herțegovina, Bulgaria, Georgia, Kazahstan, Kîrgîzstan, Kosovo, Macedonia, Moldova, Muntenegru, Polonia, România, Rusia, Serbia, Tadjikistan, Turkmenistan, Ucraina și Uzbekistan.

2. În ultimul deceniu au fost realizate mai multe studii privind obstacolele critice în calea creșterii economice a Republicii Moldova². O constatare comună a acestora este că, din cauza unei piețe interne foarte limitate, o creștere accelerată și durabilă a venitului național este posibilă doar prin intermediul sporirii și diversificării exporturilor. Un model de dezvoltare orientat spre exporturi ar permite valorificarea pleneră atât a avantajelor naturale ale țării, cât și a noilor oportunități oferite de acordurile comerciale bilaterale și multilaterale la care Republica Moldova este parte. Creșterea rapidă a exporturilor și diversificarea sînt acțiunile pe care Republica Moldova trebuie să le urmeze pentru a atinge o îmbunătățire semnificativă a standardelor de viață pentru generațiile actuale și viitoare. Decalajul tehnologic reprezintă însă un neajuns structural major, care subminează competitivitatea exporturilor moldovenești. Pentru recuperarea decalajului tehnologic sînt necesare investiții majore în dezvoltarea capitalului productiv și, respectiv, pentru catalizarea modelului de creștere orientat spre exporturi. Prin urmare, obiectivul de creștere și diversificare a exporturilor este perceput ca unul care derivă din cel de ameliorare a activității investiționale.

² Inclusiv Valentin Bozu, Dumitru Caragia și Iurie Gotisan „Final Analysis of Constraints to Economic Growth. Republic of Moldova”, Chișinău, Moldova, 2007, https://assets.mcc.gov/documents/Moldova_CA_withCover.pdf; Ana Popa și Alexandru Oprunenco „Constraints Analysis. Draft”, Chișinău, Moldova, 2010, http://expert-grup.org/en/biblioteca/item/download/936_ac3e782874e2a995bef0005c0dc5f73d; World Bank. „Moldova: Opportunities

3. Investițiile în capitalul productiv pot proveni atât din surse interne, cât și din cele externe. Dihotomia „investiții locale–investiții străine” sub nici o formă nu presupune că unele ar trebui să fie avantajate în raport cu altele în cadrul politicilor investiționale, ci doar că fiecare categorie răspunde unor nevoi diferite, are un potențial și un rol diferit în accelerarea și în diversificarea creșterii economice. Investițiile locale au un rol important pentru dezvoltarea capitalului productiv în sectoarele „tradiționale”, în care Republica Moldova deține anumite competențe tehnologice (industria alimentară, industria băuturilor alcoolice, confecțiile etc.), sau care sînt mai puțin atractive pentru investitorii străini din cauza accesului restrîns la factorii-cheie de producție (agricultura). Cu un sector financiar insuficient de dezvoltat, volumul resurselor investiționale interne este unul destul de limitat, iar întreprinderile autohtone nu dispun de suficiente competențe tehnologice pentru a investi în sectoarele „noi”, promițătoare sub aspectul productivității, calității, sofisticării și diversificării structurale a creșterii economice. Investitorii locali, în mod evident, explorează și potențialul industriilor noi, însă la o scară mult mai mică, inclusiv sub aspectul numărului de locuri de muncă create, decît companiile internaționale, care au o experiență de cîteva decenii, un set complet de competențe tehnologice și canale garantate de desfacere a producției.

4. Investițiile străine, în special cele directe, au un rol esențial în accelerarea activității investiționale și depășirea mai rapidă a decalajului tehnologic. Pentru a înregistra o creștere economică mai înaltă chiar din primul deceniu de reforme economice de piață, țările din Europa Centrală și de Est s-au bazat pe atragerea investițiilor străine, deși dispuneau de mai multe resurse financiare interne și de tradiții tehnologice mai avansate decît cele pe care le are Republica Moldova în prezent. Conform exemplului acestor țări, un număr mai mare de istorii de succes ale investitorilor străini la etapele inițiale generează și mai multe investiții la etapele ulterioare, lărgeste accesul la piețele externe de desfacere și susține avansarea tehnologică și diversificarea structurală a exporturilor. Investițiile străine directe contribuie în mod direct la dezvoltarea exporturilor prin creșterea și diversificarea structurală a ofertei interne, prin sporirea productivității și prin crearea locurilor de muncă în industriile „noi”. Însă investițiile străine directe au și o importantă influență colaterală asupra exporturilor, chiar și atunci cînd nu sînt plasate în sectoare orientate în mod direct spre exporturi. Astfel, investițiile străine plasate în sectoarele orientate spre piața internă, furnizînd în mod mai eficient și/sau mai calitativ servicii sau inputuri sectoarelor orientate spre exporturi, pot să contribuie în mod esențial la creșterea productivității celor din urmă. De asemenea, investițiile străine directe generează efecte de difuziune a tehnologiilor (*spillovers*) și *know-how*-ului în întreaga economie, realizîndu-se o creștere generalizată a productivității, inclusiv în sectoarele care nu beneficiază atît de mult de investițiile străine directe. Investițiile străine generează în acest mod și un număr mare de locuri de muncă indirecte și stimulează dezvoltarea abilităților antreprenoriale, mai ales atunci cînd întreprinderile mici și mijlocii locale devin parte a lanțurilor tehnologice ale firmelor cu investiții străine directe. Combinarea acestor efecte duce la realizarea unor venituri mai mari și mai stabile și, respectiv, la creșterea nivelului de trai al cetățenilor.

5. Strategia de atragere a investițiilor și promovare a exporturilor pentru perioada 2016-2020 (în continuare – Strategie) a fost concepută pentru a contribui la sporirea valorică și diversificarea structurală a exporturilor moldovenești, care, în mod tradițional, erau axate pe un spectru îngust de produse. Stimularea și diversificarea exporturilor constituie factorul-cheie pentru echilibrarea balanței comerciale, crearea de noi locuri de muncă decente și pentru asigurarea unei dezvoltări economice durabile. Investițiile, în special cele directe și cele care conectează întreprinderile mici și mijlocii la investițiile străine directe, sînt văzute în prezenta Strategie ca un instrument principal în valorificarea potențialului de export al țării, de aceea creșterea volumului investițiilor străine directe reprezintă obiectivul fundamental al prezentei Strategii. Prezenta Strategie va susține îndeplinirea angajamentelor asumate de către Guvern în cadrul Acordului de Asociere cu Uniunea Europeană, care pune accentul pe îmbunătățirea

esențială a climatului investițional și pe sporirea competitivității țării pe piețele externe. De asemenea, va contribui la reducerea decalajului competitiv al țării, la stimularea potențialului productiv și la modificarea structurii economiei prin reducerea rolului sectoarelor și tehnologiilor neproductive, contribuind astfel la atingerea obiectivelor de dezvoltare stabilite de Strategia națională de dezvoltare „Moldova 2020”, aprobată prin [Legea nr.166 din 11 iulie 2012](#). Investițiile (în special cele directe) vor fi pilonul principal în această tranziție, prin generarea unor bunuri și servicii orientate în mod direct spre piețele externe, crearea unor noi lanțuri tehnologice și aprofundarea celor existente, precum și prin difuziunea cunoștințelor tehnologice și a expertizei manageriale avansate inclusiv către sectoarele care nu sînt orientate spre comerțul extern sau care nu beneficiază de investiții străine directe.

6. Prezenta Strategie interacționează logic și conceptual cu alte strategii de dezvoltare adoptate în Republica Moldova. Atenuarea constrîngerilor legate de cantitatea și calitatea forței de muncă, care se numără printre cele mai mari obstacole în calea atragerii investițiilor și creșterii exporturilor, depinde de implementarea Strategiei de dezvoltare a învățămîntului vocațional/tehnic pe anii 2013-2020. Dezvoltarea legăturilor dintre investițiile străine directe și întreprinderile mici și mijlocii moldovenești, precum și dezvoltarea capacităților de export ale celor din urmă depinde de gradul de aplicare a Strategiei de dezvoltare a sectorului întreprinderilor mici și mijlocii pentru anii 2012-2020. Securitatea drepturilor de proprietate și asigurarea respectării obligațiilor contractuale – alți doi factori esențiali pentru atragerea, reținerea și dezvoltarea investițiilor străine directe și celor interne – urmează a fi îmbunătățite în urma implementării Strategiei de reformare a sectorului justiției pentru anii 2011-2016.

7. Obiectivul de majorare a exporturilor urmează a fi atins prin efectul cumulat al investițiilor străine și al celor locale integrate în lanțurile tehnologice ale investitorilor străini și canalizate în sectoarele economice orientate spre export. Strategia de intervenție și acțiunile planificate subliniază importanța îmbunătățirii climatului de afaceri în Republica Moldova spre beneficiul tuturor întreprinderilor și spre susținerea dezvoltării și integrării internaționale a întreprinderilor mici și mijlocii. În acest fel, întreprinderile mici și mijlocii vor putea deveni furnizori de produse și servicii pentru întreprinderile mari (inclusiv pentru companiile transnaționale) și vor putea să își exporte mai profitabil propriile bunuri și servicii. Mai mult decît atît, chiar dacă în dezvoltarea sectoarelor „noi” de export se mizează, în special, pe investițiile străine directe, firmele moldovenești dornice și capabile să facă investiții generatoare de un număr considerabil de locuri de muncă în domeniile prioritare vor putea utiliza, de asemenea, facilitățile și oportunitățile oferite în cadrul prezentei Strategii. Fără a diminua importanța acestor elemente, prezenta Strategie se axează pe obiectivul de accelerare a exporturilor prin intermediul investițiilor străine directe, în contextul unui deficit de capital investițional și de *know-how* intern, de resurse financiare și de timp. Totodată, prezenta Strategie prevede orientarea investițiilor locale în acele industrii și întreprinderi care ar putea fi mai ușor integrate în lanțurile tehnologice ale întreprinderilor cu capital străin.

8. Un aspect important al prezentei Strategii este faptul că aceasta vizează sectoarele cele mai promițătoare din punctul de vedere al potențialului de atragere a investițiilor străine directe, de creare a locurilor de muncă și de generare a exporturilor pentru următorii 4-5 ani. Aceste sectoare au fost identificate, în mare parte, prin analizarea tendințelor recente ale investițiilor străine directe în Europa Centrală și de Est, inclusiv cele ale Republicii Moldova, prin evaluarea capacităților de absorbție a acestora, a nevoilor stringente și a constrîngerilor interne ale Republicii Moldova în raport cu oportunitățile oferite de investițiile străine directe care există la nivel regional, precum și prin identificarea clară a avantajelor competitive ale țării (în special cu ajutorul indicelui avantajului competitiv relevant). Astfel că au fost identificate 7 sectoare prioritare pentru politicile orientate spre atragerea investițiilor și promovarea exporturilor:

- 1) informații și comunicații;
- 2) fabricarea de mașini și echipamente;
- 3) activități de servicii administrative și activități de servicii suport;
- 4) fabricarea de utilaje și piese;

- 5) fabricarea produselor textile, fabricarea articolelor de îmbrăcăminte și fabricarea încălțămintei;
- 6) echipamente electrice;
- 7) industria alimentară și agricultura.

9. Prioritizarea unor industrii nu implică dezavantajarea altora. Prezenta Strategie este bazată pe o abordare realistă, conform căreia resursele financiare și umane foarte limitate ale țării vor fi utilizate pentru a răspunde nevoilor sectoarelor prioritare care pot oferi rezultate rapide, în special sub aspectul creării locurilor de muncă. Organizația pentru Atragerea Investițiilor și Promovarea Exporturilor din Moldova dispune de prea puține resurse financiare pentru a-și consolida competențele tehnologice și de expertiză în toate sectoarele economice. Din acest motiv industriile care se vor manifesta în viitor ca sectoare cu potențial ridicat, dar care în prezent au o distribuție geografică mică și îngustă nu sînt considerate ca fiind sectoare prioritare și care aduc rezultate rapide. Dacă pe parcursul implementării prezentei Strategii vor apărea alte sectoare promițătoare, aceasta va fi adaptată în mod corespunzător. În același timp, prin prezenta Strategie se urmărește eliminarea constrîngerilor orizontale, care împiedică atît investițiile străine, cît și cele locale în toate sectoarele.

Sursa: „Investment Policy: Navigating Foreign Investment Policy”,
World Bank Group, 2014

10. Aspectul esențial care diferențiază prezenta Strategie de cea precedentă constă în abordarea complexă și integrată. Investițiile străine directe nu mai sînt văzute ca un set de tranzacții unice menite să atragă în țară investitori străini, dar ca o relație în continuă dezvoltare cu investitorii pe parcursul întregului ciclu de viață al investițiilor (figura 1). Schimbarea logicii politicilor, propusă de prezenta Strategie, urmărește nu doar atragerea, ci și menținerea și dezvoltarea legăturilor sectoarelor care beneficiază de investiții străine directe și cu restul economiei, inclusiv cu întreprinderile mici și mijlocii moldovenești, astfel sporind beneficiile pe termen lung de dezvoltare pentru Republica Moldova provenite din investițiile străine și din interacțiunea acestora cu cele locale.

1. Atragerea investițiilor și promovarea exporturilor: situația curentă și tendințele principale

1.1. Principalele tendințe în evoluția exporturilor

11. Pe parcursul ultimului deceniu, comerțul extern cu bunuri a crescut în ritm alert, deși exporturile mai lent decît importurile. În perioada 2005-2014, valoarea exporturilor de bunuri din Republica Moldova a crescut în medie cu circa 10,4% anual, în timp ce importurile – cu circa 13,9%, ceea ce a determinat creșterea valorii absolute a deficitului în comerțul cu bunuri (figura 2). Raportat la PIB însă, deficitul în comerțul cu bunuri a crescut doar pînă în 2008, cînd a atins nivelul de 54,6%, după care a scăzut, în 2009-2014 fiind în medie de 39,4%. De fapt, riscurile legate de soldul comercial negativ sînt puternic exagerate în dezbaterile de politici, deoarece, odată cu stabilizarea influxurilor de remitențe, deficitul comercial va manifesta o tendință firească de îmbunătățire. Mai mult decît atît, o bună parte din creșterea importurilor de bunuri este atribuită fenomenului de comerț intraindustrial, foarte important în Republica Moldova, în cadrul căruia o serie de întreprinderi industriale activează pe bază de contracte de prestare a serviciilor de procesare externă încheiate cu contraagenți din străinătate. Indicatorul Grubel-Lloyd al intensității comerțului intraindustrial³ atestă valori foarte înalte pentru o serie de bunuri, depășind nivelul de 0,9 pentru produse ca: articolele de îmbrăcăminte și accesorii de îmbrăcăminte; legumele uscate; cablurile izolate; jerseyurile, puloverele și articolele similare; instrumentele de măsurare, verificare și control; veste, treniuri, pardesiuri, hanorace și articole similare; costume și cămăși pentru bărbați; mobilă și articole de finisaj; pompe pentru lichide; vermut și lichioruri. Cea mai mare parte a comerțului intraindustrial moldovenesc se referă la comerțul vertical, care presupune

exportul și importul simultan de bunuri ce fac parte din aceeași categorie comercială, dar aflate la diferite etape de procesare tehnologică. Valorificând avantajele sale competitive la momentul actual, Republica Moldova importă componente tehnologic-, design- și capital-intensive, pentru a le asambla în produse gata la etapele finale, ceea ce presupune utilizarea intensivă a forței de muncă.

³ Indicatorul Grubel-Lloyd al comerțului intraindustrial se calculează după formula $\frac{Xi + Mi}{Xi + Mi}$, Xi denotă exporturile bunului i, Mi – importurile. Cu cât mai apropiat de 1 este valoarea indicatorului Grubel-Lloyd, cu atât mai intens este comerțul intraindustrial cu bunul i.

12. Comerțul cu servicii a fost mai echilibrat în perioada de referință, soldul comercial fiind, episodic, chiar pozitiv. Importurile au crescut cu o rată medie anuală de 11,7%, iar exporturile – cu 10,7%. Cota serviciilor în total exporturi ale Republicii Moldova este una atipică de înaltă pentru țările din regiune, variind pe parcursul perioadei în jurul valorii de 30% (figura 3). Cota serviciilor în total exporturi ar putea fi, de fapt, și mai mare, dacă admitem ipoteza că o parte din reexporturile declarate de bunuri (care în 2014 au atins cota de 35% din totalul exporturilor de bunuri) reprezintă valoarea unor servicii de logistică comercială și transport pe piețele răsăritene prestate de firmele moldovenești de transport și logistică partenerilor vestici. Acest rol important al serviciilor în comerțul extern relevă anumite avantaje comparative ale țării (geografice, lingvistice, de regim comercial și de regim de vize), care trebuie consolidate și valorificate în continuare.

13. Republica Moldova este o țară deschisă comerțului extern atât sub aspectul rezultatelor, cât și al intențiilor formale ale politicii comerciale. În perioada 2005-2014, ponderea medie a comerțului extern (exporturi plus importuri) în PIB a fost de 128%, însă tendința generală a indicatorului de deschidere comercială s-a aflat în scădere. Politicile comerciale în această perioadă au devenit, în general, mai favorabile comerțului internațional, atât pentru exporturi, cât și pentru importuri. Datele disponibile arată că în 2013 valoarea medie a tarifului vamal raportat la volumul importurilor era de 10,4% pentru produsele agricole și 2,4% pentru cele neagricole – în ambele cazuri nivelurile date s-au plasat sub media globală și sub cea regională⁴. Totodată, persistă bariere interne netarifare, inclusiv neformale, în calea comerțului internațional, legate de autorizare, plăți neformale, acces la serviciile de transport etc. De-a lungul timpului, unele dintre aceste bariere au devenit și mai critice. Conform datelor Sondajului privind mediul de afaceri și performanța întreprinderilor (*Business Environment and Enterprise Performance Survey*), în anul 2008 problema corupției figura pe locul 6 în topul îngrijorărilor firmelor, iar în 2013 aceasta a migrat pe locul 2⁵; practicile de licențiere și autorizare au urcat de pe locul 15 în anul 2008 pe locul 12 în 2013, iar reglementările vamale și comerciale – de pe 14 pe 7. Prin urmare, tendința de scădere a ponderii comerțului internațional în PIB este mai degrabă o urmare a creșterii mai rapide a veniturilor țării și a persistenței unor bariere netarifare interne decât un rezultat intenționat al politicii comerciale. Cu referire la exporturile separate, pînă la criza financiară din 2009 se constată o tendință de scădere a ponderii acestora în PIB, cauzată, în special, de comprimarea mai puternică a exporturilor de bunuri, după care a urmat o fază de stabilitate în anii 2011-2014 (figura 3). Mai puțin sensibile la barierele interne și externe în calea comerțului, exporturile de servicii au demonstrat o evoluție mai constantă decât cele de bunuri, ceea ce are relevanță sub aspectul strategiilor de stabilizare a încasărilor din exporturi.

⁴ WTO, ITC and UNCTAD, World Tariff Profiles 2015, http://www.intracen.org/uploadedFiles/intracenorg/Content/Publications/tariff_profiles15_e.pdf.
⁵ World Bank, „Moldova Investment Climate”, 2015, prezentare disponibilă pe <http://www.un.md/publicdocget/285/>.

14. Aderînd la o serie de acorduri de liber schimb regionale, Republica Moldova și-a îmbunătățit esențial accesul la piețele externe pe parcursul ultimilor zece ani. Zona de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător creată de Republica Moldova cu Uniunea Europeană asigură accesul la o piață de desfacere de peste 500 de milioane de consumatori, iar Acordul de liber schimb multilateral în cadrul Comunității Statelor Independente oferă țării un alt debușeu important, care cuprinde aproape 280 de milioane de consumatori. Semnarea recentă a Acordului de liber schimb cu Turcia va determina, odată cu implementarea acestuia, reducerea tarifelor vamale pe cea mai protejată piață de desfacere a exporturilor moldovenești – tariful mediu pentru națiunea cea mai favorizată (*Most Favoured Nation*) aplicat de Turcia pentru produsele agricole și alimentare este de 42,2% (pentru unele produse depășind nivelul de 200%), iar pentru cele nonagricole – 5,4%⁶. Totuși, experiența ultimului deceniu arată că accesul produselor moldovenești pe piețele externe de desfacere mai degrabă este stăvilit de barierele netarifare decît de cele tarifare, în special de embargouri (Federația Rusă) și de standardele fitosanitare și comerciale înalte (Uniunea Europeană).

⁶ WTO, ITC and UNCTAD, World Tariff Profiles 2015.

15. Deși are o economie mică, Republica Moldova exportă un număr destul de mare de bunuri, aflat în continuă creștere, însă fluxurile de export manifestă o anumită instabilitate. La nivelul de dezagregare de 4 cifre, conform clasificării Sistemului armonizat (*Harmonized System*), în anul 2014 Republica Moldova raporta în baza de date COMTRADE un număr total de 757 de produse exportate. Numărul acestora scade la 176 de poziții dacă luăm în considerare doar exporturile care depășesc pragul de 1 milion dolari SUA, dar chiar și în acest caz indicatorul este destul de respectabil în comparație cu alte zone din regiune (figura 4). Analizînd rata de creștere a numărului de produse exportate în volum de peste 1 milion dolari SUA, se observă că Republica Moldova este depășită numai de Georgia și Armenia din țările Europei de Est și Asia Centrală. În aceeași perioadă, Republica Moldova și-a extins considerabil și geografia exporturilor – de la 83 de țări în 2005 la 107 țări în 2014.

16. Trezește anumite îngrijorări faptul că în perioada 2011-2014 numărul absolut de articole exportate de Moldova înregistrează o tendință clară de scădere. Acest fenomen persistă, la nivelul de dezagregare de 4 cifre și la cel de 6 cifre, atît ca număr total de bunuri exportate, cît și ca număr de bunuri a căror valoare de export depășește pragul de 1 milion dolari SUA. Supraviețuirea exporturilor reprezintă o latură importantă, luată în considerare în prezenta Strategie: în perioada 2004-2014, probabilitatea ca un bun, odată intrat în asortimentul de export al Republicii Moldova, să fie exportat și în anul următor a fost de circa 89%, iar pentru exporturile mai mari de 1 milion dolari SUA această probabilitate a fost și mai mică – 85% (figura 5). „Mortalitatea” exporturilor nu este suficient de mult compensată de fenomenul invers – de „natalitate”: probabilitatea ca un bun care nu a fost exportat anul precedent să intre anul următor în asortimentul exportat este de circa 75%. Volatilitatea înaltă a exporturilor este, în general, caracteristică economiilor mici din Europa de Est și Asia Centrală, semnificînd o instabilitate a ofertei interne, o vulnerabilitate sporită a economiei și o bază îngustă de creștere a exporturilor. Însă exemplul altor două economii mici din regiune – Bosnia și Herțegovina și Macedonia – care demonstrează rate mult mai înalte de supraviețuire a exporturilor, sugerează că și economiile relativ mici, mizînd pe industriile noi, se pot adapta cu succes la vicisitudinile climaterice și ale piețelor mondiale. Merită de adăugat că probabilitatea de supraviețuire a exporturilor moldovenești la nivel de piețe este și mai mică decît cea agregată (circa 60%), ceea ce denotă deja probleme legate de durabilitatea redusă a contactelor de afaceri și care, la rîndul lor, sînt determinate de

eforturile insuficiente de marketing și de management al calității. Totodată, probabilitatea de supraviețuire a exporturilor moldovenești este mult mai înaltă în cazul bunurilor produse în industriile noi comparativ cu cele tradiționale, în special cu cele provenite din sectorul agricol și din industria alimentară și a băuturilor.

17. Pe parcursul ultimilor 10 ani, geografia exporturilor a parcurs importante schimbări. Structura geografică a exporturilor s-a schimbat fundamental: ponderea exporturilor spre țările CSI s-a diminuat de la 50,5% în 2005 la doar 31,4% în 2014, în timp ce ponderea exporturilor spre UE a crescut de la 40,6% la 53,3%. Această reorientare a fost și mai vizibilă în cazul exporturilor autohtone (exporturile totale minus reexporturile). Astfel, ponderea exporturilor autohtone spre UE practic s-a dublat (de la 30% în 2005 la 51,8% în 2014), iar ponderea exporturilor autohtone spre CSI, pe parcursul aceleiași perioade de timp, s-a redus de la 63% la doar 29,2% (figurile 6 și 7). O altă schimbare importantă este creșterea notabilă a ponderii țărilor terțe (altele decât CSI și UE) în totalul exporturilor – de la 8,8% la 15,3%. În ansamblu, schimbarea geografiei exporturilor a fost însoțită și de o reducere foarte puternică a concentrației geografice a exporturilor. Indicele de concentrare Herfindahl-Hirshman a scăzut de la circa 1451 în anul 2005 la 943 în anul 2014. Diversificarea geografică este și mai impresionantă în comparație cu mijlocul anilor 1990, când indicele Herfindahl-Hirshma depășea nivelul de 4 000.

18. Reorientarea geografică a exporturilor s-a datorat mai multor oportunități, dar și multor constrângeri. Pe de o parte, s-au înrăutățit relațiile comerciale cu Federația Rusă, aceasta aplicând restricții comerciale, în anii 2006 și 2013, la importurile băuturilor alcoolice din țara noastră, iar în anul 2014 a interzis și importul de carne procesată și fructe. Pe de altă parte, relațiile comerciale cu Uniunea Europeană au cunoscut o dinamică ascendentă odată cu intrarea în vigoare a Sistemului Generalizat de Preferințe în 2006, cu extinderea acestuia în 2007 (Sistemul Generalizat de Preferințe plus), cu aplicarea Preferințelor Comerciale Autonome în 2008, culminând cu instituirea Zonei de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană, odată cu intrarea în vigoare a Acordului de Asociere, în septembrie 2014.

19. Asortimentul exporturilor de mărfuri a suferit, de asemenea, schimbări majore. Astfel, dacă în 2005 principala categorie de produse constituia „băuturile, inclusiv cele alcoolice, și oțetul”, în 2014 poziția dominantă a fost ocupată de „echipamente și utilaje electrice”, care în 2005 nici nu se regăseau în top10 produse exportate. Aceasta s-a datorat preponderent exporturilor de cabluri electrice pentru autoturisme, efectuate de către câteva companii cu investiții străine. Alte categorii noi de produse din 2014 care nu se regăseau în top10 exporturi în 2005 au fost „semințele și fructele oleaginoase”, „produsele farmaceutice” și „mobilierul, lenjeria de pat, saltelele, pernele și articolele similare” (tabelul 1). Structura exporturilor autohtone (fără reexporturi), de asemenea, s-a modificat semnificativ. Astfel, în top 10 produse exportate în 2014, 5 au fost noi în raport cu anul 2005:

- 1) echipament și utilaje electrice;
- 2) semințe și fructe oleaginoase;
- 3) mobilier; lenjerie de pat, saltele, perne și articole similare;
- 4) zahăr și preparate din zahăr;
- 5) sticlă și articole din sticlă (tabelul 2).

Tabelul 1

Top 10 produse exportate în 2005 și 2014, milioane dolari SUA

Produse	2005	Produse	2014
Băuturi, inclusiv alcoolice și oțet	314,5	Echipament și utilaje electrice	251,4
Articole de îmbrăcăminte și accesorii de îmbrăcăminte netricotate sau necroșetate	98,9	Fructe comestibile; coji de citrice sau de pepeni	194,0
Articole de îmbrăcăminte și accesorii de îmbrăcăminte, tricotate sau croșetate	71,9	Băuturi, inclusiv alcoolice și oțet	193,7
Fructe comestibile; coji de citrice sau de pepeni	60,9	Cereale	181,2
Piei brute (altele decât pieile cu blană)	60,6	Articole de îmbrăcăminte și accesorii de îmbrăcăminte netricotate sau necroșetate	162,2
Preparate din legume, fructe sau nuci	46,5	Semințe și fructe oleaginoase	154,2
Cereale	43,2	Produse farmaceutice	125,2
Grăsimi și uleiuri animale sau vegetale	37,8	Mobilier; lenjerii de pat, saltele, perne și articole similare	112,1
Aparate și utilaje mecanice; părți ale acestora	30,9	Articole de îmbrăcăminte și accesorii de îmbrăcăminte, tricotate sau croșetate	109,3
Încălțăminte, ghetă și articole similare; părți ale acestor articole	26,4	Grăsimi și uleiuri animale sau vegetale	77,5

Sursa: Calcule pe baza datelor Biroului Național de Statistică publicate de UN COMTRADE

Tabelul 2

Top 10 exporturi autohtone (fără reexporturi) în 2005 și 2014, milioane dolari SUA

Produse	2005	Produse	2014
Băuturi, inclusiv alcoolice și oțet	314,5	Cereale	180,6
Fructe comestibile; coji de citrice sau de pepeni	50,1	Băuturi, inclusiv alcoolice și oțet	178,0
Preparate din legume, fructe sau nuci	46,5	Echipament și utilaje electrice	161,3
Cereale	43,2	Semințe și fructe oleaginoase	153,2
Grăsimi și uleiuri animale sau vegetale	37,8	Fructe comestibile; coji de citrice sau de pepeni	152,7
Aparate și utilaje mecanice; părți ale acestora	28,9	Grăsimi și uleiuri animale sau vegetale	76,6
Semințe și fructe oleaginoase	21,3	Mobilier; lenjerii de pat, saltele, perne și articole similare	76,5
Fier și oțel	18,2	Preparate din legume, fructe sau nuci	58,5
Sare; sulf; pământ și pietre; materiale tencuieli	17,7	Zahăr și preparate din zahăr	55,5

Articole de îmbrăcăminte și accesorii de îmbrăcăminte, netricotate sau necroșetate	17,6	Sticlă și articole din sticlă	53,6
--	------	-------------------------------	------

Sursa: Calcule pe baza datelor Biroului Național de Statistică publicate de UN COMTRADE

20. În general, pe parcursul ultimului deceniu, exporturile de produse industriale le-au depășit pe cele de produse agroalimentare. Dacă în 2005 mai mult de jumătate (53,4%) din produsele exportate constituiau produse agroalimentare, ponderea acestora s-a diminuat pînă la 45,5% în 2014, fiind depășite de produsele industriale. Principalele categorii de exporturi sînt reprezentate de:

- 1) produsele alimentare și animale vii;
- 2) articolele manufacturate diverse;
- 3) mașinile și echipamentele pentru transport. Aceste categorii largi de produse au constituit în 2014 circa 63% din volumul total de exporturi (figurile 8 și 9).

21. Ca urmare a șocurilor comerciale din 2004-2006, dar și a eforturilor de politici la nivel de țară și de marketing la nivel de firmă, exporturile moldovenești demonstrează un proces de diversificare a asortimentului. Pentru nivelul de dezagregare de 4 cifre conform clasificării indicelui de concentrare Herfindahl-Hirshman⁷, de la un nivel mediu de circa 820 în anii 2001-2004 a scăzut la 770 în anul 2005 și la 370 imediat după introducerea în 2006 de către Federația Rusă a embargoului contra exporturilor de băuturi alcoolice din Republica Moldova. În perioada 2010-2014 indicatorul a scăzut și mai mult, oscilînd în jurul unei medii de 245. O reducere atît de rapidă a indicelui de concentrare nu are precedent la scară regională. Concentrarea integrală a exporturilor de bunuri (la nivel de produs și țară) denotă o valoare și mai redusă, care pentru anul 2014 era la nivel de 137. Pentru comparație, în anul 2005 indicele integral de concentrare a exporturilor era de 425.

⁷ Diminuarea indicelui semnifică diversificarea asortimentului produselor.

22. S-au produs schimbări importante și în competitivitatea produselor de export. Schimbările de structură la nivel de produs și destinații geografice relevă, în ultimă instanță, schimbările care se produc în competitivitatea și sofisticarea exporturilor moldovenești. Din tabelul 3 se observă că produsele din categoria HS85 „Mașini și echipamente electrice și electronice” au înregistrat cel mai mare cîștig în indicele avantajului comparativ relevant⁸, deși nivelul încă rămîne subunitar. Creșterea de peste 8 ori a indicelui avantajului comparativ relevant se datorează producerii de cabluri și echipamente electrice și electronice de către de cîțiva agenți economici, inclusiv de către rezidenții zonelor economice libere. Producția de mobilă (HS94), zahărul și produsele de cofetărie (HS17), preparatele de cereale, făină, amidonul și laptele (HS19), articolele de piatră și sticlă (HS68-71), produsele de origine vegetală (HS06-14) și textilele (HS50-60) sînt grupele de mărfuri pentru care producătorii naționali demonstrează un cîștig categoric de competitivitate pe parcursul ultimului deceniu și la producerea cărora se bucură de avantaje comparative la scară globală. Pe de altă parte, dacă în anii 2004-2005 producătorii moldoveni demonstau o anumită competitivitate în producerea preparatelor de carne (HS16) și în produsele minerale (HS25-27), astăzi aceasta pare că a dispărut, iar în cazul unor tipuri de produse, probabil, irecuperabil. Îmbrăcămintea și încălțămîntea, de asemenea, au pierdut din competitivitate, dar indicele avantajului comparativ relevant rămîne în ambele cazuri mult peste

pragul unitar. În cazul vinurilor și băuturilor alcoolice tari (HS22), chiar dacă acestea rămân competitive la scară globală, producătorii au pierdut enorm din marja de competitivitate de care se bucurau acum un deceniu, chiar înainte de introducerea de către Federația Rusă a embargoului. Deși aceste avantaje sînt determinate în mare parte de disponibilitatea materiei prime și de condițiile climaterice excelente, producătorii însușesc tot mai mult *know-how*-ul tehnologic și de marketing modern.

⁸ Indicele avantajului comparativ relevant al țării *i* pentru produsul *k* este calculat după formula $ACR_k = (E_{ik}/E_{it})/(E_{gk}/E_{gt})$, unde E_{ik} este exportul produsului *k* din țara *i*, E_{it} – exportul total al țării *i*, E_{gk} – exporturile produsului *k* din partea tuturor țărilor, E_{gt} – exporturile totale ale tuturor țărilor. Un nivel al avantajului comparativ relevant mai mare decît 1 atestă prezența unor avantaje comparative în țara respectivă pentru producerea bunului în cauză.

Tabelul 3

**Schimbări în structura exporturilor și în indicele avantajului competitiv relevant
al bunurilor de export, nivelul de dezagregare de 2 cifre în conformitate
cu clasificarea Sistemului armonizat**

Grupele Sistemului armonizat	Denumirea produselor	2004- 2005	2013- 2014
01-05	Animale și produse de origine animalieră	2,0	1,6
06-14	Produse de origine vegetală	9,8	12,5
15	Uleiuri și grăsimi de origine animală și vegetală	11,2	4,8
16	Preparate din carne	0,9	0,0
17	Zahăr și produse de cofetărie	2,4	7,0
19	Preparate din cereale, făină, lapte	0,8	2,0
20	Produse din legume și fructe	13,2	8,5
18,21	Alte produse alimentare	0,5	1,0
22	Băuturi	46,9	15,1
24	Produse de tutun	4,0	3,8
25-27	Produse minerale	4,3	0,9
28-38	Produse chimice	10,2	9,0
39-40	Produse din plastic și cauciuc	0,2	0,5
41-43	Piei și produse din piele	19,4	2,4
44-47	Lemn și produse de lemn	0,3	0,8
48-49	Hîrtie, carton, ediții poligrafice	0,5	0,8
50-60	Textile, covoare	7,0	8,7
61-63	Îmbrăcăminte	5,9	4,9
64-67	Încălțăminte, umbrele, pălării	3,5	2,0
68-71	Articole de piatră și sticlă	2,3	5,1
72-81	Metal și articole de metal	0,7	0,6
84	Mașini și echipamente mecanice	0,2	0,2
85	Mașini și echipamente electrice și electronice	0,1	0,8
86-89	Echipament, utilaje de transport și părți componente ale acestora	0,4	0,2
90	Instrumente optice, de măsurat, medicale etc.	0,2	0,5
91-92	Ceasuri, instrumente muzicale	0,1	0,1
94	Mobilă	0,8	3,6
95-99	Articole diverse	1,2	0,4

Sursa: Calcule pe baza datelor Biroului Național de Statistică, publicate de UN COMTRADE

1.2. Rolul investițiilor în dezvoltarea exporturilor. Investițiile în Republica Moldova și în lume

23. Începînd cu anul 2000, investițiile de capital în Republica Moldova au crescut în termeni reali, însă sectoarele orientate spre export au rămas în urmă față de celelalte. În ansamblu, volumul anual de investiții de capital în anul 2014 era de 3,2 ori mai mare decît în anul 2000 (figura 10). Criza financiară din anul 2009 a avut un impact foarte puternic asupra investițiilor, întrerupînd tendința de creștere rapidă care se conturase în perioada 2001-2008. Volumul de investiții încă nu a revenit la nivelul anterior crizei, ceea ce semnifică o stagnare a procesului de expansiune a capacităților interne de producție. Totodată, în ultimii 3-4 ani, numai 30% din investiții sînt alocate în sectoarele care în mod direct sînt orientate spre exportul de mărfuri. După cum este prezentat în figura 11, criza financiară din 2009 pare să fi avut un impact mai mare asupra investițiilor făcute de întreprinderile aflate în proprietate străină sau cu capital străin. Deși cota investițiilor locale a crescut comparativ cu nivelul anticriză, rolul investițiilor publice (efectuate de stat cu suportul donatorilor sau finanțate de stat) a crescut și mai mult.

24. Investițiile au avut un rol-cheie în dezvoltarea exporturilor. Investițiile au un rol major în extinderea capacităților de producție și a ofertei de export a țării. Conform estimărilor, în perioada 2001-2014, fiecare dolar SUA investit anual în capitalul productiv din activitățile economice exportatoare a generat în medie 0,49 dolari SUA exporturi în următorul an. În particular, 1 dolar SUA investit anual în agricultură se asocia cu o creștere anuală a veniturilor din exporturi de circa 0,57 dolari SUA, iar în industria alimentară și a băuturilor – de circa 0,19 dolari SUA. Datele statistice nu oferă un nivel suficient de detalieri, dar chiar și cele disponibile permit identificarea unor sectoare în care investițiile generează mult mai repede capacități noi de export. Astfel, în contrast remarcabil cu agricultura și industria alimentară, 1 dolar SUA investit în producția de aparatură și instrumente medicale de precizie și optice aducea 14,5 dolari exporturi, dar în această industrie efectul bazei mici de comparație este disproporționat de mare. În cazul mașinilor și aparatelor electrice (în special cabluri și circuite electrice de bază), indicatorul corespunzător este de circa 5,1 dolari SUA, în industria chimică – 3,53 dolari SUA (dar aici cota reexporturilor este deosebit de înaltă), în industria fabricării articolelor de îmbrăcăminte – circa 3,7 dolari SUA, în producția de încălțăminte – circa 1,8 dolari SUA. Practic, toate sectoarele care au generat în mod accelerat exporturi s-au dezvoltat în ultimii ani datorită investițiilor străine, fie însoțite, fie nu (în cazul industriei ușoare) de plasament efectiv de capital din partea investitorilor/comanditarilor din străinătate. Faptul că unele din aceste sectoare nu existau anterior (cum ar fi producția de cabluri pentru industria automotive) sau erau într-o stare deplorabilă (industria instrumentelor de precizie) sugerează, totodată, că investițiile străine au un rol esențial și în creșterea nivelului de sofisticare a exporturilor moldovenești în ansamblu și că este necesar de intensificat eforturile de atragere a investițiilor străine în Republica Moldova.

25. Din perspectiva posibilităților care există pentru atragerea investițiilor străine, Republica Moldova are avantajul de a fi amplasată în regiunea cea mai potrivită. Volumul global al investițiilor străine directe s-a diminuat în 2014 cu 16% față de 2013, ajungînd la 1,23 trilioane dolari SUA, în mare parte din cauza fragilității fenomenului de redresare economică la nivel mondial, a incertitudinilor privind politicile investiționale și a intensificării riscurilor determinate de contextul geopolitic⁹. Însă chiar și în condițiile încetinirii creșterii economiei globale și scăderii fluxului global de investiții străine directe, continentul european a atras în 2014 circa 305 miliarde dolari SUA de investiții și finanțări, cu 36% mai mult față de anul 2013. În acest fel, Europa a reușit să convingă și mai mulți investitori cu privire la faptul că acesta este locul și momentul potrivit pentru a investi. Și mai important este faptul că 59% din investitori cred că

atractivitatea spațiului european va crește și mai mult în următorii 5 ani¹⁰. Aplicând un mix optimal de politici investiționale, Republica Moldova poate beneficia la maximum de aceste tendințe.

⁹ UNCTAD, World Investment Report, Genera, 2015, p.2.

¹⁰ Ernst & Young, Investment Monitor, 2015.

26. În Europa de Sud-Est, principalul sector de atracție pentru investitorii străini l-a constituit industria prelucrătoare. Dacă în trecut cea mai mare parte a fluxurilor de investiții străine directe era direcționată către sectorul imobiliar, construcții și servicii financiare, atunci în 2014 investitorii străini s-au orientat, în special, spre sectorul industriei prelucrătoare, aceasta dominând atât după numărul de proiecte (tabelul 4), cât și după numărul de locuri de muncă nou-create (tabelul 5). Investitorii au fost atrași, în particular, de costurile de producție competitive și de accesul direct pe piețele din UE. În Europa de Sud-Est, fluxul de investiții străine directe a rămas neschimbat la nivelul de 4,7 miliarde dolari SUA¹¹. Pe acest fundal, influxul de investiții străine directe în Republica Moldova este unul extrem de scăzut, între 2013 și 2015 Republica Moldova depășind la acest capitol doar Albania¹².

¹¹ UNCTAD, World Investment Report, Genera, 2015, p.67.

¹² Investment Monitor „Crossborder 2014”, fDiMarkets.com.

Tabelul 4

**Top 10 sectoare care atrag investiții străine directe în Europa,
după numărul de proiecte, perioada 2013-2014**

Sectorul	2013	2014	Ponderea (2014), %	Devierea, 2014/2013, %
Tehnologii informaționale și de comunicații	510	646	15	27
Servicii de afaceri	483	365	8	-24
Echipamente și utilaje	308	300	7	-3
Automotive	244	287	7	18
Industria alimentară	158	226	5	43
Intermediere financiară	156	214	5	37
Industria chimică	167	188	4	13
Industria farmaceutică	141	165	4	17
Energie	116	163	4	41
Plastic și cauciuc	124	146	3	18
Altele	1,550	1,641	38	6
Total	3,957	4,341	100	10

Notă: Proiectele de investiții includ atât investițiile greenfield/brownfield, cât și cele de privatizare, fuziune și achiziții.

Sursa: E&Y Investment Monitor 2015

Tabelul 5

**Top 10 sectoare care atrag investiții străine directe în Europa,
după numărul de locuri de muncă create, perioada 2013-2014**

Sectorul	2013	2014	Ponderea (2014), %	Devierea, 2014/2013, %
----------	------	------	--------------------------	------------------------------

Automotive	47,962	45,755	25	-5
Tehnologii informaționale și de comunicații Comun	12,946	19,088	10	47
Echipamente și utilaje	8,265	13,341	7	61
Servicii de afaceri	12,807	10,042	5	-22
Industria alimentară	4,297	9,408	5	119
Industria farmaceutică	2,557	9,009	5	252
Energie	6,714	7,755	4	16
Comerț cu amănuntul	9,429	7,536	4	-20
Plastic și cauciuc	8,653	5,816	3	-33
Alte servicii de transport	5,689	4,579	2	-20
Altele	46,964	53,254	29	13
Total	166,283	185,583	100	12

Sursa: E&Y Investment Monitor 2015

27. Evoluția investițiilor străine directe totale în Republica Moldova a fost una sinuoasă. Chiar dacă stocul de investiții străine directe a crescut de la 448,8 milioane dolari SUA în anul 2000 la 3,61 miliarde dolari SUA în anul 2014, fluxurile de investiții străine directe au fost extrem de volatile. Nivelul actual al fluxurilor acestora încă nu a revenit la nivelul precedent crizei din 2009. Cele mai mari fluxuri nete de investiții străine directe, în valoare de 711 milioane dolari SUA, atinse în 2008, au fost determinate, în principal, de investițiile străine directe orientate spre piață, care aveau drept țintă sectoarele prestatoare de servicii, cum ar fi comerțul cu amănuntul și cel financiar, precum și de o reevaluare contabilă a activelor în energetică. O particularitate structurală a investițiilor străine directe în Republica Moldova este faptul că fluxurile acestora s-au bazat în mare parte pe investiții în capital social, dar au demonstrat un nivel modest de profituri reinvestite (figura 12).

28. În comparație cu alte țări din regiune, Republica Moldova a înregistrat performanțe mai reduse în atragerea investițiilor străine directe. Nivelul mediu estimat al influxurilor nete de investiții străine directe pe cap de locuitor în perioada 2005-2014 este de 87 dolari SUA, unul dintre cele mai scăzute din regiune (figura 13). Din cauza insuficienței și costului ridicat al capitalului investițional intern, nivelul atât de scăzut al investițiilor străine directe nu face decât să submineze competitivitatea și dezvoltarea durabilă a țării. De asemenea, Republica Moldova a atras puține investiții de tip „greenfield”¹³. În medie, Republica Moldova atrage anual doar 65 dolari SUA pe cap de locuitor de investiții „greenfield” (figura 13), în timp ce în țările de comparație această valoare este de 357 dolari SUA în medie¹⁴.

¹³ Investițiile de tip „greenfield” sînt investițiile în construcția unor spații de producere noi. Investițiile de tip „brownfield” sînt investițiile în modernizarea/dezvoltarea unor spații de producere deja existente.

¹⁴ Grupul țărilor de comparație include statele care fac concurență directă Republicii Moldova pe dimensiunea investiții străine directe orientate spre eficiență (România, Macedonia, Ucraina și Serbia) sau aparțin Europei de Sud-Est (Albania, Bulgaria, Croația și Muntenegru).

Tabelul 6

**Valoarea medie anuală a proiectelor de investiții străine directe
„greenfield” pe cap de locuitor, perioada 2010-2014**

Țările	Valoarea proiectelor investiționale finanțate de investițiile străine directe, 2010-2014 (mil.dolari SUA)	Valoarea anuală medie a proiectelor bazate pe investiții străine directe (mil.dolari SUA)	Numărul locuitorilor	Valoarea anuală medie a proiectelor bazate pe investiții străine directe pe cap de locuitor (dolari SUA)
Albania	772	154,4	2894475	53,3
Bulgaria	14233	2845	7226291	393,6
Croația	7446	1489	4236400	351,5
Macedonia	3966	793,2	2108434	376,2
Moldova	1169	233,8	3566400	65,6
Munte negru	2901	580,2	621800	933,1
România	42519	8504	19910995	427,1
Serbia	19538	3908	7129428	548,1
Ucraina	15751	3150	45362900	69,4
Media				357,6

Sursa: Conferința Națiunilor Unite pentru Comerț și Dezvoltare, World Investment Report 2015, World Bank, World Development Indicators database și calculele CzechINVENT

29. La nivel de sectoare, investitorii străini au manifestat un interes viu pentru serviciile din Republica Moldova orientate spre export. Serviciile de afaceri¹⁵ și cele de dezvoltare de programe pentru calculator sînt sectoarele pentru care cererea internațională de investiții străine directe a fost foarte mare în ultimul deceniu. Acestea constituie primele 2 sectoare vizate de proiectele de investiții străine directe în Europa și doar în anul 2014 împreună au generat aproape 40000 de locuri de muncă. Sectoarele menționate sînt bine conturate și în Republica Moldova. Ponderea serviciilor de tehnologii informaționale în totalul exporturilor Republicii Moldova (2,1%) este una dintre cele mai mari din regiune. Valoarea totală a serviciilor de offshoring/nearshoring a atins circa 56 milioane dolari SUA în 2013 și, la o rată de creștere anuală medie anticipată de 14,5%, poate să se dubleze pînă în anul 2018¹⁶. Actualmente în industrie există mai mult de 500 de companii, iar investitorii străini au înființat în țară 15 centre de servicii de afaceri și de centre tehnologii informaționale și de comunicații. Guvernul promovează activ sectorul tehnologiilor informaționale și de comunicații, în 2013 fiind aprobată Strategia națională pentru dezvoltarea societății informaționale „Moldova digitală 2020”. Strategia se fundamentează pe 3 piloni, pentru a îmbunătăți cadrul tehnologiilor informaționale:

¹⁵ Serviciile de afaceri reprezintă un concept general, care descrie activitatea îndreptată spre susținerea unei afaceri, dar care nu rezultă în obținerea unui produs concret. Acestea includ serviciile tehnologiilor informaționale, achizițiile, serviciile de transport, resursele umane, serviciile financiare etc. Aceste servicii (denumite uneori și externalizare a proceselor de business (EPB)/business proces outsourcing (BPO)) sînt, de obicei, considerate o externalizare a serviciilor administrative (resurse umane, contabilitatea) și a funcțiilor de ghișeu (cum ar fi deservirea clienților, ex. centre de apel și de contact clienți). Serviciile de afaceri contractate în afara țării de origine a companiei sînt denumite externalizare „offshore”, iar în cazul în care serviciile sînt externalizate către o țară vecină – externalizare „nearshore”.

¹⁶ Evaluarea competitivității în industria tehnologiilor informaționale din Moldova, IDC, 2014.

- 1) îmbunătățirea conectivității și a accesului la rețea;
- 2) promovarea serviciilor care generează un conținut digital;

3) consolidarea alfabetizării și a competențelor digitale pentru a genera inovații și a intensifica utilizarea.

30. Industria fabricării produselor textile, a articolelor de îmbrăcăminte și a încălțămintei a oferit oportunități pentru creșterea investițiilor, inclusiv transfer tehnologic și know-how. În ultimul deceniu, mărfurile produse de aceste sectoare au intrat în categoria celor mai exportate bunuri (constau, preponderent, din exporturi de servicii de prelucrare a materiei prime a clientului) din Republica Moldova, valoarea exporturilor crescând de la circa 87,3 milioane dolari SUA în 2000 la 363,6 milioane dolari SUA în 2014. La momentul actual, exporturile de textile, articole de îmbrăcăminte și de încălțămintă constituie circa 16% din volumul total al exporturilor, din care peste 90% constituie reexporturi, după modelul operațiunilor *lohn* (import de materie primă în regim de perfecționare activă: procesarea acesteia și reexportul către comanditar). Acesta a fost rezultatul tendinței mondiale de identificare continuă a unor amplasări tot mai competitive a capacităților de producție de către investitorii străini. În Europa această tendință a încurajat reamplasarea operațiunilor de industrie selectate spre unele locații în țările cu economii de tranziție, inclusiv în Republica Moldova, unde comenzile din partea clienților din Uniunea Europeană pot fi executate în termeni mai restrânși și cu costuri mai mici. Industria fabricării produselor textile, a articolelor de îmbrăcăminte și a încălțămintei au în continuare un potențial important, care necesită a fi valorificat ținând cont de tendințele din regiune și de avantajele comparative ale țării.

31. Investițiile străine directe au contribuit la apariția unui nou sector în Republica Moldova – industria automotive. Industria automotive (piese, echipamente, utilaje și agregate pentru industria constructoare de automobile) se situează printre primele 4 în Europa în ceea ce privește numărul de noi proiecte de investiții străine directe. Proiectele bazate pe investiții străine directe în acest sector generează cele mai multe locuri de muncă în Europa – circa 50 000 anual¹⁷. Republica Moldova a reușit să atragă câteva proiecte de investiții străine directe din partea unor mari companii din industria auto, inclusiv „Draexlmaier” (Germania), „Lear Corporation” (SUA), „Gebauer & Griller” (Austria), „Confezioni Andrea Covercar” (Italia), precum și investiții de tipul *non-equity investmen*t, efectuate de Compania „Leoni” (Germania) la SA „Introsco”. Contribuția industriei automotive a reprezentat în 2014 circa 8% din totalul exporturilor.

¹⁷ Ernst & Young, Investment Monitoring, 2015.

32. Zonele economice libere și parcurile industriale au jucat un rol esențial în atragerea investițiilor străine directe. Aproape toate investițiile străine directe din industria automotive au fost localizate în zone economice libere. În prezent, Moldova are 7 zone economice libere, situate în diferite regiuni ale țării, cu un număr total de 161 de rezidenți, care dispun de 6620 de angajați¹⁸. Republica Moldova mai are și Portul Internațional Liber „Giurgiulești” (raionul Cahul, regiunea de sud a țării), precum și Aeroportul Internațional Liber „Mărculești” (raionul Florești, regiunea de nord), ambele dispunând de un statut juridic aproape similar cu cel al zonelor economice libere. Suma totală a investițiilor efectuate de către rezidenții zonelor economice libere pe parcursul întregii perioade de existență a acestora depășește 210 milioane dolari SUA. În afară de aceasta, începând cu anul 2011, în Republica Moldova s-a inițiat implementarea unui nou instrument de atragere a investițiilor – parcurile industriale. Până în prezent, titlul de parc industrial s-a acordat la 9 întreprinderi care au demarat realizarea proiectelor privind crearea și dezvoltarea a 9 parcuri industriale. Din punct de vedere geografic, parcurile industriale sînt repartizate pe tot teritoriul țării, pe o suprafață totală de 179,9 ha. În doar 4 ani de zile în cadrul parcurilor industriale s-au efectuat investiții în sumă de 722,9 milioane lei, s-au înregistrat în calitate de rezidenți 51 de agenți economici, s-au creat 1859 de locuri de muncă. După cum arată exemplele altor state (Republica Cehă, Ungaria, Polonia, Slovacia), zonele economice libere și parcurile industriale au un rol semnificativ în atragerea investițiilor străine directe, deoarece acestea permit investitorilor străini și autohtoni să își dezvolte producția și serviciile într-un termen avantajos și la costuri rezonabile. Din aceste considerente, cele mai eficiente și mai atractive zone economice libere și parcuri

industriale municipale/regionale din Republica Moldova vor continua să se dezvolte și să se extindă.

¹⁸ Ministerul Economiei al Republicii Moldova, „Principalele rezultate ale activității desfășurate în Zonele Economice Libere în 2014”, <http://www.mec.gov.md/sites/default/files/document/attachments/zcl.docx>.

1.3. Investițiile străine potrivite pentru Republica Moldova

33. Investiții străine directe reprezintă un mijloc important de conectare a economiei naționale la economia mondială, oferind companiilor locale oportunități de integrare în lanțurile valorice din economia globală. În prezent, mai multe bunuri și servicii sînt furnizate la nivel mondial consumatorilor mai degrabă prin intermediul subsidiarelor din străinătate decît prin intermediul tranzacțiilor comerciale internaționale realizate în mod direct de companiile-mamă. În anul 2014, cele circa 890000 de subsidiare străine existente la scară globală dețineau active în valoare de 102 trilioane dolari SUA și au comercializat bunuri și servicii în valoare de 36 de trilioane dolari SUA, încorporînd o valoare adăugată de peste 7,9 trilioane de dolari SUA¹⁹. Investițiile străine directe și comerțul sînt interconectate în cadrul lanțurilor valorice transfrontaliere prin intermediul rețelelor internaționale de producție. Acest fenomen oferă noi oportunități tuturor țărilor, inclusiv Republicii Moldova, de integrare avantajoasă în lanțurile valorice din economia globală.

¹⁹ UNCTAD, World Investment Report, 2015, Geneva, p.18.

34. Aceste oportunități și beneficii însă nici nu se realizează automat și nici nu sînt garantate. În primul rînd, intensificarea concurenței pentru atragerea investițiilor străine directe este un factor obiectiv care cere din partea țărilor ce intenționează să găzduiască un volum mai mare de investiții să implementeze cele mai eficiente strategii de atragere și menținere a investițiilor străine directe, să asigure că acestea contribuie la obiectivele naționale de dezvoltare și să maximizeze contribuția. În al doilea rînd, diferite tipuri de investiții străine directe au caracteristici unice, iar impactul economic, social și de mediu al acestora variază de la un tip la altul. Astfel, țările se angajează într-o competiție de atragere a anumitor tipuri de investiții străine directe și nu de investiții străine directe în general.

35. În scopul definirii unor măsuri de politici potrivite, este important ca prezenta Strategie să se bazeze pe o tipologie clară privind investițiile străine directe, iar resursele de care dispune țara să fie concentrate pe atragerea investițiilor care generează cele mai multe exporturi. Ținînd cont de necesitățile și realitățile Republicii Moldova, cea mai relevantă tipologie adoptată de prezenta Strategie include 3 categorii de investiții:

1) investiții străine directe orientate spre valorificarea resurselor naturale;

2) investiții străine directe orientate spre piață;

3) investiții străine directe orientate spre maximizarea eficienței²⁰. Structura estimată a investițiilor străine directe, conform acestei clasificări, în cazul Republicii Moldova, este ilustrată în figura 14.

²⁰ Această taxonomie se bazează, în mare parte, pe teoria lui John H. Dunning, 1993 „Multinational enterprises and the global economy”. Wokingham, England: Addison-Wesley, principala diferență fiind includerea forței de muncă în categoria factorilor care atrag investiții străine directe orientate spre eficiență, dar nu pe cele orientate spre resurse.

36. Investițiile străine directe orientate spre valorificarea resurselor naturale reflectă situația în care un investitor urmărește să își asigure accesul la anumite resurse localizate în țara-gazdă. Resursele naturale de potențial interes pot fi solul, petrolul, zăcămintele de minerale, materiile prime agricole etc. În condițiile unui fond de resurse naturale limitat, ale unei infrastructuri agricole depășite și ale interdicției privind procurarea terenurilor agricole de către

nerezidenți, Republica Moldova a beneficiat de relativ puține investiții străine directe orientate spre valorificarea resurselor naturale, iar cele pe care le-a atras, în special în urma privatizării, s-au concentrat în doar câteva sectoare ale industriei (cum ar fi producția cimentului, ghipsului sau zahărului). Investițiile străine directe orientate spre resursele naturale au impact direct asupra exporturilor, dar fac țara vulnerabilă în fața fluctuațiilor prețurilor globale. Or se cunoaște că prețurile globale la mărfurile de bază se caracterizează printr-o volatilitate înaltă. Prezenta Strategie recunoaște importanța atragerii investițiilor străine directe orientate spre resurse naturale, mai ales că unele produse agricole moldovenești au demonstrat un înalt avantaj competitiv pe piețele internaționale – în special nucile, strugurii de masă, cireșele, piersicile, uleiul din semințe de struguri. Însă atragerea unui volum mare de investiții străine directe în sectorul agricol implică eliminarea unor constrângeri critice, cum ar fi: interdicția de vânzare a terenurilor agricole nerezidenților, proprietatea fragmentată a terenurilor și a capacităților de producție insuficiente, infrastructura de irigație deteriorată și productivitatea extrem de mică a muncii (30% din media pe economie). Barierele care limitează intrarea investițiilor străine directe în agricultură complică și atragerea investițiilor în industria alimentară și a băuturilor. Restricțiile privind drepturile de proprietate ale nerezidenților asupra terenurilor agricole complică, în cazul potențialilor investitori străini, realizarea funcțiilor de management al calității, de asigurare a inofensivității materiei prime folosite la producerea bunurilor finale și de respectare a standardelor internaționale de calitate, standarde care sînt destul de stricte în cazul produselor alimentare. Chiar dacă constrîngerile politice sînt destul de severe, Guvernul se angajează să identifice opțiuni pe termen lung pentru atenuarea sau eliminarea constrîngerilor critice în calea investițiilor străine directe în agricultură și industria alimentară și să promoveze mai bine alternativele legale care există, cum ar fi contractele de arendă pe termen lung și formarea întreprinderilor mixte și a parteneriatelor. În viitorul apropiat însă sectorul agricol se va dezvolta în mod prioritar din contul investițiilor locale și, eventual, al celor finanțate de partenerii de dezvoltare externi (Banca Mondială, Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare, Banca Europeană de Investiții). Totodată, există o serie de oportunități și pentru plasamente relativ mici de investiții străine directe private în activități adiacente agriculturii, în special în prestarea unui vast spectru de servicii pentru agricultură (lucrări mecanizate, procesare primară, servicii de consultanță și extensiune agricolă, servicii de plăți în agricultură, servicii de logistică, depozitare și prelucrare postrecoltare). De asemenea, după cum atestă și Strategia națională de dezvoltare agricolă și rurală pentru anii 2014-2020, există un mare potențial de atragere a investițiilor străine directe în volum mai înalt în industria vinului, sectorul zootehnic și sectorul de procesare primară a producției agricole.

37. Investițiile străine directe orientate spre piață cuprind investițiile ghidate de potențialul de a furniza bunuri și servicii clienților în țara-gazdă. Acest potențial, la rîndul său, este determinat de dimensiunea și caracteristicile pieței interne. Spațiul de intervenții directe din partea Guvernului pentru a promova acest tip de investiții este destul de limitat, cel puțin pe termen scurt, deoarece piața internă a Republicii Moldova este limitată. Guvernul va încuraja investițiile străine directe orientate spre piață prin atenuarea și eliminarea constrîngerilor orizontale, fortificarea drepturilor de proprietate, înlăturarea barierelor comerciale inoportune și asigurarea unei concurențe loiale pe piață. Conform estimărilor, 63% din stocul de investiții în Republica Moldova este compus din investiții străine directe orientate spre piață (figura 3), care au cuprins în mare parte servicii ce nu sînt orientate spre export (servicii bancare, servicii de depozitare, servicii profesionale, servicii de transport etc.). Deși dominante valoric, impactul direct al acestor investiții asupra capacității de export a Republicii Moldova este destul de redus. Cu toate acestea, investițiile străine directe orientate spre piață majorează în mod indirect eficiența industriilor exportatoare care utilizează serviciile investițiilor străine directe orientate spre piață prin intermediul aporturilor tehnologice pentru producție. Din acest motiv, investițiile străine directe orientate spre piață sînt în continuare bine-venite în Republica Moldova. Multe dintre investițiile străine directe orientate spre piață au intrat în Republica Moldova în urma privatizării. Mai multe companii de stat din domeniul comunicațiilor electronice, al industriei tutunului, al serviciilor de transport aerian și din alte sectoare urmează a fi privatizate, de aceea Guvernul se

așteaptă ca influxul de investiții străine directe orientate spre piață să continue. Ținând totuși cont de valoarea de piață a activelor care urmează a fi privatizate, ponderea investițiilor străine directe orientate spre piață cel mai probabil va scădea în favoarea atragerii unei părți mai mari a investițiilor străine directe de alt gen.

38. Totodată, venirea unor investitori străini poate să ducă la apariția unor noi piețe.

Astfel, unele investiții străine directe, care din punct de vedere tipologic fac parte din cele orientate spre piața de desfacere, îi urmează pe furnizorii sau clienții strategici care și-au stabilit capacitățile de producție într-o anumită țară. Obiectul direct al prezentei Strategii reprezintă atragerea investițiilor străine directe secundare. Un exemplu în acest sens îl constituie Compania „Gebauer & Griller” (Austria), care a venit în Republica Moldova urmîndu-și clientul său principal – Compania „Draexlmaier” (Germania). Exemplul sus-numit este o dovadă că acest tip de investiții trebuie să fie încurajat pe viitor, mai ales pentru a maximiza beneficiile economice generate de investițiile străine directe. Datorită afinităților și proximității geografice cu România, Republica Moldova are șansa de a atrage proiecte investiționale mari, care ar putea furniza altor companii transnaționale localizate în România, precum Ford, Renault sau Samsung.

39. Investițiile străine directe orientate spre eficiență urmăresc oferirea de bunuri și servicii de export și se materializează atunci cînd investitorii caută să sporească cost-eficiența în baza avantajelor oferite de factorii de producție ce influențează competitivitatea întreprinderilor. Investițiile atrase de forța de muncă ieftină sînt incluse în această categorie. Faptul că investițiile orientate spre eficiență constituie o prea mică parte din stocul total al investițiilor străine directe sugerează că Republica Moldova nu a reușit încă să exploateze în totalitate nici potențialul pe care-l oferă lanțurile valorice regionale/globale, nici accesul său preferențial pe piețele internaționale în cadrul unor acorduri de liber schimb. Ponderea mică a investițiilor străine directe orientate spre eficiență (circa o treime din total) mai arată că performanțele țării în atragerea investițiilor nu au fost suficiente pentru a materializa viziunea de dezvoltare a Republicii Moldova, viziune bazată pe exporturi, transferul de tehnologii și locuri de muncă decente, precum și pe construirea unei economii a cunoașterii, după cum prevede Strategia națională de dezvoltare „Moldova 2020”.

40. Diferite categorii de investiții generează diferite beneficii, oportunități și provocări.

Esența unei strategii constă în a atinge obiectivele asumate utilizînd resursele disponibile. O strategie, de asemenea, presupune efectuarea anumitor acțiuni și renunțarea la alte acțiuni. Deoarece Strategia națională de dezvoltare „Moldova 2020” își propune drept obiectiv dezvoltarea industriilor de export și atragerea investițiilor care să contribuie la exporturi, aceasta, inevitabil, implică promovarea investițiilor care urmăresc să crească eficiența producției, profitînd de factori care îmbunătățesc competitivitatea, cum ar fi investițiile străine directe orientate spre eficiență. Totodată, prezenta Strategia urmărește să dezvolte și investițiile locale în întreprinderile mici și mijlocii care furnizează produse și servicii firmelor străine ce au efectuat investiții străine directe orientate spre eficiență.

2. Atragerea investițiilor străine directe pentru promovarea exporturilor: probleme și provocări principale

2.1. Principalele obiective urmărite de investitorii străini

41. Literatura de specialitate, analizînd motivațiile companiilor care își propun internaționalizarea producției, arată că acest proces implică două etape²¹. La prima etapă, firmele aleg între mai multe opțiuni alternative de care dispun privind internaționalizarea producției lor, iar această decizie nu implică, în mod necesar, recurgerea la investiții directe în străinătate. De exemplu, atunci cînd o companie dorește să profite de forța de muncă străină mai ieftină, aceasta poate recurge la externalizarea internațională fără a efectua vreo investiție. Un exemplu elocvent în acest sens îl reprezintă acordurile de procesare a materiei prime a clientului (*lohn*), în baza cărora multe întreprinderi din Republica Moldova furnizează servicii de procesare pentru clienții din străinătate: Compania germană „Leoni” operează în baza unui asemenea acord cu Întreprinderea moldovenească „Introscoop”; același model persistă și în industria producătoare

de îmbrăcăminte și încălțăminte, în care mai mult de 80% din producție este fabricată în regim de prelucrare a materiei prime a clientului. A doua etapă presupune alegerea locației și a țării-gazdă, atunci când se purcede la evaluarea activelor „durabile” de care dispune această țară, a factorilor de producție, a stimulentele investiționale și a cadrului instituțional.

²¹ Chiara Franco, Francesco Rentocchini, Giuseppe Vittucci Marzetti „Why do firms invest abroad? An analysis of the motives underlying Foreign Direct Investments”, august 2008.

42. Investițiile străine directe orientate spre eficiență urmăresc achiziționarea factorilor de producție și a activelor care nu sînt direct transferabile prin intermediul tranzacțiilor pe piață. Acești factori și active pot include următoarele: forță de muncă ieftină, flexibilă și accesibilă, stimulente pentru investiții, economii de aglomerare datorită proximității geografice față de alte piețe sau clustere tehnologice, cunoștințe tehnologice de valoare în țara-gazdă, infrastructură de bază și industrială dezvoltate, infrastructură educațională și digitală. În cazul în care companiile recurg la reamplasarea din altă țară, se urmărește, de asemenea, un grad cît mai înalt de similitudine tehnologică între țara-emitentă și țara-gazdă²².

²² Idem.

43. Atunci cînd iau decizia de a se stabili într-o țară sau alta, investitorii sînt interesați de variate aspecte, însă acestea contează în mod diferit. Forța de muncă totuși se prezintă a fi cel mai important factor, mai ales în cazul serviciilor. Pentru industria prelucrătoare, costurile de transport și de capital ocupă poziția a doua și, respectiv, a treia (tabelul 7).

Tabelul 7

Ponderea principalilor factori de cost în decizia de localizare a investiției, %

	Industria prelucrătoare	Servicii
Costurile de muncă	44-60	74-90
<i>Salarii și indemnizații</i>	31-42	52-64
<i>Garanții sociale</i>	5-7	9-11
<i>Alte beneficii</i>	7-10	13-16
Costurile imobiliare (oficiu, închiriere)	2-6	4-16
Costurile de transport (rutier, maritim, aerian)	7-24	n/a
Costurile utilităților (electricitate, gaz)	2-8	1-1
Costurile de capital (depreciere, finanțare)	9-21	0-7
Impozite	6-14	2-10
<i>Impozit pe venit</i>	4-11	0-11
<i>Impozit pe proprietate</i>	1-3	0-0
<i>Alte taxe</i>	0-1	0-1

Sursa: Competitive Alternatives, KPMG's Guide to International Business Location Costs, 2014

44. Cadrul de politici care vizează investițiile străine directe constituie cel de-al doilea set complex de factori care ar putea influența decizia în ceea ce privește localizarea. În condiții egale, investitorii vor prefera țara cu o calitate a guvernării mai înaltă, o mai bună executare a contractelor, o protecție mai bună a dreptului de proprietate, o situație economică și politică mai stabilă și cu mai puțină corupție și birocrație. Serviciile postinvestiție sînt și ele importante pentru evaluarea *ex-ante* a fezabilității și oportunității investiției, iar acestea pot include orice aspecte legate de postdeservire (*aftercare*), de dezvoltarea conexiunilor, mecanismele de soluționare a litigiilor etc.

2.2. Principalii factori de producție și active oferite de Republica Moldova investitorilor

Forța de muncă

45. Costurile comparativ mici ale forței de muncă reprezintă unul dintre principalele avantaje de competitivitate ale Republicii Moldova. Costurile legate de forța de muncă constituie cel mai important grup al factorilor de cost pentru investițiile străine directe orientate spre eficiență. Acestea includ salariile și indemnizațiile, garanțiile sociale ale angajaților și alte avantaje în beneficiul angajaților plătite de angajator. Cu un salariu lunar mediu net de doar 261 de dolari SUA (2014)²³, Republica Moldova oferă cea mai ieftină forță de muncă din Europa.

²³ Calcule în baza datelor Biroului Național de Statistică cu privire la salariul mediu în sectoarele economice ale Republicii Moldova, <http://www.statistica.md/category.php?l=ro&idc=452&>.

46. Dar avantajul costurilor nu poate fi unul permanent, mai ales în condițiile unui deficit al forței de muncă calificate în Republica Moldova. Sondajul privind mediul de afaceri și performanța întreprinderilor 2013, elaborat de Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare și Banca Mondială, relevă că problema competențelor și cea a instruirii inadecvate a forței de muncă reprezintă a 3-a cea mai gravă problemă cu care se confruntă mediul de afaceri (în sondajul din 2008 aceasta a figurat pe poziția a 4-a). Principala consecință a forței de muncă slab calificate constă în productivitatea scăzută. Chiar și în condițiile în care costurile aferente forței de muncă sînt favorabile competitivității Republicii Moldova, aceasta rămîne în urmă față de celelalte state din Europa Centrală și din Europa de Sud-Est în ceea ce privește factorii de productivitate fizici (orele efectiv lucrate, formarea profesională specifică la locul de muncă, productivitatea muncitorilor). În situația în care costurile aferente forței de muncă vor crește în viitor, Republica Moldova va trebui să întreprindă măsuri de redresare a factorilor de productivitate fizică redusă, pentru a reuși să își mențină latura competitivă a resurselor umane. Accesibilitatea mică a forței de muncă calificate (și necalificate în unele regiuni ale Moldovei) prezintă o barieră considerabilă pentru investițiile străine directe.

47. Insuficiența specialiștilor cu calificările necesare și instruirea neadecvată reprezintă principalele provocări pentru atragerea investițiilor străine directe în cele mai promițătoare sectoare economice. De exemplu, numărul absolvenților în domeniul tehnologiei informaționale și comunicațiilor din Republica Moldova (între 1 800 și 2 000 anual)²⁴ ar fi suficient pentru a acoperi actualele necesități ale industriei tehnologiei informației și comunicațiilor, dar procentul persoanelor suficient de calificate tehnic este foarte mic. Acest lucru se întîmplă deoarece curriculumul educației profesionale nu corespunde cerințelor industriei tehnologiei informației și comunicațiilor²⁵. Majoritatea companiilor din acest domeniu consideră că rata proaspeților absolvenți pregătiți pentru angajare din facultățile și colegiile ce pregătesc specialiști în domeniu este prea mică, iar perioada de formare a acestor absolvenți este prea lungă (mai lungă decît media europeană). În consecință, investitorii din domeniul tehnologiei informației și comunicațiilor își mențin operațiunile în Republica Moldova la o scară mică, în ciuda stimulentele fiscale oferite²⁶, ori recurg la reamplasarea într-o altă țară sau regiune, care, chiar dacă implică costuri mai mari, oferă, în același timp, un număr mai mare de absolvenți angajabili. Pe termen scurt și mediu, Guvernul mizează pe faptul că instruirea forței de muncă se va produce ca parte a procesului de afaceri. Pe termen lung, prin reforma educației profesionale, Guvernul va asigura pregătirea unor profesioniști suficient de bine instruiți pentru ca tranziția de la școală la muncă să fie cît mai ieftină. Acest lucru poate fi realizat în cooperare cu facultăți și companii, pentru a reduce perioada medie de 6 luni de formare a specialiștilor. Și industria automotive a suferit, la etapa inițială, de pe urma deficitului forței de muncă calificate, fapt ce a determinat industria să stabilească legături mai strînse cu sectorul educațional în scopul lansării unor programe de formare comune.

²⁴ „Evaluarea competitivității industriei serviciilor tehnologiilor informaționale și de comunicații în Moldova”, USAID CEED II Moldova, 2014.

²⁵ Ibidem.

²⁶ În sectorul tehnologiei informaționale și comunicațiilor, venitul impozabil se consideră doar venitul lunar care nu depășește 2 salarii medii lunare pe economie pentru anul respectiv. Venitul lunar ce depășește 2 salarii medii lunare pe economie pentru anul respectiv este considerat venit impozabil.

48. Procedurile de angajare a lucrătorilor străini rămân împovărătoare. În ciuda progresului înregistrat în ultimii ani, formalitățile necesare pentru angajarea lucrătorilor străini consumă mult timp și sînt costisitoare. Pentru a putea fi angajați în cadrul unor contracte de muncă în Republica Moldova, lucrătorii străini au nevoie de obținerea unei vize de lungă ședere (12 luni), precum și de un permis de ședere și unul de muncă. De asemenea, este necesară obținerea avizului Agenției Naționale pentru Ocuparea Forței de Muncă (procedura poate dura pînă la 30 de zile sau mai mult) și a Biroului de Migrație și Azil (durează 60 de zile sau mai mult). Aceste instituții dispun de o discreție prea mare la solicitarea diferitor documente confirmatoare, lucru care sporește și mai mult durata și costul angajării lucrătorilor străini. În condițiile unui deficit al forței de muncă și al unor perspective demografice și emigraționale nefavorabile, aceste rigidități regulatorii, dacă nu vor fi eliminate, vor exercita o presiune și mai mare asupra companiilor care își doresc să investească și/sau să își extindă afacerea în Republica Moldova.

Platformele industriale și costurile unităților publice

49. În Republica Moldova se face prezentă o insuficiență acută a platformelor industriale dezvoltate în modul corespunzător. Țările caracterizate de un mediu economic și politic incert pot miza mai mult pe atragerea unor investiții străine directe mobile, care preferă costuri cît mai mici de instalare, în eventualitatea apariției unei necesități/oportunități de reamplasare în altă țară, decît pe investițiile străine directe stabile, care s-ar baza pe livrarea de contribuții locale și pe avantajele indiscutabile ale forței de muncă. Din păcate, Republica Moldova rămîne în continuare în situația în care o bună parte din companiile străine preferă să nu investească în construcții, ci doar în utilaje, pentru a păstra posibilitatea de mobilizare rapidă și reamplasare. Pentru a atrage investiții străine directe mobile, țara trebuie să ofere hale industriale gata de utilizare. În Moldova, prețurile de chirie a spațiilor industriale nu sînt mai mici comparativ cu alte țări din regiune (tabelul 7). Amplasarea teritorială a unor terenuri și platforme industriale nu corespunde cerințelor investitorilor, în special din cauza insuficienței forței de muncă, calificării adecvate în zonă, dar deseori și din cauza calității scăzute a căilor de acces. Procesul lent, chiar dificil pe alocuri, de obținere a autorizației de construcție de la autoritățile publice locale și de conectare la utilități sporește durata și costurile construcției de hale industriale noi. Aceste constrîngeri devin din ce în ce mai pregnante, avînd în vedere faptul că tot mai mulți investitori preferă să se stabilească în spații industriale deja existente.

Tabelul 8

Prețul de chirie a spațiilor industriale

Țara	Prețul de chirie, EURO/m²
Moldova	3-4
România	3,5-4,0
Serbia	4-5
Bulgaria	2,5-3,8

Sursa: Introducere în sectorul automotivelor din Moldova, investiții în Moldova 2014, Harta privind spațiile industriale de închiriere (www.colliers.com/en-gb/emea/insights/interactive-rents-map), Colliers International, 2015

50. Problema insuficienței de platforme industriale este agravată de procedurile dificile și costurile ridicate de construcție a acestora. Pe lîngă numărul mare de proceduri și durata de timp prea lungă necesară obținerii unui permis de construcție, un potențial investitor trebuie să mai

suporte și costurile de finanțare, care, în virtutea riscurilor de țară ale Republicii Moldova, sînt mai mari decît în majoritatea țărilor din regiune. Din cauza unui climat investițional imprevizibil, investitorii, de regulă, sînt reticenți în asumarea unor costuri fixe suplimentare asociate cu construcția halelor de producere. O serie de cazuri concrete de investiții pe care Republica Moldova le-a ratat în perioada 2010-2015 din cauza unei oferte limitate a halelor industriale gata de utilizare confirmă această constatare. Astfel, este absolut necesară intervenția statului pentru a elimina acest eșec al pieței și a sprijini dezvoltarea serviciilor de proiectare-construcție-leasing.

51. Costurile utilităților publice sînt similare cu cele din alte țări de comparație din regiune. De obicei, costurile utilităților reprezintă doar 2-8% din costurile totale de producție în industria prelucrătoare (tabelul 9), totuși acestea pot constitui anume elementul critic care poate influența procesul de alegere a țării-gazdă și de selecție a amplasării teritoriale a investiției. Costurile actuale ale utilităților în Republica Moldova sînt relativ competitive în raport cu alte țări de comparație, dar acestea nu constituie un avantaj comparativ semnificativ, oscilînd în jurul mediei regionale și nefiind cu mult mai mici decît în celelalte țări de comparație (tabelul 8). Presiunile inflaționiste din 2015-2016 ar putea să reducă și mai mult avantajul costurilor utilităților sau chiar să îl transforme într-un dezavantaj.

Tabelul 9

Costurile aferente utilităților (electricitate, gaz, apă), perioada 2012-2014

	Moldova	Albania	Macedonia	România
Electricitate (EUR/kWh)	0,13	0,12	0,06	0,081
Apă (EUR/m ³)	0,726	0,64	0,54	neaplicabil
Canalizare (EUR/m ³)	0,586	neaplicabil	0,38	neaplicabil
Gaz (EUR/m ³)	0,33	0,31	0,55	0,31

Sursa: „Introducere în sectorul automotivelor din Moldova”, „Investiții în Moldova 2014”, „Planul Național privind zonele economice din Kosovo 2014”, „Prețurile semestriale la electricitate și gaz”, EUROSTAT, 2014

Politicile fiscale și administrarea fiscală

52. Republica Moldova aplică un impozit pe venit moderat. Valoarea impozitului pe venit al persoanelor juridice în Republica Moldova este de 12% și se aplică în mod egal tuturor companiilor, indiferent de originea capitalului. Acest nivel este unul dintre cele mai joase din regiune, doar Armenia, Bulgaria și Macedonia avînd un impozit pe venit mai mic – de 10%. Totuși, în cazul administrării fiscale, avantajele Republicii Moldova nu sînt atît de evidente: achitarea impozitului pe venit durează în medie 42 de ore, mai mult decît în Bulgaria, Lituania, Letonia, România și Macedonia (figura 15).

53. Deși nivelul impozitului pe venit din activitatea de întreprinzător este unul relativ mic, sarcina fiscală totală depășește media regională. Sarcina fiscală totală, care mai include contribuțiile pentru asigurările sociale și de sănătate, impozitul funciar, impozitul pe bunuri imobiliare și taxele rutiere, și care este calculată ca pondere a acestor impozite în profit, la fel ca și numărul asociat al procedurilor fiscale sînt mai mari în Republica Moldova în comparație cu alte țări din regiune (figura 16).

54. Pe lângă sarcina fiscală înaltă și administrarea fiscală inefficientă, o problemă majoră ține de imprevizibilitatea legislației fiscale. În particular, Codul fiscal nu conține prevederi care ar asigura un anumit nivel de stabilitate și previzibilitate a legislației: reguli pertinente care să reglementeze interpretarea legislației fiscale, garanții care ar asigura un anumit nivel de stabilitate fiscală (de ex: pentru o perioadă de 5-10 ani, în funcție de volumul investițiilor), principiul intrării concomitente în vigoare a amendamentelor la legislația fiscală și vamală după o anumită perioadă de timp de la publicarea acestora în Monitorul Oficial al Republicii Moldova și principiul neretroactivității modificărilor la legislația fiscală. În plus, procedurile de restituire a TVA nu sînt aliniate în deplină măsură la Directiva a șasea a Uniunii Europene, ceea ce face întregul proces foarte complex și de durată.

55. O altă problemă majoră vizează nivelul înalt de fragmentare și neclaritate a prevederilor privind deductibilitatea fiscală. Aceste carențe au cauzat mai multe litigii între investitori și autoritățile publice, care, de regulă, se soluționează mai greu din cauza lipsei unei surse unificate de date, informații, clarificări și decizii anterioare privind litigiile și disputele investiționale.

Stimulentele investiționale

56. În Republica Moldova se oferă diverse stimulente pentru susținerea investițiilor străine directe. Astfel, anumite stimulente investiționale se aplică la nivel de sectoare economice, cum ar fi cel al tehnologiei informației și comunicațiilor și al agriculturii. Companiile din sectorul tehnologiei informației și comunicațiilor beneficiază de facilități privind costurile forței de muncă – impozitul pe venit al persoanelor fizice și contribuțiile la asigurările sociale deduse din salariul lucrătorilor din industria tehnologiei informației și comunicațiilor sînt calculate din venitul plafonat la 2 salarii medii prognozate pe economie. În sectorul agricol, gama de stimulente este puțin mai largă. Astfel, fondul de subvenționare a producătorilor agricoli susține fermierii în contractarea creditelor bancare, asigurările în agricultură, investițiile în tehnologiile și echipamentul agricol, inovațiile tehnologice din sector etc. Suplimentar, în cazul producătorilor agricoli se aplică o serie de stimulente fiscale: scutirea de TVA pentru serviciile cooperativelor agricole de prestări servicii livrate membrilor acestei cooperative, cu condiția ca cel puțin 75% din valoarea totală a livrărilor cooperativei să corespundă anumitor criterii; gospodăriile țărănești (de fermier) sînt impozitate doar cu 7% din profitul impozabil în comparație cu cota de 12% din profitul impozabil aplicată persoanelor juridice; angajatorii achită o cotă preferențială de asigurări sociale de stat de 16% comparativ cu 23% în cazul cotei standard.

57. Stimulente suplimentare pentru investiții se aplică rezidenților din zonele economice libere, Portul Internațional Liber „Giurgiulești” și parcurile industriale. În conformitate cu Legea cu privire la zonele economice libere, în cazul în care sînt adoptate legi noi, care înrăutățesc condițiile de activitate a rezidenților în ceea ce privește regimul vamal, fiscal și alte regimuri prevăzute de legile referitoare la activitatea zonelor libere, rezidenții sînt în drept, pe parcursul unei perioade de 10 ani, dar care nu va depăși termenul de funcționare a zonei libere concrete, să activeze conform prevederilor legilor în vigoare pînă la data punerii în aplicare a noilor legi. Pentru investițiile în active fixe în valoare mai mare de 200 milioane dolari SUA, rezidenții zonelor economice libere se bucură de protecție împotriva modificărilor în legislație pe întreaga perioadă de activitate a rezidentului în zonele economice libere, dar nu mai mult de 20 de ani. Rezidenții acestora care efectuează investiții în valoare de peste 1 milion dolari SUA beneficiază de scutire pe o durată de 3 ani în ceea ce privește achitarea impozitului pe venit obținut din exporturile în afara teritoriului vamal al Republicii Moldova (în cazul investițiilor mai mari de 5 milioane dolari SUA, această scutire se extinde pe un termen de pînă la 5 ani). Aceste perioade sînt însă foarte scurte pentru investițiile care implică costuri mari de realizare. Din cauza costurilor mari de construcție a halelor industriale noi sau de reconstrucție a celor existente, astfel de proiecte investiționale generează profituri minime în primii ani de activitate și, în acest mod, nu beneficiază la propriu de această scutire. Alte stimulente fiscale includ reducerea cotei valorii impozitului pe venit, care poate fi de 50% în cazul în care venitul este obținut din export sau din livrările către

alți rezidenți ai zonelor economice libere sau de 25% în alte cazuri și cota zero la TVA pentru produsele livrate spre/din zonele economice libere. După cum arată interviurile realizate cu rezidenții zonelor economice libere, cele mai importante motivații pentru investitorii mari țin de: facilitățile fiscale și de administrare, în special cele asociate cu procedurile rapide de raportare fiscală și cota zero TVA și cu procedurile de vămire rapide, care se desfășoară direct pe teritoriul zonei economice libere.

Stimulentele de care beneficiază întreprinderile administratoare și rezidenții parcurilor industriale includ:

- 1) schimbarea gratuită a destinației terenului prevăzut creării parcului industrial;
- 2) transmiterea în comodat întreprinderii administratoare a bunurilor proprietate publică;
- 3) privatizarea terenului aferent construcțiilor la prețul normativ stabilit în momentul dării acestuia în folosință întreprinderii administratoare sau în arendă rezidenților parcului industrial;
- 4) darea în arendă rezidenților a terenurilor și/sau în locațiune a construcțiilor la un preț redus (de pînă la 70% din prețul stabilit de legislație);
- 5) reducerea numărului de controale de stat etc. Este totuși remarcabil faptul că investitorii străini stabiliți în Republica Moldova au atribuit stimulentele oferite în cadrul zonelor economice speciale (zonelor economice libere/parcurilor industriale) doar 0,8 puncte din maximumul de 2,0 puncte la capitolul importanței pentru decizia de a investi²⁷.

²⁷ „Sondaj privind investitorii străini în Republica Moldova”, Magenta Consulting, 2013.

58. Alte stimulente pentru investiții sînt aplicate orizontal tuturor sectoarelor. În particular, cheltuielile ce țin de transportarea angajaților, hrana și studiile de formare profesională sînt deductibile din punctul de vedere al impozitului pe venit. Adicional, importul sau procurările de echipament incluse în capitalul social al firmei este scutit de TVA, iar pentru investiții capitale este prevăzută restituirea TVA. Stimulente speciale sînt prevăzute și pentru întreprinderile mici și mijlocii sub forma taxei reduse de impozitare de 3% din venitul operațional. La fel, agenții economici pot solicita Guvernului extinderea termenului de plată a TVA și a taxelor vamale pentru perioada ciclului de producere, dar nu mai mult de 180 de zile, la materia primă, accesorii, ambalajul primar și la părți componente importate, utilizate la producerea bunurilor destinate exportului. Întregul sistem de stimulente este însă prea complex și nu este suficient de clar pentru multe întreprinderi. Prin urmare, acesta nu este perceput de către firme drept un factor determinant major pentru decizia de a investi în Republica Moldova. Conform unui sondaj petrecut în rîndul investitorilor străini stabiliți în Moldova, facilitățile fiscale acordate întreprinderilor au fost apreciate cu 0,2 puncte din maximumul de 2,0 puncte, conform importanței de a face investiții²⁸. Mai mult decît atît, țările concurente din regiune oferă o gamă similară sau chiar mai atractivă de stimulente decît cele oferite de Republica Moldova (tabelul 10).

²⁸ Idem.

Tabelul 10

Stimulente investiționale aplicabile în unele țări de comparație, anul 2014

	Croația	Bulgaria	Macedonia	România	Serbia	Ungaria	Moldova
Stimulente nonfiscale:							
- pentru investiții în regiunile defavorizate	√			√	√	√	
- pentru crearea locurilor de muncă	√	√		√	√	√	
- pentru formarea profesională	√	√		√	√	√	

- la nivel de sectoare economice	√						√
- pentru investiții în echipamente	√		√		√		
Scutiri de la impozitul pe venit:							
- în funcție de valoarea investiției			√		√	√	
- pentru crearea locurilor de muncă	√	√	√		√	√	√
- legate de industrie	√	√		√		√	√
- în funcție de categoria întreprinderii	√						
- în funcție de regiune		√					
Reducerea prelevărilor obligatorii:							
- pentru menținerea unui număr de locuri de muncă			√		√	√	
- pentru angajarea persoanelor de o anumită vîrstă /cu dizabilități		√		√			
- pentru angajarea șomerilor	√	√	√	√	√		
- pentru angajarea proaspeților absolvenți				√			
- specifice industriei						√	√
Reducerea contribuțiilor de capital					√		√

Sursa: Cele mai bune practici privind facilitățile financiare pentru atragerea investițiilor, PwC 2014

Tehnologiile digitale

59. Republica Moldova este pregătită pentru utilizarea tehnologiilor digitale, însă nivelul de utilizare propriu-zisă este destul de redus. Conform Raportului privind competitivitatea globală pentru 2014-2015, Republica Moldova ocupă poziția 51 din 144 de state în ceea ce privește dezvoltarea tehnologiilor, depășind țări precum Serbia, Azerbaidjan sau Macedonia (figura 17). Unul dintre cele mai importante avantaje pe care le oferă Republica Moldova este calitatea bună a conexiunilor internet.

Infrastructura și logistica de transport

60. Cea mai mare parte a infrastructurii fizice necesită o modernizare substanțială. Starea proastă a infrastructurii reprezintă actualmente unul dintre principalele impedimente pentru dezvoltarea țării. Conform Raportului privind competitivitatea globală pentru 2014-2015, Republica Moldova ocupă locul 118 din 144 de state după calitatea infrastructurii de transport, cel mai scăzut punctaj fiind acordat infrastructurii rutiere, iar cel mai bun – infrastructurii de transport aerian (figura 18). Această problemă este amplificată de dezvoltarea slabă a serviciilor și a infrastructurii de logistică. Conform indicelui de performanță logistică, elaborat de Banca

Mondială, Republica Moldova se situează pe poziția 94 din 160 de țări, aspectele cele mai problematice fiind serviciile ineficiente de localizare geografică, calitatea scăzută a logisticii, precum și competența, fragmentarea și caracterul birocratic al procedurilor operate de autoritățile de control la frontieră (figura 19). Pe parcursul anului 2015 au fost adoptate o serie de măsuri cu caracter legislativ și instituțional pentru a îmbunătăți performanța activității Serviciului Vamal. Impactul acestora, cu o mare probabilitate, va conta în consolidarea substanțială a poziției Republicii Moldova în următoarea ediție a indicelui de performanță logistică.

61. Calitatea nesatisfăcătoare a drumurilor reprezintă cea mai mare problemă atunci când vorbim de infrastructura fizică. În jur de 47% din drumurile naționale și 80% din drumurile locale necesită reabilitare. Având în vedere faptul că circa 64% din volumul total al mărfurilor transportate în anul 2014 revin transportului rutier, este evident impactul negativ asupra costurilor comerțului intern și extern și asupra competitivității întreprinderilor din Republica Moldova.

62. Calitatea infrastructurii de transport pe direcțiile-cheie de livrare a exporturilor este unul dintre punctele importante în procesul decizional al investitorilor potențiali. Odată cu atragerea de către Republica Moldova a unui volum mai mare de investiții străine directe orientate spre export, presiunile asupra sistemului rutier vor crește ca urmare a traficului mai intens de camioane, ceea ce va contribui în mod semnificativ la deteriorarea în continuare a drumurilor. Calitatea sistemului rutier influențează și mobilitatea forței de muncă, de aceea ameliorarea infrastructurii de transport va contribui la atenuarea deficitului de forță de muncă competentă.

63. Calitatea infrastructurii portuare este o altă problemă majoră. Republica Moldova are un singur port riveran – Portul Internațional Liber „Giurgiulești”, care, prin intermediul Dunării, leagă țara de Marea Neagră. Acesta dispune de o infrastructură vastă și modernizată, ce include terminale de produse și de cereale, un terminal general de încărcături și containere, o zonă liberă, de logistică, servicii de leasing și consultanță, 14 kilometri de cale ferată spre România. Totuși acesta nu dispune de o legătură bună cu capitala și restul țării, din cauza unor proaste conexiuni rutiere și feroviare, și este relativ slab integrat în sistemul economic național. Deloc surprinzător, în anul 2014 transportarea fluvială reprezenta doar 2% din volumul total al mărfurilor transportate.

64. În comparație cu infrastructura rutieră, portuară și feroviară, infrastructura transportului aerian este într-o stare mai bună. Republica Moldova a devenit parte a Spațiului Aerian Comun European, fapt ce a sporit, într-o anumită măsură, concurența dintre companiile aeriene, a contribuit la reducerea prețurilor și a intensificat traficul internațional de pasageri. Cu toate acestea, transportul aerian rămâne destul de costisitor și inconvenabil pentru transportări cargo, acestea fiind practicate numai prin aeroportul Chișinău, în timp ce aeroporturile din Bălți și Mărculești, deși au statut de aeroporturi internaționale, sînt slab dezvoltate și rareori folosite.

2.3. Mediul instituțional

65. Cadrul legal și cadrul instituțional al Republicii Moldova nu sînt adecvate pentru atragerea investițiilor și dezvoltarea exportului. În legislația propriu-zisă, precum și în felul în care aceasta este implementată există lacune majore, cauzate de guvernarea inadecvată a economiei, vulnerabilitatea instituțiilor, cultura de afaceri slab dezvoltată, instabilitatea politică și macroeconomică, precum și de imprevizibilitatea mediului de afaceri. Cadrul de reglementare a afacerilor nu prevede garanții eficiente și clare pentru investitori: nu există practica unor acorduri de investiții care să ofere claritate privind drepturile și obligațiile ambelor părți, mecanisme de

soluționare a problemelor de impozitare (cum ar fi soluția fiscală anticipată) și nici mecanisme de soluționare a reclamațiilor din partea investitorilor. Investitorii străini în Republica Moldova sînt mai sensibili la deficiențele climatului investițional din cauza mobilității investițiilor străine directe orientate spre eficiență, dar și a concurenței internaționale intense pentru investițiile străine directe la momentul de față.

66. În pofida unor reforme din ultimii 10 ani, climatul de afaceri moldovenesc rămîne unul dintre cele mai slabe din regiune. Aceasta subminează semnificativ efortul țării de a stimula competitivitatea prin atragerea investițiilor pentru dezvoltarea exportului și face ca Republica Moldova să piardă în competiția regională pentru investiții. În cele din urmă, aceste deficiențe limitează oportunitățile pentru economie și duc la scăderea nivelului de trai al populației.

67. O problemă majoră ține de numărul mare de controale de stat, precum și de caracterul discreționar al acestora. În particular, mulți investitori afirmă că de multe ori instituțiile fac abuz de dreptul de a organiza controale, intervenind în activitatea companiilor fără motive temeinice, decizii de control și documentele necesare²⁹. Mai mult decît atît, inspectorii solicită deseori informații și documente adiționale, care creează costuri directe și de oportunitate și consumă timpul întreprinderilor din cauza lipsei unui sistem unificat de registre electronice, care ar oferi inspectorilor toată informația și documentele necesare despre companiile supuse controalelor în mod direct, fără necesitatea implicării companiilor în procesul de obținere a acestora.

²⁹ Consiliul Economic de pe lîngă Prim-ministrul Republicii Moldova, ședința din 8 octombrie 2015: <http://www.gov.md/ro/content/consiliul-economic-al-prim-ministrului-discutat-problema-contrloalelor-de-stat-republica>.

68. În cadrul de reglementare există cîteva segmente destul de problematice, care afectează condițiile de dezvoltare a afacerilor. Acestea sînt autorizațiile de construcție, soluționarea procedurilor de insolabilitate, comerțul transfrontalier, protejarea investitorilor minoritari și conectarea la energia electrică, pentru care indicatorul distanței Republicii Moldova pînă la frontieră, în conformitate cu raportul „Doing Business 2015” al Băncii Mondiale, este sub 60% (figura 20). Aceste deficiențe ale mediului de afaceri subminează în mod direct obiectivul-cheie de atragere a investițiilor pentru dezvoltarea exportului. Procedurile stabilite de către autoritățile publice locale privind obținerea autorizațiilor de construcție (care durează aproximativ 246 de zile) și lipsa documentației de urbanism actualizate descurajează în mod special investițiile „greenfield”. Nivelul scăzut de protecție a investitorilor minoritari și soluționarea anevoioasă a procedurilor de insolabilitate erodează, de asemenea, încrederea investitorilor, în special a celor străini.

Reglementarea pieței muncii

69. Condițiile inflexibile pe piața muncii complică și mai mult problema deficitului forței de muncă. Conform percepției angajatorilor, legislația muncii rămîne rigidă și departe de tranziția deplină la principiile pieței libere. „Cartea Albă 2015”, publicată de Asociația Investitorilor Străini din Moldova, accentuează nevoia urgentă de îmbunătățire a legislației muncii. Reglementările Codului muncii al Republicii Moldova sînt foarte rigide, în special în ceea ce privește încetarea relațiilor de muncă prin concediere, creînd piedici nemotivate în procesul de restructurare a întreprinderilor. Codul muncii mai conține norme ambigue cu privire la orele de muncă prestate peste program, programul parțial de muncă, conflictul de interese. Drept urmare, în rîndul companiilor predomină o percepție proastă despre fiabilitatea legislației moldovenești a muncii. Potrivit indicelui global al competitivității pentru anii 2014-2015, Republica Moldova s-a clasat pe locul 93 din 144 țări în ceea ce privește rigiditatea practicilor de angajare și concediere a angajaților (figura 21).

70. Oferta educațională a sistemului de învățământ nu corelează suficient de mult cu cererea din partea angajatorilor. Această problemă este, în special, relevantă pentru educația vocațional-tehnică, fiind în mare parte cauzată de lipsa de motivații și oportunități pentru sectorul privat ca să contribuie mai activ la formarea programului de învățământ, la definirea standardelor profesionale și la asigurarea instruirii practice. Astfel, comitetele sectoriale, înființate în scopul elaborării standardelor ocupaționale, au un mandat neclar și nu dispun de sprijin instituțional și bugetar suficient pentru o funcționare eficientă. Drept urmare, Republica Moldova nu are încă standarde ocupaționale actualizate pentru majoritatea activităților economice, inclusiv pentru cele orientate spre export. Nu este efectuată evaluarea periodică a relevanței și a calității studiilor, sectorul privat practic nu este implicat în revizuirea și actualizarea specificațiilor tehnice, normelor și standardelor în sistemul educațional (în special în educația vocațional-tehnică).

Calitatea guvernării

71. Calitatea joasă a guvernării și vulnerabilitatea instituțiilor publice au constituit mereu unele dintre cele mai mari constrângeri în dezvoltarea afacerilor în Republica Moldova. Conform Raportului privind competitivitatea globală pentru anii 2014-2015, 3 dintre cei mai problematici factori pentru derularea afacerilor – corupția, instabilitatea politică și administrația ineficientă – sînt direct legați de guvernare și instituțiile publice. Corupția este o problemă critică, ce creează piedici semnificative pentru atragerea investițiilor în Republica Moldova. Comparativ cu alte țări din regiune, Republica Moldova înregistrează una dintre cele mai nesatisfăcătoare scoruri ale indicelui de percepție a corupției, elaborat de către Transparency International, fiind clasată pe locul 103 din 174 de țări (figura 22). Datele empirice atestă o influență negativă a corupției asupra abilității țărilor de a atrage investiții străine directe, corupția fiind percepută ca un „impozit” pe profit suplimentar celui oficial, deoarece costul derulării afacerilor crește, iar profitabilitatea investițiilor scade³⁰. Corupția sporește nivelul de incertitudine privind mediul de afaceri și derivă din birocrăția excesivă, discreția sporită în formularea și implementarea politicilor, ineficiența sistemului de justiție, salariile joase în sectorul public și nivelul redus de libertate economică. Din păcate, acești factori sînt relevanți și pentru Republica Moldova, ceea ce creează riscuri de ratare a unor potențiale proiecte investiționale.

³⁰ Castro C, Nunes P. „Does Corruption inhibit Foreign Direct Investment?”, revista „Ciencia Política”, vol. 51, N°1, 2013 (p. 61-83).

72. Comparativ cu alte țări din regiune, pe parcursul ultimului deceniu, Republica Moldova a înregistrat progrese modeste în ameliorarea calității guvernării. Indicele calității reglementărilor și indicele eficienței de guvernare în Republica Moldova, estimate de Banca Mondială, au rămas printre cele mai joase în rîndul țărilor comparabile, depășind doar Azerbaidjanul. Cea mai mare discrepanță este în raport cu Lituania, Letonia și Georgia (figura 23 și 24) și decalajul față de aceste țări fiind în creștere. Reforma cadrului de reglementare în ultimul deceniu a adus îmbunătățiri nesemnificative pentru investitorii existenți și nu a reușit să amelioreze atractivitatea investițională a Republicii Moldova. Mai mult decît atît, recenta fraudă bancară a scos la iveală problemele sistemice legate de hazardul moral, conflictele de interese, opacitatea relațiilor de proprietate și reglementările improprii, care au avut un impact profund negativ asupra climatului de afaceri din țară.

73. Transparența scăzută în procesul de luare a deciziilor constituie o altă problemă. În pofida prezenței unui cadru legal adecvat pentru transparența decizională, implementarea acestuia constituie o problemă majoră. De exemplu, în 2013 aproximativ 47% din toate politicile puse în discuție de către ministere nu au respectat cerințele legale privind transparența decizională. Transparența bugetară este o altă problemă serioasă: conform indicelui transparenței bugetare pentru anul 2014, Moldova a înregistrat 59 de puncte dintr-un maxim posibil de 100 de puncte, ceea ce presupune o transparență redusă. Pe lângă faptul că transparența redusă este o sursă de iresponsabilitate și de corupție în actul guvernării, aceasta subminează credibilitatea instituțiilor de stat în rîndul populației și întreprinderilor³¹.

³¹ „Dialogul care să faciliteze fortificarea capacităților instituționale efective în cadrul agendei de dezvoltare post 2015”, PNUD Moldova și Expert-Grup, 2014.

74. Deficiențele legate de implementarea necorespunzătoare a legilor alimentează în rîndurile investitorilor incertitudinea privind protejarea drepturilor de proprietate. În particular, cadrul instituțional în acest domeniu este fragmentat, slab și instabil. Principalele probleme sînt: lipsa unei instituții puternice, care ar promova proiecte investiționale de importanță strategică, a funcției de Ombudsman Investițional, care ar proteja investitorii de eventuale reglementări abuzive și care ar facilita soluționarea litigiilor și disputelor investiționale, precum și lipsa unui mecanism funcțional de soluționare a plîngerilor investitorilor. Drept rezultat, confidența investitorilor privind climatul de afaceri autohton și, în particular, privind mecanismele de prevenire și soluționare a disputelor și litigiilor investiționale este foarte scăzută³².

³² Atelier privind climatul investițional în Republica Moldova, Banca Mondială, 9 aprilie 2015.

75. Protejarea necorespunzătoare a drepturilor de proprietate face investițiile vulnerabile în fața abuzurilor și infracțiunilor. Potrivit indicelui libertății economice pentru anul 2015 al Fundației „Heritage”, Republica Moldova nu asigură o protecție corespunzătoare a drepturilor de proprietate (figura 25). Această vulnerabilitate se exprimă nu doar prin riscurile de expropriere din partea statului, dar și prin cele legate de preluările corporative ostile.

Administrarea vamală

76. Începînd cu anul 2013, Serviciul Vamal a trecut printr-o perioadă de reforme continue, în special cu privire la promovarea comerțului transfrontalier legal. În Raportul „Doing Business 2016”, pe dimensiunea „Comerț transfrontalier”, Republica Moldova deține poziția 33 (situată între Finlanda și SUA), ceea ce aduce o contribuție pozitivă la clasamentul general al Republicii Moldova situată pe locul 55.

77. Printre principalele reforme în domeniul administrării vamale pot fi menționate:

1) introducerea, în 2014, a noțiunii de agent economic autorizat, care oferă acces mai rapid la anumite proceduri vamale simplificate;

2) în scopul facilitării tranzacțiilor comerciale transfrontaliere, la 20 mai 2015 Guvernul a aprobat o hotărîre prin care s-a redus numărul de documente obligatorii pentru operațiunile de vămire: de la 9 documente la export și 11 documente la import la numai 3 documente obligatorii pentru ambele cazuri;

3) dezvoltarea și modernizarea controlului ulterior al tranzacțiilor economice externe, odată cu reducerea controalelor vamale la momentul vămuirii mărfurilor, conform practicii UE, astfel asigurându-se transferul instrumentelor de control vamal de la vămuirea mărfurilor la controlul ulterior;

4) implementarea de către Serviciul Vamal, începînd cu luna august 2015, a vămuirii mărfurilor pe culoarul albastru de control vamal, care permite acordarea liberului de vamă fără efectuarea controlului vamal documentar și fizic la momentul vămuirii mărfurilor, însă cu efectuarea, în baza analizei de risc automatizate, a reverificării declarațiilor vamale fără intervenția în activitatea contribuabilului, fapt ce contribuie esențial la facilitarea, comerțului prin reducerea costului și timpului necesar formalităților de vămuire a mărfurilor;

5) lansarea, la 1 martie 2014, a procedurii de vămuire electronică la export, iar la 1 martie 2015 – a procedurii de import electronic.

78. În pofida reformelor promovate în ultimii ani, procedurile vamale continuă să fie percepute ca împovărătoare de către mulți agenți economici implicați în operațiuni de export/import. Conform Raportului privind competitivitatea globală pentru anul 2015-2016, Republica Moldova s-a clasat pe locul 84 (din 144 de state analizate) conform poverii procedurilor vamale. Aceasta a fost apreciată de către companii cu un punctaj de 3,7 din 7 puncte³³, care nu s-a modificat față de ediția precedentă a raportului respectiv. Prin urmare, reformele inițiate în ultimii 2-3 ani de către Serviciul Vamal încă nu au reușit să se reflecte în deplină măsură asupra percepției agenților economici.

³³ Datele au fost prezentate la data de 1 septembrie 2015.

Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului

79. Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova este instituția publică coordonatoare în domeniul implementării politicilor privind competitivitatea, promovarea exportului din Republica Moldova și atragerea investițiilor. Începînd cu anul 2006, Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova s-a aflat într-un proces constant de reorganizare, cel mai recent episod fiind în 2014, cînd statutul acesteia a fost ajustat în conformitate cu cele mai bune practici. Cu toate acestea, instituția funcționează încă fără o viziune clară, fără obiective mobilizatoare pe termen scurt, mediu și lung, precum și fără o strategie instituțională și de o structură internă pe potrivă. Dezvoltarea unei noi strategii instituționale este una dintre prioritățile organizației.³⁴

³⁴ În august 2015, Ministerul Economiei a solicitat în cadrul Proiectului Băncii Mondiale „Ameliorarea competitivității” elaborarea Strategiei instituționale pentru Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova. Acest proiect s-a derulat în paralel cu elaborarea acestei strategii și ambele echipe au conlucrat ca să coordoneze și să maximizeze impactul ambelor documente.

80. Instituția se confruntă în continuare cu probleme serioase de guvernare. Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova este condusă de un director executiv, numit de către Ministrul Economiei, și raportează Consiliului de coordonare a activității Organizației de Atragere a Exportului din Moldova (creat prin Ordinul Ministerului Economiei nr.30 din 10 martie 2014) (în continuare – Consiliu). Conform [Hotărîrii Guvernului nr.109 din 12 februarie 2014](#) „Cu privire la Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova”, Consiliul este format din 13 membri, din care: 6 reprezentanți ai sectorului public, 6 reprezentanți ai sectorului privat și ministrul economiei, care este președintele Consiliului. Cu toate acestea, Consiliul nu s-a dovedit a fi un mecanism eficient de management, care să asigure funcționarea organizației ca o veritabilă agenție de atragere a investițiilor și promovare a exportului, să ofere un set complet de servicii în aceste direcții. Prin urmare, aceasta este văzută de mulți beneficiari mai mult ca o unitate de suport de marketing care nu acționează în deplină conformitate cu mandatul său. Între unii membri ai Consiliului există conflicte de interese,

deoarece ei sînt atît membri ai Consiliului de administrare a bugetului pentru implementarea Programului „Promovarea exportului” (creat prin Ordinul Ministerului Economiei nr.144 din 15 august 2011), cît și reprezentanți ai instituțiilor care sînt beneficiari ai programului în cauză. Bugetul acestui program nu este suficient pentru asigurarea unei activități eficiente a acestei organizații, pentru că este distribuit pentru implementarea acțiunilor planificate în Program, precum și pentru administrarea acestuia (salarii ale angajaților, întreținerea oficiului etc.)

81. Mandatul Organizației de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova nu este suficient de puternic nici în atragerea investițiilor, nici în promovarea exporturilor, deoarece aceste funcții sînt îndeplinite în paralel și de alte agenții. Mandatul neclar în domeniul de promovare a exporturilor are un impact negativ asupra imaginii externe a organizației și asupra credibilității acesteia în rîndul companiilor din sectorul privat, ducînd la utilizarea ineficientă a resurselor financiare și umane deja limitate ale instituției. Totodată, mandatul acesteia include „creșterea competitivității”, în condițiile în care competitivitatea este un subiect important aflat în afara responsabilităților unei singure agenții de atragere a investițiilor și de promovare a exportului, lucru de care trebuie să se țină cont în viitoarele strategii instituționale și structură internă. Or există și alte structuri care au sarcina de a ameliora competitivitatea Republicii Moldova, cum ar fi Consiliul pentru Competitivitate, instituit în august 2014 de către Guvern.

82. O altă problemă ține de capacitățile instituționale scăzute ale Organizației de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova. Bugetul anual al acesteia este doar puțin peste 5 milioane de lei (din care bugetul operațional este de cca 30%), acesta acoperind atît funcția de atragere a investițiilor, cît și cea de promovare a exporturilor. De fapt, dacă ținem cont de inflație, bugetul Organizației de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova a fost aproximativ cu 25% mai mic în anul 2015 decît în anul 2012³⁵. Bugetul de promovare de țară al instituției menționate este considerabil mai mic decît bugetele medii și mediane ale agențiilor similare din țările de comparație: bugetul mediu al agențiilor de atragere a investițiilor pentru țările cu venituri mici ajunge la 548 mii dolari SUA, iar bugetul median – la 287 mii dolari SUA. În țările cu venituri medii, bugetul mediu al agențiilor de atragere a investițiilor este de 1,237 milioane dolari SUA, cel median ridicîndu-se la 570 mii dolari SUA. Întrucît recent majoritatea agențiilor de promovare a investițiilor din regiune și-au consolidat structurile de organizare, Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova, la momentul actual, se confruntă cu o concurență internațională foarte puternică. În anul 2015, personalul organizației era format din numai 10 angajați, cu funcții de promovare atît a investițiilor, cît și a exporturilor. Din cauza numărului mic de colaboratori, diviziunea muncii în interiorul organizației, practic, nu este posibilă: membrii echipei sînt responsabili de mai multe sarcini concomitent și nu există nici un specialist responsabil doar de atragerea investițiilor sau doar de promovarea exportului. Competențele tehnice la nivel de sectoare prioritare identificate de prezenta Strategie sînt aproape inexistente. Salariile și indemnizațiile nu sînt competitive în raport cu sectorul privat, ceea ce are impact negativ asupra nivelului de reținere a personalului și duce la o criză de cunoștințe la nivel de sectoare economice prioritare și de abilități de marketing și vânzări. Nu este utilizat nici un indicator de performanță (cum ar fi costul unitar mediu pe proiect de investiții străine directe) care să demonstreze eficiența Organizației de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova în atragerea investițiilor. În plus, statutul organizației nu prevede evaluarea obligatorie externă a performanței instituției.

³⁵ Morisset J., Andrews-Johnson, K. „The Effectiveness of Promotion Agencies at Attracting Foreign Direct Investment”, FIAS Occasional Paper 16, 2004, p.15.

83. Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova nu îndeplinește unele dintre funcțiile esențiale de promovare a investițiilor străine directe, în special cele care țin de faza postinvestițională. Din cauza constrîngerilor financiare și organizatorice cu care se confruntă, aceasta nu este în măsură să-și îndeplinească, de exemplu, funcția de postdeservire (*aftercare*), care este una de bază pentru promovarea investițiilor. Datele

colectate în procesul de elaborare a prezentei Strategii sugerează că mai mulți investitori străini care activează în țară, în special cei din industria automotive sau cei care prestează servicii de externalizare a proceselor de business, și-ar putea extinde cu ușurință activitatea, și-ar dezvolta lanțurile valorice prin integrarea întreprinderilor mici și mijlocii locale, și-ar genera efecte de difuziune a cunoștințelor și tehnologiilor dacă ar primi susținere și încurajare din partea Guvernului. Este de datoria Organizației de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova să asigure maximizarea beneficiilor pe care le au și investitorii, și țara de pe urma activității investitorilor deja stabiliți în Republica Moldova. După revigorarea funcției de mobilizare a investițiilor, următorul domeniu prioritar de activitate pentru această organizație trebuie să fie introducerea serviciilor de postdeservire și de sprijin pentru reinvestire.

84. Întrucât Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova nu are o prezență directă pe piețele externe, este nevoie de o cooperare mai strânsă cu alte entități care o pot reprezenta. Aceasta se referă, în particular, la cooperarea dintre Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova și misiunile diplomatice ale Republicii Moldova, în prezent legăturile fiind insuficient de puternice pentru a conduce la rezultate concrete. În țările prioritare, sub aspectul atragerii de investiții în sectoarele-țintă din Republica Moldova, cooperarea trebuie să fie deosebit de strânsă, atât la nivel informațional, cât și operațional. Pentru a livra rezultate, diplomația economică a Republicii Moldova are nevoie nu doar de materiale informative furnizate de Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova, dar și de o instruire permanentă din partea acesteia și de un transfer de *know-how* în atragerea investițiilor și promovarea exportului. Este necesară o revizuire a competențelor și a modului de activitate a atașatilor comerciali în misiunile diplomatice.

85. Din cauza profilului exterior slab al Organizației de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova, investitorii, deseori, caută servicii de facilitare a investițiilor în altă parte. Unul dintre punctele de referințe este proiectul „Consiliere pentru Prim-ministru în domeniul dezvoltării economice”, care activează în cadrul Cabinetului Prim-ministrului Republicii Moldova și care îndeplinește unele funcții în promovarea investițiilor, inclusiv funcției de atragere a investitorilor, asistență postinvestițională și dezvoltare a conexiunilor investițiilor străine directe, servicii care, în mod normal, ar trebui să fie oferite de Agenția de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exporturilor. Deși ambii intermediari au stabilit relații bune de lucru, din punctul de vedere al investitorului, cadrul instituțional arată fragmentat și cu competențe suprapuse, ceea ce subminează și mai mult profilul organizației. Proiectul sus-numit are continuitate destul de limitată în timp, deoarece donatorii nu vor finanța la infinit o activitate care este intrinsecă activității Guvernului. Astfel, în pofida suprapunerii funcționale, principalele constrângeri operaționale pentru Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova rezultă din finanțarea slabă și cadrul instituțional fragil.

86. În concluzie, Republica Moldova poate oferi o serie de avantaje de investire companiilor transnaționale interesate de sporirea eficienței în cadrul strategiilor lor de internaționalizare. Dar anumite deficiențe în cadrul politicii instituționale și legislative interne împiedică atragerea mai multor proiecte de investiții și o promovare mai intensă a exporturilor. Prezenta Strategie se concentrează pe eliminarea sau atenuarea deficiențelor critice și pe valorificarea punctelor forte ale țării. În acest sens, vor fi luate în considerare o serie de oportunități și riscuri (tabelul 11).

Tabelul 11

Atragerea investițiilor și promovarea exporturilor: analiza SWOT a Republicii Moldova

PUNCTE FORTE	PUNCTE SLABE
--------------	--------------

• Raportul favorabil productivitate/salarii în industriile prelucrătoare și în serviciile orientate spre export; • Populația multilingvă; • Reformele implementate de Serviciul Vamal în vederea reducerii timpului, costurilor și documentelor solicitate în procesul de vamuire; • Amplasarea geografică favorabilă în raport cu UE, Rusia, Orientul Mijlociu și Asia Centrală; • Proximitatea față de CSI și contactele de afaceri dezvoltate de exportatorii și producătorii moldoveni pe aceste piețe; • Regimul liberalizat de vize cu țările CSI, UE, SUA, Canada, Israel etc.; • Comerțul liberalizat cu UE, Turcia, Europa de Sud-Est și țările CSI; • 47 de acorduri bilaterale între Republica Moldova și alte țări privind evitarea dublei impuneri; • 40 de acorduri bilaterale între Republica Moldova și alte țări privind protejarea reciprocă a investițiilor; • Rata impozitului pe venit pentru persoanele juridice competitivă la nivel internațional; • Existența instrumentelor de atragere a investițiilor (zonele economice libere, parcuri industriale); • Disponibilitatea activelor neutilizate (terenuri industriale, construcții) în zonele economice libere și parcurile industriale; • Potențialul infrastructural și tehnologic mare pentru dezvoltarea industriei de software și a serviciilor de afaceri orientate spre export; • Potențialul de dezvoltare mare a industriei automotive, textile și electronice; • Scutirile fiscale și alte facilități pentru rezidenții din zonele economice libere și parcurile industriale; • Scutirile și facilitățile fiscale orizontale pentru transportare, hrană și formare profesională a angajaților; • Scutirea de TVA la importul sau procurările de echipament inclus în capitalul social al întreprinderii.	• Deficitul forței de muncă de calificare medie și înaltă, în special în mediul rural; • Procentul scăzut al tinerilor cu specializări în domeniile tehnice și tehnologice; • Curriculumul depășit în sectorul educației profesionale, ce nu corespunde cerințelor de pe piața muncii; • Politicile inflexibile privind ocuparea forței de muncă; • Incertitudinile investitorilor legate de tratamentul fiscal și vamal; • Rigiditatea politicii privind imigrarea și procedurile inadecvate aplicate de autoritățile imigraționale; • Agenția slabă de atragere a investițiilor și promovare a exporturilor, cauzată de finanțarea insuficientă; • Delimitarea neclară a competențelor instituționale în atragerea investițiilor străine directe și în promovarea exporturilor; • Starea nesatisfăcătoare a infrastructurii fizice, în special a drumurilor regionale; • Costurile mari ale serviciilor de logistică; • Insuficiența platformelor industriale dezvoltate în mod corespunzător, a utilităților comune ale acestora, precum și costurile înalte pentru dezvoltarea platformelor industriale; • Sarcina fiscală totală destul de înaltă în comparație cu țările din regiune; • Procedurile dificile de obținere a autorizației pentru construcții și a avizului furnizorului de conectare la rețelele electrice de la autoritățile publice locale; • Calitatea redusă a actului de guvernare (corupția, lipsa de transparență în procesul decizional, protejarea incertă a drepturilor de proprietate) generează riscuri mari de afaceri; • Insuficiența surselor proprii de materie primă; • Piața agricolă internă fragmentată și insuficiența producției de scară în sectorul respectiv.
OPORTUNITĂȚI	RISURI
• Vecinătatea geografică și lipsa barierelor lingvistice, care oferă posibilitatea integrării în lanțurile tehnologice ale firmelor cu investiții străine directe amplasate în România și Ucraina; • Creșterea globală și regională a cererii pentru servicii de afaceri și dezvoltarea de software; • Tendințele tot mai clare de delocalizare a firmelor din Europa Centrală în domenii ca industria automotive, industria ușoară și de încălțăminte, industria electronică; • Procesul de integrare europeană, care oferă multiple oportunități pentru dezvoltarea	• Instabilitatea macroeconomică continuă și sectorul financiar intern slab, care ar putea spori substanțial nivelul de risc al țării și costurile de finanțare a investițiilor străine directe; • Riscurile bugetare și disciplina fiscală slabă, ce pot limita spațiul fiscal al țării în îmbunătățirea și menținerea unui sistem coerent de facilități pentru investițiile străine directe; • Instabilitatea politică continuă și în creștere, care poate alarma investitorii străini atât potențiali, cât și prezenți;

capacităților instituționale și competențelor în domeniul atragerii investițiilor străine directe; • Implementarea Acordului de Asociere, care ar putea facilita comerțul internațional și ar redresa problemele ce țin de competitivitate; • Liberalizarea comerțului cu servicii, a transferului de personal și de stabilire a companiilor ca parte a zonei de liber schimb aprofundat și cuprinzător, care ar putea îmbunătăți eficiența serviciilor orientate spre export din Moldova; • Modelul de stabilire a industriei auto și costurile de producție în creștere pe piețele existente emergente ar putea genera oportunități pentru investițiile străine directe în sectoare completamente noi pentru Republica Moldova; • Privatizarea unor întreprinderi de stat, care poate genera oportunități și pentru atragerea investițiilor străine directe orientate spre eficiență; • Încasările din privatizare, care ar putea fi utilizate pentru finanțarea construcției de hale industriale gata de utilizat; • Aeroportul Liber Internațional „Mărculești”, ce oferă posibilitatea de a investi în producția de bunuri cu o valoare adăugată înaltă, livrabile clienților străini în timp util.	• Riscul ca unele proiecte investiționale existente să abandoneze Republica Moldova în urma litigiilor investiționale nesoluționate, ceea ce poate deteriora imaginea internațională a țării; • Accelerarea emigrării forței de muncă va continua să aibă un impact negativ asupra disponibilității și costului forței de muncă; • Presiunea inflaționistă ar putea submina pe termen scurt și mediu avantajul costurilor pe care le oferă Moldova; • Recesiunea economică în Rusia și creșterea economică fragilă în UE; • Instabilitatea cadrului de securitate în Ucraina și riscurile de extindere a conflictului pot spori în continuare nivelul de risc al țării și costurile de finanțare a investițiilor străine directe; • Conflictul înghețat din Transnistria și riscul unui nou separatism regional pot spori în continuare nivelul de risc al țării și costurile de finanțare a investițiilor străine directe; • Barierele comerciale impuse de Rusia în calea importurilor din Republica Moldova și riscul permanentizării acestora poate submina atractivitatea țării pentru investiții străine directe orientate spre piața din Rusia.
--	--

3. Viziunea strategică

87. Acordul de Asociere dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană va duce la o deschidere mai largă a Republicii Moldova în fața comerțului internațional, prin eliminarea barierelor comerciale tarifare și netarifare. În conformitate cu rezultatele unor analize, în cazul implementării depline a prevederilor Acordului, acesta va contribui la majorarea PIB-ului cu 6-7%, va oferi mai multe locuri de muncă mai bine plătite și va facilita diversificarea economiei naționale³⁶. Una dintre condițiile-cheie pentru valorificarea beneficiilor oferite de Acordul de Asociere îl reprezintă atragerea investițiilor străine directe. Ținând cont de aceasta, Guvernul s-a angajat într-o reformă instituțională ambițioasă, menită să îmbunătățească climatul investițional, să protejeze drepturile de proprietate, să sporească nivelul de predictibilitate generală a țării și să realizeze alte premise esențiale pentru intrarea investitorilor în Republica Moldova. Fiind unul dintre angajamentele Guvernului specificate în Matricea de politici în cadrul Acordului de finanțare dintre Guvernul Republicii Moldova și Uniunea Europeană pentru implementarea Zonei de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător, prezenta Strategie vizează în demersul său anume aceste obiective.

³⁶ „Quo Vadis Moldova: Integrarea Europeană, Integrarea Euroasiatică sau Status Quo?”, Expert-Grup, 2013.

88. Până în 2020, investițiile vor deveni un factor-cheie pentru creșterea economică și, respectiv, pentru consolidarea și diversificarea exporturilor Republicii Moldova. Investițiile vor contribui, în mare măsură, la transformarea structurală și la modernizarea Republicii Moldova, mai ales prin crearea de noi locuri de muncă, care să permită tranziția resurselor de muncă la activități generatoare de o mai înaltă valoare adăugată și prin difuzia competențelor și cunoștințelor tehnologice pe piața muncii și în rîndul companiilor locale.

89. Industria prelucrătoare și serviciile orientate spre export vor constitui principalele sectoare-gazdă pentru noile proiecte finanțate de investițiile străine directe. În general, în țările aflate în tranziție, sectorul serviciilor joacă încă un rol neînsemnat în atragerea investițiilor

străine directe. Cu toate acestea, serviciile de business, software, producerea de utilaje și piese auto, precum și asamblarea acestora sînt sectoarele care generează cele mai multe proiecte investiționale și locuri de muncă în Europa. Aceste sectoare oferă, de asemenea, oportunități pentru atragerea investițiilor și în alte forme decît investițiile străine directe, cum ar fi investițiile fără plasamente de capital, prin externalizarea unor procese, acordarea de licențe și francize. Acestea sînt sectoarele în care Republica Moldova a atras deja investiții și unde încă există potențial de atragere a investițiilor străine directe. Un alt sector care continuă să fie foarte atractiv în Republica Moldova este producția îmbrăcăminte și a încălțăminte. Republica Moldova va continua să pună accent pe asemenea proiecte orientate spre export și intensive în utilizarea forței de muncă. Acestea sînt oportune mai ales în contextul încetirii fluxului de proiecte bazate pe investiții străine directe în țările Europei Centrale (Cehia, Ungaria, Polonia) și al faptului că principalii concurenți ai Republicii Moldova sînt acum țările din sud-estul Europei.

Selectarea sectoarelor prioritare – matricea de punctaj

90. În baza datelor cu privire la tendințele fluxurilor investițiilor străine directe, a exporturilor moldovenești și a situației în diferite sectoare ale economiei Republicii Moldova, a fost elaborată o matrice pentru selectarea sectoarelor cu cel mai mare potențial de creștere semnificativă a exporturilor moldovenești, precum și pentru atragerea investițiilor în producere sau prestare de servicii.

91. La baza selectării sectoarelor prioritare au stat 6 criterii (rezultatele selectării sectoarelor sînt prezentate în tabelul 12):

1) atractivitatea investițională a sectorului – numărul proiectelor de investiții străine directe în perioada 2013-2014. Primele 10 sectoare, scala între 10–1, conform numărului de proiecte (10 = cele mai multe, 1 = cele mai puține) în primele zece sectoare. Sursa datelor: tabelul 4;

2) potențialul de creare a locurilor de muncă al sectorului – numărul de locuri noi de muncă create în perioada 2013-2014. Primele 10, scala între 10–1, conform numărului de locuri de muncă create (10 = cele mai multe, 1 = cele mai puține) în primele zece sectoare. Sursa datelor: tabelul 5;

3) evoluția investițiilor străine directe în Moldova (10 = multe proiecte; 5 = cîteva proiecte; 0 = puține sau nici un proiect). Sursa datelor: estimări bazate pe datele Băncii Naționale a Moldovei;

4) evoluția exporturilor moldovenești (10 = evoluție puternică; 5 = evoluție modestă; 1 = evoluție slabă). Sursa datelor: tabelul 1, doar pentru anul 2014;

5) indicatorul avantajului comparativ relevat (10 = evoluție puternică; 5 = evoluție modestă; 1 = evoluție slabă). Sursa datelor: tabelul 3;

6) barierele la exporturile moldovenești (tarifare și netarifare) (10 = bariere mici; 0 = bariere mari). Sursa datelor: estimări.

Tabelul 12

Matricea de punctaj

	Atractivitatea investițională	Crearea locurilor de muncă	Evoluția investițiilor străine directe	Evoluția exporturilor	Indicatorul avantajului competitiv relevat	Barierele la export	Total
Informații și comunicații	10	9	10	5	-	10	44
Fabricarea de mașini și echipamente	7	10	10	5	0	10	42
Activități de servicii administrative și	9	7	5	5	-	10	36

activități de servicii suport							
Fabricarea de utilaje și piese	8	8	0	5	5	10	36
Fabricarea produselor textile, fabricarea articolelor de îmbrăcăminte și a încălțămintei	0	0	10	10	5	10	35
Echipamente electrice	2	4	5	5	5	10	31
Industria alimentară	6	6	10	10	-10	0	22
Prelucrarea lemnului, a produselor din lemn și plută	0	0	0	5	5	10	20
Fabricarea produselor farmaceutice de bază și a preparatelor farmaceutice	3	5	0	1	-	10	19
Fabricarea produselor din cauciuc și mase plastice	1	2	0	1	5	10	19
Fabricarea mobilei	0	0	0	1	5	10	16
Tăbăcirea și finisarea pieilor	0	0	0	10	-5	10	15
Activități financiare și asigurări	5	0	5	1	-	0	11
Fabricarea altor utilaje de transport	0	0	0	1	-	10	11
Industria extractivă	0	0	0	1	-	10	10
Producția de energie electrică; transportul energiei electrice	0	0	0	1	-	10	10
Fabricarea substanțelor și produselor chimice	4	0	0	1	-5	10	10
Fabricarea produselor din minerale nemetalice	0	0	0	1	-	10	10
Agricultură, silvicultură și pescuit	0	0	0	10	-5	0	5
Comerț cu amănuntul	0	3	0	1	-	0	4
Transporturi terestre și	0	1	0	1	-	0	2

transporturi prin conduce							
Industria metalurgică	0	0	0	1	-10	10	1

Surse: Evaluările autorilor

92. Drept rezultat, au fost identificate 7 sectoare prioritare.

Tabelul 13

Descrierea sectoarelor prioritare identificate

Nr. d/o	Sectorul identificat	Comentariul
1.	Informații și comunicații	Acest sector a obținut cel mai înalt scor, deoarece figurează printre primele sectoare la capitolul investiții străine directe și a atras deja mai multe proiecte. Republica Moldova are avantajele comparative ale forței de muncă calificate (atât în domeniul tehnologiei informației și comunicațiilor, cât și al limbilor străine) și prețului forței de muncă. Un alt mare avantaj al sectorului este că rezultatele acestuia pot fi exportate online, prin aceasta reducând obstacolele majore pentru exporturile Republicii Moldova: distanța față de piețele-cheie.
2.	Fabricarea de mașini și echipamente (în continuare – industria automotive)	Acest sector a obținut un punctaj înalt datorită numărului mare de proiecte de investiții străine directe, locurilor de muncă create în Europa, precum și performanței din ultima perioadă a investițiilor străine directe deja existente în Moldova. Probabilitatea atragerii proiectelor de producere a mașinilor este mică, dar cea a atragerii proiectelor de producere a pieselor auto pentru export către fabrici de producere sau asamblare auto în Europa Centrală și de Est este înaltă. În baza performanței existente și a competitivității prețului forței de muncă în Republica Moldova, se pot aștepta proiectele ce implică utilizarea intensivă a forței de muncă, cum ar fi producerea textilelor auto (ex: huse pentru scaune) sau asamblarea cablurilor s-ar putea majora și ar putea crea un număr mare de locuri de muncă în Republica Moldova, așa cum s-a întâmplat în alte țări ale Europei Centrale și de Est pe parcursul ultimilor 20 de ani.
3.	Activități de servicii administrative și activități de servicii suport	Acest sector, care include toate centrele de apel și alte activități de externalizare a proceselor de afaceri, are potențialul de a juca un rol similar cu cel al sectorului tehnologiei informației și comunicațiilor – Republica Moldova are avantajul comparativ al forței de muncă tinere și calificate, cunoașterii limbilor străine și costurilor rezonabile ale muncii. La fel ca și în cazul software-ului/tehnologiei informației și comunicațiilor, rezultatele/serviciile pot fi livrate clienților prin intermediul rețelelor tehnologiei informației și comunicațiilor, evitând transportul îndelungat și costisitor către clienți. În Republica Moldova există deja exemple de investiții de acest fel.
4.	Fabricarea de utilaje și piese	Acest sector a înregistrat o creștere a volumului exporturilor și se clasează printre primele sectoare din Europa la capitolul investiții străine directe și crearea noilor locuri de muncă.
5.	Fabricarea produselor textile, fabricarea articolelor de îmbrăcăminte și	Acest sector nu figurează printre primele sectoare din Europa după investițiile străine și crearea noilor locuri de muncă, dar, este un sector tradițional în Republica Moldova și aceasta are avantajele comparative ale forței de muncă calificate și

	fabricarea încălțăminte	costului forței de muncă. Competitivitatea de preț probabil va scădea pe termen lung, dar pe termen scurt și, cel mai probabil, pe termen mediu, acesta continuă să fie un sector ce poate crea un număr mare de locuri noi de muncă în Republica Moldova.
6.	Echipamente electrice	Acest sector nu figurează printre primele sectoare din Europa după investițiile străine și crearea noilor locuri de muncă, dar există un număr mare de uzine de producere și asamblare a echipamentului electric/electronicelor în Europa Centrală și de Est, care sînt potențiali cumpărători pentru companiile producătoare de produse electronice sau echipamente electrice. Proximitatea Republicii Moldova față de acești potențiali cumpărători și competitivitatea prețului ar putea contrabalansa competitivitatea prețului concurenței asiatice. De asemenea, pe măsură ce costul forței de muncă în Europa Centrală și de Est va continua să crească, se poate aștepta ca producătorii aflați în această regiune să ia în considerare schimbarea locațiilor sale în țări cu costuri de producere mai scăzute, cum ar fi Republica Moldova.
7.	Industria alimentară și agricultura	Acest sector nu a obținut un punctaj înalt în matrice: cu toate că este unul dintre primele sectoare din Republica Moldova la capitolul exporturi și țara a atras investiții în acest sector, performanța investițiilor străine directe și creării locurilor de muncă în Europa nu este atît de impresionantă, iar volumul bunurilor exportate și cota sectorului în exporturile Moldovei au fost în scădere. Totodată, există bariere netarifare semnificative, care ar putea constitui un obstacol semnificativ în creșterea exporturilor de produse alimentare ale Republicii Moldova. Există investiții anterioare în acest sector în Republica Moldova, dar acestea au avut loc în epoca privatizării. Conform estimărilor ³⁷ , majoritatea investițiilor străine în acest sector sînt sub forma privatizării întreprinderilor de stat sau a fuziunilor și achizițiilor de active private. Piața internă redusă și fragmentarea ofertei interne s-ar putea dovedi a fi bariere ce ar descuraja potențialii investitori străini să investească în Republica Moldova. Cu toate acestea, datorită importanței agriculturii și prelucrării alimentelor în economia moldovenească, acest sector ar trebui să fie inclus în lista sectoarelor prioritare, în special pentru promovarea exporturilor.

³⁷ Studiul „Tendințele investițiilor străine directe în sectorul agroalimentar în țările aflate în dezvoltare și în tranziție”, publicat la Viena, 2012.

Surse: Evaluările autorilor

93. Serviciile de afaceri și tehnologiei informației și comunicațiilor din Republica Moldova sînt competitive pe plan internațional, iar avantajul concurențial al acestor sectoare poate fi dezvoltat în continuare. Republica Moldova dispune de o infrastructură dezvoltată a rețelelor de comunicații electronice, care asigură o calitate foarte bună a conexiunii la internet, cu viteze înalte de transfer de date. Deși nivelul de cunoaștere a limbii engleze în rîndul absolvenților este mai mic decît în alte țări din Europa de Sud-Est, nivelul de cunoaștere a limbii franceze este mult mai înalt, ceea ce înseamnă că Republica Moldova ar putea cu ușurință să devină un furnizor important de servicii pentru țările francofone. Mai mult decît atît, limba rusă este cunoscută pe larg, aproximativ jumătate din populație vorbind liber această limbă de bază în statele CSI³⁸ — ceea ce oferă posibilități pentru prestarea serviciilor de suport al businessului pentru țările din spațiul CSI.

³⁸ Competitiveness Assessment of Moldovan IT Services Industry, IDC 2014.

94. Exportul de servicii, inclusiv cele de tehnologii informaționale și de comunicații, cercetare și dezvoltare, precum și de întreținere externă a proceselor de business din Republica Moldova, a fost evaluat la aproximativ 959 milioane dolari SUA în 2014. Serviciile de cercetare și dezvoltare/inginerie și cele de întreținere externă a proceselor de business sînt în prezent mai puțin populare în Republica Moldova decît serviciile în domeniul tehnologiei informației și comunicațiilor, constituind mai puțin de 25% din exportul total. Totuși, cererea regională este în creștere, de aceea se preconizează o dezvoltare mai rapidă a serviciilor de externalizare a proceselor de business comparativ cu celelalte activități³⁹. Ținînd cont de constrîngerile forței de muncă, Republica Moldova se va concentra pe atragerea investițiilor în activitățile care aduc o valoare adăugată mai înaltă (cum ar fi analiza, proiectarea, dezvoltarea și testarea de programe) sau în activitățile cu o intensitate redusă (dezvoltarea aplicațiilor web, programare de bază, serviciile de externalizare a proceselor de business mici și mijlocii), care nu au nevoie de un număr mare de angajați.

³⁹ Ibidem.

95. Industria automotive este principala sursă de noi locuri de muncă în Europa și obiectivul principal de promovare a investițiilor în Republica Moldova. Industria automotive se află printre primele 4 sectoare din Europa după numărul de noi proiecte de investiții străine directe. Totodată, acesta este și sectorul care, prin investițiile străine directe, creează cele mai multe locuri de muncă în Europa – aproximativ 50000 de noi locuri anual. Republica Moldova deja a atras cîteva companii din industria autovehiculelor („Draexlmaier” și „Leoni” din Germania, „Lear Corporation” din SUA, „Gebauer & Griller” din Austria, „Confezioni Andrea Covercar” din Italia), aportul industriei la PIB fiind de circa 4% în 2014. Țara rămîne competitivă internațional în ceea ce privește găzduirea noilor proiecte investiționale în domeniul industriei automotive (care din punctul de vedere al clasificării statistice se încadrează în industria mașinilor și echipamentelor electrice).

96. Industria fabricării produselor textile, articolelor de îmbrăcăminte și încălțămîntei rămîne un beneficiar important al investițiilor străine directe, atît al celor cu plasament de capital, cît și al celor fără plasament de capital. Aceasta este o industrie din care fac parte companii destul de puternice, cu potențial de a deveni furnizori pentru companiile străine prin diferite forme de investiții. În aceste sectoare, Republica Moldova ar putea urma exemplul României sau al Albaniei, țări unde agențiile naționale au promovat cu succes industriile locale în rîndurile investitorilor străini (mai ales de origine italiană și franceză) prin intermediul exportului brandurilor locale, adică al mărfurilor cu valoare adăugată înaltă.

97. Potențial de atragere a investițiilor străine directe există și în industria electronică, deoarece competențele necesare pentru producerea electronicelor sînt similare sau apropiate celor necesare în sectorul tehnologiei informației și comunicațiilor sau în industria mașinilor și echipamentelor electrice. Un sistem educațional mai bun pentru pregătirea specialiștilor pentru aceste sectoare va aduce beneficii industriei electronice. Geografia industriei electronice ar putea acționa, de asemenea, în favoarea Republicii Moldova: în țările de tranziție, industria a prins rădăcini, cum ar fi în Republica Cehă, Ungaria și Polonia. Dar, în condițiile în care au crescut cerințele de capacitate de producere, iar eficiența costurilor a devenit o problemă prioritară, investitorii au început a se orienta mai mult spre țările din Europa de Est, în special spre România. Republica Moldova ar putea fi următoarea destinație logică, mai ales odată cu liberalizarea accesului la piețele de consum europene prin intermediul Zonei de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător.

98. Sectorul agricol și industria alimentară pot deveni surse importante de noi locuri de muncă și de venituri mai mari, în special pentru zonele rurale. Republica Moldova are condiții climaterice excelente pentru dezvoltarea unei agriculturi moderne și competitive, în primul rînd o climă continentală moderată, caracterizată prin ierni scurte și blînde și veri lungi și calde, precum și soluri fertile. În industria produselor alimentare și băuturilor, avantajul competitiv

evident este abundența de materie primă – fructe, legume și cereale. Locația geografică a Republicii Moldova în proximitatea Turciei – un foarte important producător agricol la scară regională – oferă posibilități de suplimentare a cantităților de materie primă pentru industria alimentară în afara sezonului, precum și numeroase oportunități pentru prestarea serviciilor de logistică și comerț internațional. Republica Moldova mai are și un potențial semnificativ în producția agricolă ecologică. Legislația agriculturii ecologice deja a fost armonizată cu cerințele Uniunii Europene, inclusiv în ceea ce ține de reglementările privind principiile și metodele de prelucrare a produselor alimentare ecologice, inspecțiile și certificarea în domeniul produselor alimentare ecologice, importul și exportul. Suprafețele ocupate de culturile agricole ecologice și numărul de producători certificați sînt în continuă creștere începînd cu anul 2000 și relevă un potențial foarte bun în domeniul produselor agricole ecologic pure. Pe termen scurt, eforturile Guvernului se vor concentra pe atragerea investițiilor străine directe în activitățile care prestează servicii agriculturii.

99. Deși sectoarele menționate sînt considerate prioritare, aceasta nu înseamnă că investițiile străine în alte sectoare vor fi descurajate sau neglijate. Din contra, intervențiile considerate în cadrul prezentei Strategii vor avea un impact pozitiv asupra investițiilor în toate celelalte sectoare. Mai mult decît atît, aceasta vizează în mod expres dezvoltarea legăturilor dintre companiile/sectoarele care beneficiază de investițiile străine directe și cele care nu beneficiază de investiții în mod direct, precum și amplificarea efectelor de difuziune a cunoștințelor și competențelor tehnologice generate de investițiile străine directe în întreaga economie. De asemenea, pe lîngă sectoarele care sînt promovate ca prioritare pentru atragerea investițiilor străine directe, alte sectoare pot fi promovate ca prioritare din perspectiva potențialului de export pe care îl au.

100. Obiectivul principal al prezentei Strategii este valorificarea rapidă a potențialului de export al Republicii Moldova, preponderent prin atragerea investițiilor străine. Aceasta va permite reducerea decalajului tehnologic al Republicii Moldova și va contribui la crearea unor noi locuri de muncă mai decente și mai productive în sectoarele orientate spre export, prioritare fiind serviciile de întreținere externă a proceselor de business, industria mașinilor și echipamentelor electrice pentru industria automotive, industria electronică, industria îmbrăcăminte și încălțăminte, dezvoltarea de programe de calculator, sectorul agricol și industria alimentară. La identificarea acestor sectoare au fost utilizate o serie de criterii, inclusiv importanța sectorului în asigurarea populației cu locuri de muncă, potențialul de creștere rapidă a exporturilor, nivelul demonstrat de competitivitate internațională și/sau necesitatea de dezvoltare a unor ramuri cu o componentă tehnologică înaltă înmagazinată în produsele exportate. Creșterea numărului de proiecte investiționale, a volumului de investiții străine directe și a locurilor de muncă asociate în perioada 2016-2020 va constitui principala dovadă de atragere, stabilire, menținere și dezvoltare eficientă a investițiilor străine directe în activități orientate spre export. Astfel, prezenta Strategie preconizează consolidarea avantajelor comparative și capacitățile instituționale necesare pentru atragerea de noi investitori, oferirea sprijinului și asistenței necesare la etapa postinvestițională pentru investitorii existenți, asigurarea dezvoltării legăturilor tehnologice dintre investițiile străine directe și companiile locale și catalizarea procesului de difuziune a cunoștințelor și tehnologiilor aduse de proiectele bazate pe investițiile străine directe în întreaga economie.

101. În urma implementării măsurilor prevăzute de prezenta Strategie, volumul de investiții străine directe atras de Republica Moldova va crește progresiv, urmînd să atingă o valoare cumulativă de 380 milioane dolari SUA în 2020. Pînă în prezent, țara a atras un volum mediu de investiții străine directe de tip *greenfield* în volum de 65 dolari SUA per capita pe an, în timp ce media din țările din regiune a constituit 357 dolari SUA. Pe termen lung (circa 10 ani), Republica Moldova are atît ambiția, cît și potențialul necesar pentru a se apropia de nivelul țărilor din regiune și de a majora valoarea medie a proiectelor investițiilor străine directe pînă la 350 dolari SUA/percapita. În cifre absolute, aceasta ar însemna circa 1250 milioane dolari SUA. Ținînd înșă cont de impedimentele climatului investițional, de constrîngerile care necesită a fi eliminate și de necesitatea consolidării capacităților agenției naționale în domeniul atragerii investițiilor și

promovării exporturilor, prezenta Strategie urmărește ținte mai modeste pe termen mediu (pînă în anul 2020).

4. Strategia de intervenție

102. Strategia de intervenție este un plan de acțiuni sistemice, elaborat în vederea eliminării deficiențelor privind mediul investițional descrise în capitolul 2 al prezentei Strategii și a susținerii obiectivelor stipulate în capitolul 3 al prezentei Strategii.

103. Strategia de intervenție prevede acțiuni clasificate în 6 domenii de intervenție (obiective):

1) Obiectivul A. Fortificarea elementelor de bază ale cadrului de reglementare, care să permită atragerea, reținerea, dezvoltarea investițiilor și promovarea exporturilor;

2) Obiectivul B. Îmbunătățirea sistemului de dezvoltare a forței de muncă pentru sectoarele prioritare orientate spre export;

3) Obiectivul C. Sporirea calității infrastructurii industriale, transportului și comerciale pentru dezvoltarea sectoarelor orientate spre export;

4) Obiectivul D. Maximizarea beneficiilor economice și de dezvoltare ale investițiilor străine directe prin consolidarea legăturilor cu economia națională;

5) Obiectivul E. Sporirea capacităților de export ale producătorilor autohtoni;

6) Obiectivul F. Consolidarea capacităților instituțiilor naționale în scopul atragerii, menținerii, dezvoltării investițiilor și promovării exporturilor.

104. Obiectivul A. Fortificarea elementelor de bază ale cadrului de reglementare, care să permită atragerea, reținerea, dezvoltarea investițiilor și promovarea exporturilor include 5 subobiective:

A1.	Prevenirea și soluționarea eficientă a disputelor investiționale
A2.	Îmbunătățirea politicii fiscal-vamale și administrării aferente
A3.	Sporirea încrederii businessului față de stat și transparentizarea relațiilor business-stat
A4.	Consolidarea cadrului statistic privind activitățile de investiții și de export
A5.	Accelerarea procesului de punere în aplicare a dispozițiilor prevăzute de Strategia reformei cadrului de reglementare a activității de întreprinzător pentru anii 2013-2020

105. Subobiectivul A1. Prevenirea și soluționarea eficientă a disputelor investiționale include măsurile menite să fortifice climatul investițional al Republicii Moldova. În timp ce companiile străine au acces egal la justiție pentru soluționarea litigiilor, iar Legea cu privire la investițiile în activitatea de întreprinzător permite arbitrajul conform principiilor internaționale în cazul acceptării din partea ambelor părți, investitorii străini sînt mai curînd sceptici față de eficiența, imparțialitatea și integritatea sistemului judecătoresc autohton⁴⁰. Firmele preferă să evite instanțele de judecată, avînd în vedere nivelul scăzut de încredere în sistem. Crearea Consiliului pentru promovarea proiectelor investiționale de importanță națională, dezvoltarea principiilor de acord investițional, a mecanismului de depunere a contestațiilor și de soluționare a disputelor pot servi drept instrumente eficiente în vederea consolidării încrederii din partea companiilor.

⁴⁰ Banca Mondială (2015), Atelier cu privire la climatul investițional din Republica Moldova, 9 aprilie 2015.

Acest subobiectiv include următoarele măsuri specifice:

1) efectuarea unei evaluări cuprinzătoare a legislației naționale pentru a înlătura cauzele litigiilor dintre investitori și autoritățile publice;

2) elaborarea și implementarea Planului de acțiuni pentru eliminarea lacunelor din legislația națională, în baza analizei efectuate, cu actualizarea continuă a acestuia;

3) crearea Consiliului pentru promovarea proiectelor investiționale de importanță națională (conform [Legii nr.182 din 15 iulie 2010](#) cu privire la parcurile industriale);

4) includerea în [Legea nr.81-XV din 18 martie 2004](#) cu privire la investițiile în activitatea de întreprinzător a conceptului de acord de investiții între Guvern și investitor, în temeiul celor mai bune practici internaționale, în scopul definirii clare a drepturilor, obligațiilor și facilităților investiționale stabilite pentru proiectele investiționale strategice destinate economiei naționale. Acestea sînt proiectele investiționale care pot avea un impact pozitiv tangibil asupra economiei naționale sau pot soluționa anumite probleme macroeconomice ale țării;

5) elaborarea unei platforme electronice de suport tehnic (*helpdesk*) pentru investitori, care să conțină informații complete despre mecanismele de depunere a contestațiilor, soluționare a disputelor, despre precedentele existente, precum și despre cadrul juridic relevant.

106. Subobiectivul A2. Îmbunătățirea politicii fiscal-vamale și administrării aferente este un răspuns direct la frecvențele litigii dintre investitorii străini și autoritățile fiscale/vamale din Republica Moldova și include:

1) elaborarea propunerilor privind diminuarea poverii fiscale asupra mediului de afaceri și a cheltuielilor în procesul de administrare fiscal-vamală;

2) introducerea în legislația fiscală a conceptului de soluție fiscală individuală anticipată, care urmează a fi elaborat de autoritățile fiscale opțional, la solicitarea antreprenorului;

3) introducerea în Codul fiscal a unei garanții de 5 ani de stabilitate a regimului fiscal-vamal pentru investitorii orientați spre export care au atins volumul investiției de 5 milioane dolari SUA, în cazul înrăutățirii condițiilor fiscal-vamale. Clauza se va aplica începînd cu trimestrul în care a fost depășit volumul investiției menționat;

4) accelerarea procesului de restituire a TVA la export prin alinierea procedurilor de restituire cu Directiva UE 2006/112/CE a Consiliului din 28 noiembrie 2006 privind sistemul comun al TVA și prin acordarea posibilității de compensare a creditului TVA acordat de exportatori statului cu alte datorii fiscale;

5) implementarea și promovarea procedurilor vamale moderne, care să faciliteze comerțul extern și să asigure securitatea lanțului internațional de aprovizionare.

107. Subobiectivul A3. Sporirea încrederii businessului față de stat și transparentizarea relațiilor business–stat vizează îmbunătățirea climatului de afaceri în ceea ce ține de inspecțiile de stat, emiterea licențelor și a altor acte permissive (capitolul 2.3 al prezentei Strategii)⁴¹.

⁴¹ În baza rapoartelor „Doing Business 2015”, „Cost of Doing Business 2014” și „Business Environment and Enterprise Performance Survey 2013”.

Subobiectivul include următoarele măsuri specifice:

1) sporirea transparenței activităților de control (inclusiv pe segmentul fiscal și vamal) și oferirea de informații clare companiilor cu privire la procedurile de control, cerințele de conformitate, măsurile de corectare și sancțiunile aplicabile; reducerea numărului de excepții care sînt prevăzute de [Legea nr.131 din 8 iunie 2012](#) privind controlul de stat asupra activității de întreprinzător;

2) elaborarea unui mecanism de responsabilizare a inspectorilor în scopul efectuării inspecțiilor, în limitele competențelor și ale domeniului de responsabilitate;

3) dezvoltarea sistemului registrelor electronice, a sistemelor informaționale de stat și a interoperabilității sistemelor informaționale ale instituțiilor de stat pentru a asigura accesul electronic al inspectorilor, în limitele competențelor și ale domeniului, la documentele companiilor, fără a implica prezența fizică în incinta întreprinderilor;

4) implementarea principiului aprobării tacite a tuturor autorizațiilor, licențelor, certificatelor și a oricăror altor documente de reglementare a activității de întreprinzător. În mod prioritar, principiul respectiv va fi implementat în cele mai problematice domenii ale mediului de afaceri, evidențiate de rapoartele „Doing Business” ale Băncii Mondiale: „Autorizațiile de construcție” și „Soluționarea procedurilor de insolvență”;

5) efectuarea periodică a sondajelor în rândul investitorilor și exportatorilor din sectoarele prioritare în legătură cu problemele cu care se confruntă și percepția cu privire la cadrul de reglementare a activității de întreprinzător.

108. Subobiectivul A4. Consolidarea cadrului statistic privind activitățile de investiții și de export vizează eliminarea constrângerilor legate de disponibilitatea și calitatea datelor statistice. După cum s-a specificat în Strategia de atragere a investițiilor și promovare a exporturilor pentru anii 2006-2015, documentele precedente de planificare strategică au suferit de insuficiența indicatorilor de performanță, ineficiența mecanismelor de monitorizare și insuficiența datelor statistice pentru a colecta evidențe relevante. Măsurile propuse urmează să atenueze aceste probleme:

1) dezvoltarea colaborării dintre Ministerul Economiei, Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova, Biroul Național de Statistică și Banca Națională a Moldovei în scopul facilitării unui schimb de date mai amplu și rapid dintre instituții privind investițiile și exporturile;

2) elaborarea softului pentru colectarea, verificarea, prelucrarea, validarea și transmiterea datelor statistice privind investițiile străine directe, care să asigure obținerea datelor statistice cu privire la investițiile străine directe, dezagregate pe regiuni de dezvoltare.

109. Subobiectivul A5. Accelerarea procesului de punere în aplicare a dispozițiilor prevăzute de Strategia reformei cadrului de reglementare a activității de întreprinzător pentru anii 2013-2020, aprobată prin [Hotărârea Guvernului nr.1021 din 16 decembrie 2013](#), accentuează problemele cadrului de reglementare a activității de întreprinzător (secțiunea 2.3 a prezentei Strategii) menite să amelioreze calitatea climatului de afaceri prin dezvoltarea unui cadru regulator mai transparent, previzibil și clar.

Măsurile specifice includ:

1) elaborarea și promovarea propunerilor privind stabilirea principiului intrării în vigoare a modificărilor la legislația vamală după cel puțin 6 luni de la publicarea acestora;

2) aplicarea, la scară largă, a soluțiilor informatice de raportare fiscală, oferind inspectorilor posibilitatea de urmărire electronică a documentelor fără prezența fizică în incinta întreprinderilor și asigurând comunicarea eficientă și transparentă dintre companii și inspectorii fiscali;

3) implementarea ghișeelor unice conectate în timp real la sistemul electronic, care vor avea capacitatea de a urmări mișcarea documentelor între instituții și funcționarii publici.

110. Obiectivul B. Îmbunătățirea sistemului de dezvoltare a forței de muncă pentru sectoarele prioritare orientate spre export include 3 subobiective:

B1.	Accelerarea implementării prevederilor esențiale din Strategia de dezvoltare a învățământului vocațional tehnic pe anii 2013-2020 și a altor acțiuni orientate spre dezvoltarea forței de muncă în sectoarele prioritare identificate în prezenta Strategie
B2.	Modernizarea legislației muncii și a legislației privind imigrarea de muncă
B3.	Introducerea unui sistem de măsuri încurajatoare pentru instruirea angajaților

111. Subobiectivul B1. Accelerarea implementării prevederilor esențiale din Strategia de dezvoltare a învățământului vocațional tehnic pe anii 2013-2020 și a altor măsuri orientate spre dezvoltarea forței de muncă în sectoarele prioritare identificate în prezenta Strategie include măsuri care vizează problema corelării slabe dintre oferta sistemului educațional și cererea investitorilor pentru abilități profesionale din partea angajaților, în special în domeniul educației profesionale și tehnice.

Măsurile propuse sînt:

1) aprobarea și implementarea unei Strategii de comunicare orientate spre restabilirea prestigiului social al învățământului profesional tehnic;

2) definirea unui statut juridic clar al comitetelor sectoriale pentru formarea profesională din Republica Moldova prin perfecționarea cadrului normativ și legislativ privind funcționarea comitetelor, precum și finanțarea bugetară a acestora;

3) accelerarea procesului de instituire a comitetelor sectoriale pentru specialitățile relevante din sectoarele prioritare identificate în prezenta Strategie;

4) elaborarea standardelor ocupaționale și educaționale, întințate urmînd a se oferi sectoarelor prioritare identificate în prezenta Strategie;

5) instituirea și dezvoltarea centrelor de excelență de pregătire profesională, întințate urmînd a se oferi sectoarelor prioritare identificate în prezenta Strategie;

6) evaluarea periodică externă a relevanței și calității studiilor în sectorul educației profesionale, precum și a procesului tranziției de la școală la muncă;

7) analiza necesităților pieței muncii în vederea elaborării planurilor de înmatriculare și de studii în școlile și colegiile profesionale;

8) elaborarea studiilor de prognozare privind necesitățile de înzestrare tehnologică a economiei și utilizarea acestora la actualizarea curriculumului în sectorul educației profesionale pe termen mediu și lung;

9) asigurarea formării profesionale practice pentru instructorii/maiștrii care oferă instruire în școlile profesionale și colegii în sectoarele prioritare identificate în prezenta Strategie;

10) revizuirea și actualizarea, cu participarea angajatorilor, a specificațiilor tehnice, a normelor și standardelor utilizate în sectorul învățămîntului și formării profesionale;

11) continuarea modernizării tehnologice a școlilor profesionale care pregătesc specialiști pentru sectoarele prioritare identificate în prezenta Strategie;

12) accelerarea trecerii la modelul dual de educație profesională în domeniile din sectoarele prioritare prevăzute de prezenta Strategie.

112. Obiectivul B2. Modernizarea legislației muncii și a legislației privind imigrarea de muncă vizează anumite carențe ale legislației muncii, care, în percepția investitorilor, afectează negativ costurile și disponibilitatea factorului muncă. În particular, problemele legate de reglementările privind orele de muncă, angajarea și disponibilizarea personalului sau mecanismul de protecție socială dezavantajează Moldova față de concurenții săi în regiune.

Măsurile propuse sînt:

1) modificarea, în cadrul sistemului de parteneriat social, a legislației muncii, în scopul de a asigura respectarea drepturilor și intereselor ambelor părți ale raportului de muncă. Domeniile prioritare trebuie să țină de contractul pe durată determinată de muncă, perioada de probă, rezilierea contractului de muncă, demisia angajatului, contractul de ucenicie, deplasările de serviciu, leasing de personal, transferul, externalizarea și delocalizarea, concediile, indemnizațiile, compensarea orelor suplimentare și altele relevante;

2) revizuirea și raționalizarea legislației cu privire la migrația muncii în partea ce reglementează invitarea, acordarea permisului de ședere, angajarea specialiștilor străini de înaltă calificare și a persoanelor care gestionează investițiile străine;

3) adoptarea unor proceduri de control și monitorizare bazate pe evaluarea riscurilor în activitatea organelor de control în domeniul politicii de imigrație; „demilitarizarea” culturală și instituțională a organelor administrative în domeniul migrației și azilului.

113. Obiectivul B3. Introducerea unui sistem de măsuri încurajatoare pentru instruirea angajaților soluționează problemele identificate în secțiunea „Stimulente investiționale” ale prezentei Strategii și includ următoarele măsuri:

1) elaborarea unui sistem de subvenții pentru crearea noilor locuri de muncă și/sau pregătirea profesională a cadrelor noi angajate, în baza unor criterii precum: numărul de locuri de muncă noi, rata șomajului în raionul respectiv și alte criterii de impact;

2) definirea unui sistem de recunoaștere și apreciere a educației informale și nonformale de către angajatori și angajați;

3) evaluarea relevanței și calității serviciilor de instruire prestate în cadrul programului de instruire profesională, administrat de Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă, și adaptarea acestuia la necesitățile sectoarelor prioritare identificate în prezenta Strategie;

4) integrarea măsurilor de dezvoltare a forței de muncă pentru companiile agricole orientate spre export în măsurile prevăzute de Fondul pentru susținerea producătorilor agricoli.

114. Obiectivul C. Sporirea calității infrastructurii industriale, transportului și a celei comerciale pentru dezvoltarea sectoarelor orientate spre export include 2 subobiective:

C1.	Dezvoltarea infrastructurii industriale
C2.	Dezvoltarea în continuare a infrastructurii (inclusiv nemateriale) de susținere a investițiilor și exporturilor

115. Măsurile incluse în subobiectivul C1. Dezvoltarea infrastructurii industriale au menirea să soluționeze problema insuficienței halelor industriale și a echipării insuficiente a celor existente, identificată în prezenta Strategie în secțiunea „Platforme industriale și costurile utilităților publice”, și includ:

1) examinarea oportunității de a oferi facilități fiscale companiilor care investesc resurse proprii în dezvoltarea infrastructurii industriale, prin micșorarea bazei impozabile a impozitului pe venit proporțional volumului investiției efectuate;

2) actualizarea continuă a bazei de date a Organizației de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova privind terenurile și spațiile industriale disponibile;

3) examinarea oportunității privind modificarea legislației cu privire la privatizare, pentru a asigura vărsarea a cel puțin o parte din încasările din operațiunile de privatizare într-un fond special/bugetar pentru finanțarea programului de dezvoltare a infrastructurii industriale;

4) atragerea asistenței financiare externe (inclusiv credite preferențiale străine) pentru stimularea dezvoltării infrastructurii industriale;

5) inițierea programului de construcție a halelor industriale și acordarea asistenței financiare investitorilor care vor construi hale industriale gata de utilizare.

116. Subobiectivul C2. Dezvoltarea în continuare a infrastructurii (inclusiv nemateriale) de susținere a investițiilor și exporturilor include următoarele măsuri:

1) îmbunătățirea cadrului legislativ ce reglementează activitatea zonei economice libere și a parcurilor industriale, pentru a susține procesul de creare și dezvoltare a acestora;

2) evaluarea impactului și relevanței zonelor economice libere, a parcurilor industriale, a parcurilor științifico-tehnologice, a parcurilor din industria tehnologiei informației și comunicațiilor, cu elaborarea concluziilor de rigoare și a propunerilor de eficientizare a activității acestora;

3) examinarea oportunității de a modifica cadrul legislativ prin concentrarea într-o singură lege a tuturor dispozițiilor care reglementează activitatea zonelor economice libere;

4) susținerea procesului de creare și dezvoltare a zonelor economice libere, a parcurilor industriale, a clusterelor, a parcurilor științifice tehnologice ca instrumente de atragere a investițiilor și promovare a exporturilor;

5) crearea parcurilor din industria tehnologiei informației, cu dimensiuni și facilități care să coreleze cu necesitățile și potențialul industriei tehnologiei informației și comunicațiilor;

6) acordarea ajutorului metodologic administratorilor zonelor economice libere și parcurilor industriale în scopul îmbunătățirii managementului și eficientizării activității acestora;

7) monitorizarea respectării de către întreprinderi a standardelor de protecție a mediului, a resurselor naturale, a normelor de securitate energetică și eficiență energetică. Aprobarea termenelor pentru efectuarea inspecțiilor și asigurarea transparenței acestora.

117. Obiectivul D. Maximizarea beneficiilor economice și de dezvoltare ale investițiilor străine directe prin consolidarea legăturilor cu economia națională include 2 subobiective:

D1.	Elaborarea unui sistem mai atractiv de stimulente investiționale
D2.	Consolidarea legăturilor dintre investițiile străine directe și economie

118. Subobiectivul D1. Elaborarea unui sistem mai atractiv de stimulente investiționale vizează necesitatea sporirii competitivității internaționale a Republicii Moldova prin introducerea

unor stimulente investiționale (financiare și nonfinanciare) noi și mai eficiente decât cele existente (secțiunea „Stimulente investiționale”) și include următoarele măsuri:

1) evaluarea periodică a eficienței facilităților pentru investiții (cele sectoriale, cele disponibile în zonele economice libere și parcurile industriale, în domeniul eficienței energetice etc.), a efectului asupra competitivității sectoarelor prioritare și atractivității acestora în comparație cu țările concurente;

2) elaborarea și implementarea propunerilor de stimulente investiționale în scopul minimizării practicilor eronate anterioare și al maximizării efectelor stimulative ale acestora asupra activității investiționale.

119. Subobiectivul D2. Consolidarea legăturilor dintre investițiile străine directe și economie vizează acțiunile care urmează să integreze mai rapid investițiile străine directe în economia națională și să sporească externalitățile pozitive ale acestora. Deoarece multe din acestea implică acordarea unui anumit suport financiar direct sau indirect companiilor exportatoare, vor fi implementate în strictă conformitate cu prevederile Legii cu privire la ajutorul de stat⁴²:

⁴² [Legea nr.139 din 15 iunie 2012](#) cu privire la ajutorul de stat.

1) introducerea și instituționalizarea (cu finanțare pe bază permanentă) a unui program de suport pentru furnizorii autohtoni privind obținerea certificatelor de calitate (ISO, VDA, QS), instruirea personalului cu funcții de conducere pentru asigurarea comenzilor din partea investitorilor străini, obținerea de finanțări cu costuri reduse pentru achiziționarea de tehnologii, îmbunătățirea abilităților de vânzări și a marketingului etc.;

2) organizarea permanentă a evenimentelor dedicate investițiilor străine directe—întreprinderilor mici și mijlocii, la care să participe investitorii prezenți și cei potențiali;

3) armonizarea legislației naționale cu standardele internaționale în activitățile de servicii profesionale (audit, contabilitate, inginerie, arhitectură etc.) și liberalizarea efectivă a comerțului cu servicii în conformitate cu prevederile Acordului de Asociere dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană;

4) evaluarea nivelului de pregătire tehnologică a întreprinderilor mici și mijlocii/clusterelor la scară locală și regională, precum și a potențialului de dezvoltare a conexiunilor cu investitorii existenți și potențiali, cu identificarea constrângerilor tehnologice critice și elaborarea propunerilor de înlăturare a acestora;

5) elaborarea de oferte personalizate pentru investitorii strategici naționali și străini în scopul atragerii și/sau menținerii acestora în Republica Moldova, în procesul de alegere/reamplasare a locației pentru efectuarea investiției, în baza analizei constante a tendințelor de localizare, mai cu seamă în țările din regiune (România, Slovacia, Bulgaria, Macedonia, Ucraina, Belarus, Rusia);

6) efectuarea analizei sectoarelor prioritare pentru identificarea în cadrul acestora a sectoarelor care au potențial de atragere a investițiilor și promovare a exporturilor;

7) elaborarea și implementarea propunerilor pentru atragerea investițiilor și promovarea exporturilor pe fiecare subsector identificat în sectoarele prioritare.

120. Obiectivul E. Sporirea capacităților de export ale producătorilor autohtoni include 2 subobiective:

E1.	Dezvoltarea instrumentelor de sprijin financiar pentru exportatori
E2.	Dezvoltarea instrumentelor de sprijin informațional pentru exportatori

121. Subobiectivul E1. Dezvoltarea instrumentelor de sprijin financiar pentru exportatori vizează necesitățile de export ale companiilor autohtone și rolul Organizației de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova și Organizația pentru Dezvoltarea Întreprinderilor Mici și Mijlocii în domeniul dezvoltării exporturilor. La fel ca și în cazul altor acțiuni cu implicații financiare, acestea vor fi implementate în strictă conformitate cu prevederile Legii cu privire la ajutorul de stat⁴³ și vor include:

1) elaborarea, instituționalizarea și finanțarea unui program permanent de dezvoltare a exportatorilor din Moldova, menit să faciliteze (inclusiv prin cofinanțare sau subvenții) inovațiile, achiziționarea tehnologiei, accesul la serviciile de consultanță în afaceri, îmbunătățirea competențelor de vânzare și marketing, creșterea și asigurarea calității produselor, crearea site-urilor web corporative în diferite limbi străine, precum și participarea la evenimentele investiționale și de comerț externe etc.;

2) capitalizarea Fondului de garantare pentru întreprinderile mici și mijlocii și diversificarea portofoliului cu produse destinate companiilor din sectoarele prioritare cu potențial de export.

122. Subobiectivul E2. Dezvoltarea instrumentelor de sprijin informațional pentru exportatori vizează măsuri ce țin de sporirea calității serviciilor prestate pentru exportatorii moldoveni:

1) elaborarea unui program consistent de evenimente, interne și externe ce urmează a fi organizate de Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova pentru promovarea exportatorilor naționali;

2) efectuarea periodică a studiilor de piață relevante sub aspectul prevederilor Zonei de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător și prestarea serviciilor informaționale calitative pentru exportatorii din sectoarele prioritare;

3) promovarea de către Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova în rândul exportatorilor autohtoni a instrumentelor informaționale relevante;

4) elaborarea și implementarea unui program de promovare a exportatorilor (prin organizarea Forului exportatorilor, concursului „Premiul național în export”, comunicarea istoriilor de succes etc.);

5) elaborarea și implementarea unui program permanent de dezvoltare a capacităților de management în domeniul exporturilor (Academia exportatorilor);

6) sporirea vizibilității asociațiilor și uniunilor industriale, a grupurilor de producători și exportatori; sprijinirea schimbului internațional de experiență pentru beneficiarii/membrii acestora;

7) susținerea procesului de instituire a clusterelor orientate spre export la nivel de sectoare prioritare.

123. Obiectivul F. Consolidarea capacităților instituțiilor naționale în scopul atragerii, menținerii, dezvoltării investițiilor și promovării exporturilor include 2 subobiective:

F1.	Transformarea Organizației de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova într-o agenție eficientă și profesionistă în domeniul atragerii investițiilor și promovării exporturilor
F2.	Consolidarea diplomației economice în domeniul promovării investițiilor străine directe

124. Subobiectivul F1. Transformarea Organizației de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova într-o agenție eficientă și profesionistă în domeniul atragerii investițiilor și promovării exporturilor presupune soluționarea principalelor probleme organizaționale ale Organizației de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova identificate în secțiunea „Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului” din prezenta Strategie: mandatul, statutul legal, planificarea strategică și capacitățile acestei instituții.

Măsurile propuse sînt următoarele:

1) elaborarea și aprobarea Strategiei de dezvoltare instituțională a Organizației de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova;

2) asigurarea finanțării optime a Organizației de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova în contextul implementării Strategiei de dezvoltare instituțională, pentru exercitarea eficientă a mandatului;

3) eficientizarea activității Organizației de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova prin reformarea acesteia în conformitate cu Strategia de dezvoltare instituțională aprobată;

4) eficientizarea activității Consiliului de coordonare a activității Organizației de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova și a Consiliului de administrare a bugetului pentru implementarea Programului „Promovarea exportului”;

5) elaborarea și implementarea unui program de dezvoltare profesională destinat echipei Organizației de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova (inclusiv cursuri de instruire în domeniul celor mai bune practici de promovare a investițiilor și organizarea vizitelor de studiu în țările de comparație care au înregistrat succese în atragerea investițiilor străine directe). Instruirea și vizitele de lucru vor acoperi următoarele aspecte:

a) beneficiile investițiilor străine directe pentru țară, regiune, municipalitate;
b) managementul lanțurilor valorice;
c) așteptările potențialilor investitori străini;
d) utilizarea soluțiilor moderne ale tehnologiei informației și comunicațiilor în domeniul comunicării de afaceri;

e) colectarea informației necesare potențialilor investitori;

f) promovarea țării și a oportunităților de investiții potențialilor investitori;

g) efectuarea cercetărilor solicitate de potențialii investitori;

h) pregătirea și organizarea vizitelor efectuate de potențialii investitori;

i) gestionarea proiectelor;

j) relații publice în domeniul investițiilor străine directe;

k) serviciile de întreținere și deservire postinvestițională;

6) instituționalizarea în cadrul Organizației de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova a funcției de asistență continuă a investitorilor străini (*aftercare*), care va acoperi inclusiv dezvoltarea capacităților necesare pentru consolidarea legăturilor dintre investițiile străine directe și întreprinderile mici și mijlocii prin identificarea și promovarea furnizorilor locali;

7) sporirea vizibilității Organizației de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova în calitate de agenție națională în domeniul atragerii investițiilor și promovării exporturilor prin campanii de comunicare instituțională.

125. Subobiectivul F2. Consolidarea diplomației economice în domeniul promovării investițiilor străine directe presupune acțiuni de sporire a eficienței acțiunilor Guvernului în ceea ce privește de promovarea țării peste hotare ca destinație pentru investiții în sectoarele prioritare. Recomandările țin de explorarea oportunităților legate de activitatea misiunilor diplomatice moldovenești peste hotare și sporirea eficienței acestora în domeniul promovării investițiilor, în particular:

1) elaborarea și implementarea unui plan de acțiuni în vederea dezvoltării diplomației economice, care să fie bazat pe următoarele elemente-cheie: revizuirea modalității de lucru a atașatilor economici, revizuirea distribuției geografice și a numărului de atașați economici, precum și stabilirea indicatorilor de performanță privind activitatea atașatilor economici;

2) organizarea cursurilor de instruire anuale pentru toți reprezentanții corpului diplomatic moldovenesc peste hotare în domeniul economic/comercial, pentru a oferi informații despre avantajele comparative ale Republicii Moldova, sectoarele prioritare economice și asigurarea serviciilor de mediere, cu asigurarea materialelor promoționale corespunzătoare;

3) identificarea a 5 țări-țintă pentru dinamizarea eforturilor de promovare a țării ca destinație pentru investiții. Desfășurarea programelor de informare și promovare a țării orientate spre cele 5 țări-țintă identificate. Activitățile vor include: organizarea de forumuri investiționale, participarea la expoziții dedicate promovării și atragerii investițiilor, desfășurarea campaniilor de informare și promovare a țării ca destinație pentru investiții prin intermediul surselor media, organizarea/facilitarea vizitelor de networking dintre producătorii din Republica Moldova și din cele 5 țări-țintă etc.;

4) identificarea piețelor-țintă de export, cu asigurarea prezenței operaționale a diplomației economice pe teritoriul acestora (reprezentanții Organizației de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova în străinătate/atașații economici/consultanți locali).

5. Impactul și costurile estimate

126. În condițiile în care prezenta Strategie urmărește accelerarea dezvoltării economice a Republicii Moldova, impactul estimat al acesteia se referă, în primul rând, la performanța economică a țării. Au fost stabilite două grile de impact direct: grila Organizației de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova și grila reformelor. Prima include indicatorii de impact care depind direct de eforturile depuse de aceasta în calitate de agenție națională de atragere a investițiilor și promovare a exporturilor. Grila dată include numărul de proiecte noi și existente care au fost extinse ca urmare a activităților implementate de Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova în cadrul prezentei Strategii, numărul de locuri de muncă, directe și indirecte, nou-create, volumul investițiilor în sectoarele prioritare și ale exporturilor noi asociate acestor proiecte. Pentru acești indicatori de impact direct, Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova va fi principala sursă a datelor, de aceea instituția urmează să stabilească/să dezvolte contactele necesare în comunitatea investitorilor existenți și să se transforme într-o adevărată poartă de intrare pentru viitorii investitori. În același scop, organizația își va dezvolta relațiile de cooperare cu Biroul Național de Statistică și Banca Națională a Moldovei.

127. Ținând cont de imperativul consolidării cadrului instituțional și capacităților Organizației de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova, pentru indicatorii de impact sînt stabilite ținte relativ modeste. Astfel, cu concursul direct al Organizației de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova și al programelor de suport al acesteia pînă în anul 2020 în sectoarele prioritare vor fi atrase și/sau extinse cel puțin 50 de proiecte investiționale, vor fi create circa 10 mii de locuri de muncă directe în cadrul proiectelor și încă alte 4-5 mii în cadrul întreprinderilor mici și mijlocii care vor furniza bunuri și servicii în scopul realizării proiectelor investiționale. Valoarea totală a investițiilor alocate în cadrul proiectelor investiționale noi și extinse va ajunge la circa 250 milioane dolari SUA pînă în anul 2020. Volumul de exporturi noi generate de aceste proiecte va atinge nivelul de 210 milioane dolari SUA.

128. Indicatorii de impact din grila reformelor se referă la impactul așteptat al reformelor instituționale și de politici, precum și al îmbunătățirilor de infrastructură care vor avea efect orizontal asupra tuturor industriilor exportatoare. Aceștia includ, în special, scorurile și rangurile țării în ratingurile internaționale relevante (tabelul 14).

Tabelul 14

Țintele intermediare și finale ale indicatorilor de impact, grila reformelor

	Nivelul de bază 2015	2016	2018	2020	Sursa
Numărul de zile pentru obținerea permisului de construcție	276	200	150	150	DB
Numărul de proceduri pentru obținerea permisului de construcție	27	20	12	12	DB
Costurile legate de obținerea permisului de construcție, % din valoarea depozitului standard construit	0,7	0,7	2,0	2,0	DB
Numărul de zile pentru conectarea la rețeaua de electricitate	113	110	80	80	DB

Numărul de proceduri pentru conectarea la rețeaua de electricitate	7	7	5	5	DB
Costurile legate de obținerea permisului de construcție, % din nivelul mediu al venitului per capita	778	750	400	200	DB
Numărul de plăți cu caracter fiscal pe an	21	21	10	10	DB
Timpul cheltuit pentru efectuarea plăților cu caracter fiscal, ore/an	186	186	150	100	DB
Sarcina fiscală totală, % din profit	40,2	40,2	35	35	DB
Timpul pentru proceduri documentare și vamale ale tranzacțiilor de export, ore	51	45	15	15	DB
Timpul pentru proceduri documentare și vamale ale tranzacțiilor de import, ore	5	5	4	4	DB
Indicatorii performanței logistice	2,65	2,78	3,05	3,67	LPI
Scorul pentru eficiența Serviciului Vamal	2,55	3,0	3,25	3,5	LPI
Scorul pentru calitatea infrastructurii	2,55	2,65	2,75	3,0	LPI
Scorul pentru transportul internațional	3,14	3,2	3,3	3,5	LPI
Scorul pentru competențele logistice	2,44	2,6	3,0	4,0	LPI
Scorul pentru localizarea geografică	2,35	2,6	3,0	4,0	LPI
Scorul pentru oportunitate	2,89	2,6	3,0	4,0	LPI
Indicii relevanți din indicele libertății economice					
Indicele drepturilor de proprietate	40,0	45,0	55,0	65,0	HF
Indicele libertății de corupție	35,0	40,0	55,0	65,0	HF
Indicele libertății forței de muncă	40,6	45,0	55,0	65,0	HF

Notă:

DB – ratingul Doing Business al Băncii Mondiale;

LPI – ratingul Logistics Performance Index al Băncii Mondiale,

HF – Heritage Foundation. Sursele indicate în ultima coloană pentru nivelul anului 2015; estimări

129. Prezenta Strategie urmărește, de asemenea, și îndeplinirea unei serii de indicatori de rezultat în economia națională. Aceștia țin de volumul investițiilor totale, al exporturilor de bunuri și al serviciilor totale și ocupării forței de muncă, după cum este indicat în tabelul 15. Indicatorii de rezultat vor fi calculați de Ministerul Economiei, cu suportul Biroului Național de Statistică, Băncii Naționale a Moldovei, Organizației de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova, instituțiilor de cercetare și al altor părți relevante.

Tabelul 15

Țintele intermediare și finale ale indicatorilor de rezultat

	Nivelul de bază 2014	2016	2018	2020	Sursa
PIB real, %	100	100	110	122	Biroul Național de Statistică
Formarea brută de capital fix/PIB, %	24,5	25,6	28,0	28,0	Biroul Național de Statistică
Influxul anual net de investiții străine directe, milioane dolari SUA	200	200	300	380	Biroul Național a Moldovei
Influxul anual net de investiții străine directe, % din PIB	2,5	2,5	3,4	3,9	Ministerul Economiei, pe baza datelor Băncii

					Naționale a Moldovei
Exporturi de bunuri, miliarde dolari SUA	2,339	2,310	2,624	3,002	Biroul Național de Statistică
Exporturi de servicii, miliarde dolari SUA	0,958	960,9	1,106	1,275	Banca Națională a Moldovei
Deficitul comercial, % din PIB	-37,4	-36,8	-35,4	-33,4	Ministerul Economiei, pe baza datelor Băncii Naționale de Statistică și Băncii Naționale a Moldovei
Rata de ocupare a forței de muncă, %	39,6	39,6	39,9	40,3	Biroul Național de Statistică
Rata șomajului, %	3,9	3,8	3,2	2,2	Biroul Național de Statistică

Sursa: Estimări

130. Promovarea investițiilor și exporturilor este o funcție de interes public pe care guvernele o folosesc pentru dezvoltarea economică. Prin urmare, activitățile de promovare a investițiilor (inclusiv funcționarea Organizației de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova) au nevoie de o bugetare realistă și stabilă. Promovarea investițiilor nu este o activitate sustenabilă pe termen lung, deși rezultatul economic și financiar poate fi destul de semnificativ pentru țara-gazdă. Reformele de îmbunătățire a climatului investițional prevăzute de prezenta Strategie nu ar trebui să aducă presiuni suplimentare asupra bugetului public existent. Expertiza tehnică necesară pentru reformele care urmează a fi formulate și implementate ar trebui să fie susținute de proiectele finanțate de donatori în bază de decizii ad-hoc.

131. Pentru implementarea Planului de acțiuni al Strategiei pe întreaga perioadă (2016-2020), prealabil vor fi necesare resurse financiare în următoarele cunțumuri: 164,3 milioane lei – din contul asistenței tehnice și financiare externe și 1,9 milioane lei – din bugetul de stat. Totodată, la momentul actual este dificilă estimarea costului implementării integrale a prezentei Strategii, deoarece costul pentru realizarea anumitor acțiuni constitutive va fi determinat în urma aprobării programelor, planurilor de acțiuni, mecanismelor aferente. Luând în considerare perioada de implementare de 5 ani (2016-2020), volumul estimat al resurselor necesare este rezonabil și nu poate prejudicia stabilitatea bugetară a țării. Mai mult decât atât, circa jumătate din acțiunile planificate (41 din 80 de acțiuni) nu implică costuri financiare suplimentare, fiind suficiente resursele umane proprii și bugetul instituțiilor responsabile. De asemenea, toate acțiunile cu implicații bugetare relativ considerabile sînt planificate pentru perioada 2018-2020, atunci cînd constrîngerile bugetare nu vor fi atît de pregnante.

132. Efectele fiscale în urma implementării cu succes a prezentei Strategii vor depăși de cîteva ori costurile totale. Potrivit estimărilor, creșterea exporturilor cu 1 dolar SUA se materializează în 0,61 dolari SUA sub formă de venituri fiscale. Prin urmare, doar proiectele investiționale ce urmează a fi atrase, planificate în volum de circa 380 milioane dolari SUA pentru perioada 2016-2020 (cumulativ), vor aduce în buget circa 232 milioane dolari SUA sub formă de venituri fiscale, depășind semnificativ costurile implementării prezentei Strategii. În plus, efectele fiscale ale locurilor de muncă create în rezultatul implementării prezentei Strategii ar putea aduce la buget circa 455 milioane lei sub formă de încasări din impozitul pe venit, iar alte 1,4 miliarde lei ar putea intra, pînă în 2020, în bugetele Casei Naționale de Asigurări Sociale a Republicii Moldova și Companiei Naționale de Asigurări în Medicină sub formă de contribuții de asigurări sociale și medicale.

6. Monitorizare și evaluare

133. Monitorizarea implementării prezentei Strategii va fi realizată de către Consiliul pentru Competitivitate, creat în baza [Hotărârii de Guvern nr.676 din 20 august 2014](#). Ținând cont de extinderea atribuțiilor acestuia, hotărârea de Guvern menționată va fi ulterior ajustată. Acest aranjament instituțional este optim, deoarece atragerea investițiilor și promovarea exportului depind, în mare parte, de competitivitatea națională, competitivitatea întreprinderilor și a mărfurilor. În plus, din componența Consiliului de Competitivitate fac parte reprezentanții ministerelor, patronatelor, mediului instituțional și academic și ai altor instituții, care asigură o acoperire la nivel național. De asemenea, majoritatea reprezentanților Consiliului de Competitivitate au o putere de decizie în cadrul instituțiilor implementatoare, ceea ce creează premisele implementării eficiente a prezentei Strategii.

134. Metodologia de monitorizare va asigura o raportare transparentă. Progresul va fi evaluat atât individual (față de anul precedent), cât și cumulativ (față de anul 2015). Ministerul Economiei va colecta rapoartele instituționale privind implementarea prezentei Strategii de la instituțiile responsabile și va estima progresul în implementarea Planului de acțiuni. Fiecare instituție responsabilă, identificată în Planul de acțiuni, va trimite, până la 31 ianuarie, un raport detaliat privind progresul implementării pentru anul precedent, ce va reflecta acțiunile și indicatorii pentru care este responsabilă, conform unui formular-tip de raportare elaborat de către Ministerul Economiei. Rapoartele instituționale vor include o informație descriptivă privind realizarea Planului de acțiuni, o parte analitică privind obstacolele în calea implementării, precum și propuneri de completare și actualizare a Planului de acțiuni, după caz.

135. În baza rapoartelor instituționale primite, Ministerul Economiei va elabora Raportul anual de monitorizare. Pe lângă progresul în implementare, acesta va include și propuneri specifice de corectare și remediere a deficiențelor pentru instituțiile implementatoare, pentru a asigura o realizare eficientă prezentei Strategii. În plus, Raportul anual de monitorizare va propune amendamente la elementele de bază ale prezentei Strategii, după caz. Amendamentele se vor referi inclusiv la potențialele schimbări metodologice în indicatorii statistici care ar avea un impact asupra nivelurilor de referință sau a obiectivelor intermediare orientate spre progresul Strategiei și a indicatorilor de impact. Ulterior, Raportul anual de monitorizare și propunerile privind actualizarea Planului de acțiuni vor fi examinate și aprobate de către Consiliul de Competitivitate și se vor prezenta Guvernului până la 31 martie.

136. În procesul elaborării Raportului anual de monitorizare, Ministerul Economiei va folosi o abordare cantitativă simplă, dar în același timp solidă. În baza rapoartelor instituționale și a evaluărilor proprii efectuate de către Ministerul Economiei, stadiul de implementare a fiecărei acțiuni din cadrul Planului de acțiuni va fi evaluat utilizând o scară din 3 niveluri:

- acțiunea nu a fost implementată – 0 puncte;
- acțiunea a fost implementată parțial – 1 puncte;
- acțiunea a fost implementată pe deplin – 2 puncte.

137. Acțiunile programate să înceapă în viitor nu sînt incluse în evaluare. Acțiunile a căror perioadă alocată pentru implementare a expirat vor continua să fie evaluate. Un indice anual de implementare a Planului de acțiuni va fi calculat ca medie simplă a punctelor atribuite fiecărei acțiuni și exprimat procentual ca raport dintre numărul total de puncte acumulate și numărul maximal posibil de puncte (160 de puncte) (tabelul 16). Toate acțiunile, subobiectivele și obiectivele din Planul de acțiuni au ponderi egale în calculul mediei. Raportul anual de monitorizare va reflecta, de asemenea, și progresul în implementarea Planului de acțiuni la nivel de subobiective, obiective și a Planului integral.

Tabelul 16

Grila pentru evaluarea implementării Planului de acțiuni – numărul de acțiuni pe obiective/subobiective și numărul maximal posibil de puncte care pot fi obținute în cadrul monitorizării

Obiective/subobiective	Numărul total de acțiuni conform Planului de acțiuni	Numărul maximal posibil de puncte
Obiectivul A. Fortificarea elementelor de bază ale cadrului de reglementare, care să permită atragerea, reținerea, dezvoltarea investițiilor și promovarea exporturilor	20	40
<i>A1. Prevenirea și soluționarea eficientă a disputelor investiționale</i>	5	10
<i>A2. Îmbunătățirea politicii fiscal-vamale și administrării aferente</i>	5	10
<i>A3. Sporirea încrederii businessului față de stat și transparentizarea relațiilor business–stat</i>	5	10
<i>A4. Consolidarea cadrului statistic privind activitățile de investiții și de export</i>	2	4
<i>A5. Accelerarea procesului de punere în aplicare a dispozițiilor prevăzute de Strategia reformei cadrului de reglementare a activității de întreprinzător pentru anii 2013-2020</i>	3	6
Obiectivul B. Îmbunătățirea sistemului de dezvoltare a forței de muncă pentru sectoarele prioritare orientate spre export	19	38
<i>B1. Accelerarea implementării prevederilor esențiale din Strategia de dezvoltare a învățământului vocațional/ tehnic pe anii 2013-2020 și a altor acțiuni orientate spre dezvoltarea forței de muncă în sectoarele prioritare identificate în prezenta Strategie</i>	12	24
<i>B2. Modernizarea legislației muncii și a legislației privind imigrarea de muncă</i>	3	6
<i>B3. Introducerea unui sistem de măsuri încurajatoare pentru instruirea angajaților</i>	4	8
Obiectivul C. Sporirea calității infrastructurii industriale, a transportului și celei comerciale pentru dezvoltarea sectoarelor orientate spre export	12	24
<i>C1. Dezvoltarea infrastructurii industriale</i>	5	10
<i>C2. Dezvoltarea în continuare a infrastructurii (inclusiv nemateriale) de susținere a investițiilor și exporturilor</i>	7	14
Obiectivul D. Maximizarea beneficiilor economice și de dezvoltare ale investițiilor străine directe prin consolidarea legăturilor cu economia națională	9	18
<i>D1. Elaborarea unui sistem mai atractiv de stimulente investiționale</i>	2	4
<i>D2. Consolidarea legăturilor dintre investițiile străine directe și economie</i>	7	14
Obiectivul E. Sporirea capacităților de export ale producătorilor autohtoni	9	18
<i>E1. Dezvoltarea instrumentelor de sprijin financiar pentru exportatori</i>	2	4
<i>E2. Dezvoltarea instrumentelor de sprijin informațional pentru exportatori</i>	7	14
Obiectivul F. Consolidarea capacităților instituțiilor naționale în scopul atragerii, menținerii, dezvoltării investițiilor și promovării exporturilor	10	20
<i>F1. Transformarea Organizației de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova într-o agenție eficientă și profesionistă în domeniul atragerii investițiilor și promovării exporturilor</i>	7	14
<i>F2. Consolidarea diplomației economice în domeniul promovării investițiilor străine directe</i>	4	8
Total	80	160

138. La finele fiecărui an de implementare, Ministerul Economiei, cu suportul Organizației de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova și în colaborare cu Biroul Național de Statistică și Banca Națională a Moldovei, va colecta datele privind indicatorii de impact direct și indicatorii de rezultat. În baza acestora, Ministerul Economiei va evalua nivelul efectiv al indicatorilor de impact în comparație cu nivelul-țintă și va determina progresul în atingerea indicatorilor planificați.

139. Impactul prezentei Strategii asupra dezvoltării economiei naționale va fi estimat în baza unei metodologii elaborate de către Institutul Național de Cercetări Economice și aprobate de Consiliul de Competitivitate, care, cu suportul financiar al partenerilor de dezvoltare, va efectua o evaluare intermediară (în 2018) și o evaluare finală a implementării prezentei Strategii (în 2021). De asemenea, prin decizia Consiliului de Competitivitate, în funcție de necesitate, Ministerul Economiei împreună cu Institutul Național de Cercetări Economice vor efectua analize suplimentare privind anumite probleme apărute pe parcursul implementării prezentei Strategii. Fiecare evaluare se va finaliza cu un raport de evaluare. Orice opinie separată a autorilor ori a Ministerului Economiei/Organizației de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova legată de implementarea prezentei Strategii va fi inclusă în mod explicit în rapoartele de evaluare. Rapoartele de evaluare se vor baza pe rapoartele instituțiilor responsabile de implementare a Planului de acțiuni și rapoartele anuale de monitorizare, dar vor aborda mai degrabă atingerea obiectivelor majore, progresul și indicatorii de impact decât acțiunile individuale prevăzute de Planul de acțiuni. Proiectele rapoartelor vor fi consultate în cadrul Consiliului de Competitivitate cu un grup largit al actorilor relevanți, precum și cu asociațiile de investitori, patronatele, sindicatele, mediul academic, organizațiile neguvernamentale relevante și centrele analitice. Ulterior, rapoartele de evaluare vor fi prezentate Guvernului pentru aprobare finală. Ministerul Economiei va asigura acoperirea mediatică corespunzătoare pentru a disemina concluziile evaluărilor.

140. Monitorizarea și evaluarea prezentei Strategii implică mai multe instituții care urmează să comunice și să se coordoneze intens. Principalele instituții și divizarea responsabilităților între acestea sînt:

1) Consiliul pentru Competitivitate, care:

a) monitorizează implementarea prezentei Strategii;

b) analizează și aprobă Raportul anual de monitorizare, care se prezintă, pînă la 31 martie, Guvernului;

c) analizează și aprobă metodologia privind evaluarea impactului prezentei Strategii asupra dezvoltării economiei naționale;

2) Ministerul Economiei, care:

a) colectează rapoartele instituționale privind implementarea prezentei Strategii de la instituțiile responsabile și evaluează progresul în implementarea Planului de acțiuni;

b) elaborează Raportul anual de monitorizare;

c) colectează datele privind indicatorii de impact direct și indicatorii de rezultat, cu suportul Organizației de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova și în colaborare cu Biroul Național de Statistică și Banca Națională a Moldovei;

d) efectuează, împreună cu Institutul Național de Cercetări Economice, analize suplimentare privind anumite probleme apărute pe parcursul implementării prezentei Strategii;

3) Institutul Național de Cercetări Economice, care:

a) elaborează Metodologia privind estimarea impactului prezentei Strategii asupra dezvoltării economiei naționale;

b) efectuează evaluarea intermediară (în 2018) și cea finală a implementării prezentei Strategii (în 2021);

4) instituțiile responsabile identificate în planul de acțiuni:

a) transmit, pînă la 31 ianuarie, Raportul instituțional privind progresul implementării Planului de acțiuni pentru anul precedent, cu propuneri de modificări, după caz.

Anexa 1
la Strategia națională de atragere
a investițiilor și promovare a exporturilor
pentru anii 2016-2020

PLANUL DE ACȚIUNI
pentru implementarea Strategiei naționale

Nr. d/ o	Obiectivele generale/ Obiectivele specifice/ Acțiunile	Resursele necesare, cu aproximații	Autoritatea responsabilă	Partenerii	Termen ul de realizare	Costul estimat, MDL (pentru toată perioada)	Sursele de finanțare	Indicatorii de monitorizare
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Fortificarea elementelor de bază ale cadrului de reglementare, care să permită atragerea, reținerea, dezvoltarea investițiilor și promovarea exporturilor								
<i>A1. Prevenirea și soluționarea eficientă a disputelor investiționale</i>								
1.	Efectuarea unei evaluări cuprinzătoare a legislației naționale pentru a înlătura cauzele litigiilor dintre investitori și autoritățile publice	50 de zile de consultanță pentru efectuarea evaluării	Ministerul Economiei, Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova	Ministerul Finanțelor, Ministerul Justiției	2016	150,000	Asistența donatorilor	Evaluare efectuată
2.	Elaborarea și implementarea Planului de acțiuni pentru eliminarea lacunelor din legislația națională, în baza analizei efectuate (conform pct.1), cu actualizarea continuă a acestuia	50 de zile de consultanță pentru elaborarea Planului de acțiuni	Ministerul Economiei, Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova	Ministerul Finanțelor, Ministerul Justiției	2016-2020	150,000	Asistența donatorilor	Plan de acțiuni pentru eliminarea lacunelor elaborat și aprobat de către Guvern până la finele anului 2016
3.	Crearea Consiliului pentru promovarea proiectelor investiționale de importanță națională (conform Legii nr.182 din 15 iulie 2010 cu privire la	Resurse umane proprii	Ministerul Economiei	Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova, reprezentanții sectorului privat	2016	Costuri suplimentare nu vor fi suportate	Neaplicabil	Consiliu pentru promovarea proiectelor investiționale de importanță națională creat și funcțional

	parcurile industriale							
4.	Includerea în Legea nr.81-XV din 18 martie 2004 cu privire la investițiile în activitatea de întreprinzător a conceptului de acord de investiții între Guvern și investitor, în temeiul celor mai bune practici internaționale, în scopul definirii clare a drepturilor, obligațiilor și facilităților investiționale stabilite pentru proiectele investiționale strategice destinate economiei naționale	30 de zile de consultanță pentru ajustarea legislației	Ministerul Economiei	Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova, Ministerul Justiției, reprezentanții sectorului privat	2016	90,000	Asistența donatorilor or	Concept de acord de investiții integrat în Legea cu privire la investițiile în activitatea de întreprinzător
5.	Elaborarea unei platforme electronice de suport tehnic (<i>helpdesk</i>) pentru investitori, care să conțină informații complete despre mecanismele de depunere a contestațiilor, soluționare a disputelor, despre precedentele existente, precum și despre cadrul juridic relevant	50 de zile de servicii de consultanță pentru crearea biroului online de asistență tehnică	Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova	Ministerul Economiei, Ministerul Justiției, reprezentanții sectorului privat	2018	650,000	Asistența donatorilor or	Platformă online de asistență tehnică a investitorilor elaborată și funcțională; minimum 1500 de vizitatori unici anual

A2. Îmbunătățirea politicii fiscal-vamale și administrării aferente

6.	Elaborarea propunerilor privind diminuarea poverii fiscale asupra mediului de afaceri și a cheltuielilor în procesul de administrare fiscal-vamală	Resurse umane proprii	Ministerul Economiei	Ministerul Finanțelor, reprezentanții sectorului privat	2016-2020	Costuri suplimentare nu vor fi suportate	Neaplicabil	Propuneri elaborate
7.	Introducerea în legislația fiscală a conceptului de soluție fiscală individuală anticipată, care urmează a fi elaborat de autoritățile fiscale opțional, la solicitarea antreprenorului	Resurse umane proprii	Ministerul Finanțelor	Ministerul Economiei, reprezentanții sectorului privat	2017	Costuri suplimentare nu vor fi suportate	Neaplicabil	Reguli de reglementare a procedurilor de aprobare a soluțiilor fiscale individuale anticipate incluse în Codul fiscal
8.	Introducerea în Codul fiscal a unei garanții de 5 ani de stabilitate a regimului fiscal-vamal pentru investitori orientați spre export care au atins volumul investiției de 5 milioane dolari SUA, în cazul înrăutățirii condițiilor fiscal-vamale. Clauza se va aplica începând cu trimestrul în care a fost depășit volumul investiției menționat	Resurse umane proprii	Ministerul Finanțelor	Ministerul Economiei, reprezentanții sectorului privat	2017	Costuri suplimentare nu vor fi suportate	Neaplicabil	Clauză care să asigure stabilitatea fiscală inclusă în Codul fiscal
9.	Accelerarea procesului de restituire a TVA la export prin alinierea procedurilor de restituire cu Directiva UE 2006/112/CE a Consiliului din	Resurse umane proprii	Ministerul Finanțelor	Ministerul Economiei, reprezentanții sectorului privat	2017	Costuri suplimentare nu vor fi suportate	Neaplicabil	Proceduri de rambursare a TVA-ului aliniate cu prevederile celei de-a șasea Directive UE și executarea acestora

	28 noiembrie 2006 privind sistemul comun al TVA și prin acordarea posibilității de compensare a creditului TVA acordat de exportatori statului cu alte datorii fiscale							
10.	Implementarea și promovarea procedurilor vamale moderne, care să faciliteze comerțul extern și să asigure securitatea lanțului internațional de aprovizionare	100 de zile de servicii de consultanță	Ministerul Finanțelor, Serviciul Vamal	Ministerul Economiei, reprezentanții sectorului privat	2018	600,000	Asistența donatorilor	Birouri vamale din Chișinău optimizate; Rapiditate a procedurilor de vămuire crescută; infrastructura a tehnologiei informației pentru procedurile de vămuire actualizată
<i>A3. Sporirea încrederii businessului față de stat și transparentizarea relațiilor business–stat</i>								
11.	Sporirea transparenței activităților de control (inclusiv pe segmentul fiscal și vamal) și oferirea de informații clare companiilor cu privire la procedurile de control, cerințele de conformitate, măsurile de corectare și sancțiunile aplicabile; reducerea numărului de excepții care sînt prevăzute de Legea nr.131 din 8 iunie 2012 privind controlul de stat asupra activității de întreprinzător	100 de zile de consultanță pentru elaborarea mecanismului	Ministerul Economiei, Ministerul Finanțelor, Ministerul Justiției	Cancelaria de Stat, Ministerul Afacerilor Interne, Centrul Național Anticorupție	2017	300,000	Asistența donatorilor	Mecanism elaborat și pus în aplicare

12.	Elaborarea unui mecanism de responsabilizare a inspectorilor în scopul efectuării inspecțiilor, în limitele competențelor și ale domeniului de responsabilitate	100 de zile de consultanță pentru elaborarea mecanismului	Ministerul Economiei	Ministerele de resort	2017	300,000	Asistența donatorilor	Mecanism de responsabilizare a inspectorilor elaborat și implementat
13.	Dezvoltarea sistemului registrelor electronice, a sistemelor informaționale de stat și a interoperabilității sistemelor informaționale ale instituțiilor de stat pentru a asigura accesul electronic al inspectorilor, în limitele competențelor și ale domeniului, la documentele companiilor, fără a implica prezența fizică în incinta întreprinderilor	100 de zile de consultanță pentru elaborarea registrului electronic unic	Ministerul Tehnologiei Informației și Comunicațiilor	Ministerele de resort	2018	1,000,000	Asistența donatorilor	Registru electronic unic funcțional
14.	Implementarea principiului aprobării tacite a tuturor autorizațiilor, licențelor, certificatelor și a oricăror altor documente de reglementare a activității de întreprinzător. În mod prioritar, principiul respectiv va fi implementat în cele mai problematice domenii ale mediului de afaceri, evidențiate de	150 de zile de consultanță pentru dezvoltarea conceptului mecanismului de aprobare tacită	Ministerul Justiției, Ministerul Finanțelor	Toate ministerele de resort responsabile pentru emiterea documentelor permissive, reprezentanții sectorului privat	2018	450,000	Asistența donatorilor	Mecanism de aprobare tacită optimizat și implementat

	rapoartele „Doing Business” ale Băncii Mondiale: „Autorizațiile de construcție” și „Soluționarea procedurilor de insolabilitate”							
15.	Efectuarea periodică a sondajelor în rândul investitorilor și exportatorilor din sectoarele prioritare în legătură cu problemele cu care se confruntă și percepția cu privire la cadrul de reglementare a activității de întreprinzător	Companie specializată pentru elaborarea și desfășurare a sondajului	Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova	Ministerul Economiei, reprezentanții sectorului privat	2017-2020	600,000	Asistența donatorilor or	2 sondaje reprezentative efectuate pe an; 2 rapoarte privind rezultatele anchetei elaborate și publicate pe an
<i>A4. Consolidarea cadrului statistic privind activitățile de investiții și de export</i>								
16.	Dezvoltarea colaborării dintre Ministerul Economiei, Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova, Biroul Național de Statistică și Banca Națională a Moldovei în scopul facilitării unui schimb de date mai amplu și rapid dintre instituții privind investițiile și exporturile	Resurse umane proprii	Ministerul Economiei	Biroul Național de Statistică, Banca Națională a Moldovei, Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova	Începînd cu 2016	Costuri suplimentare nu vor fi suportate	Neaplicabil	Memorandum de cooperare dintre Ministerul Economiei, Biroul Național de Statistică și Banca Națională a Moldovei semnat și intrat în vigoare
17.	Elaborarea softului pentru colectarea, verificarea, prelucrarea, validarea și	150 de zile de consultanță pentru elaborarea caietului de	Banca Națională a Moldovei	Biroul Național de Statistică, Ministerul Economiei, Organizația de Atragere a	Începînd cu 2017	450,000	Asistența donatorilor or	Caiet de sarcini pentru crearea softului elaborat; soft creat, cu

	transmiterea datelor statistice privind investițiile străine directe, care să asigure obținerea datelor statistice cu privire la investițiile străine directe, dezagregate pe regiuni de dezvoltare	sarcini și a softului respectiv		Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova				publicarea datelor statistice privind investițiile străine directe, dezagregate pe regiuni
<i>A5. Accelerarea procesului de punere în aplicare a dispozițiilor prevăzute de Strategia reformei cadrului de reglementare a activității de întreprinzător pentru anii 2013-2020</i>								
18.	Elaborarea și promovarea propunerilor privind stabilirea principiului intrării în vigoare a modificărilor la legislația vamală după cel puțin 6 luni de la publicarea acestora	Resurse umane proprii	Ministerul Finanțelor	Ministerul Economiei, reprezentanții sectorului privat	2016	Costuri suplimentare nu vor fi suportate	Neaplicabil	Cod vamal modificat
19.	Aplicarea, la scară largă, a soluțiilor informatice de raportare fiscală, oferind inspectorilor posibilitatea de urmărire electronică a documentelor fără prezența fizică în incinta întreprinderilor și asigurând comunicarea eficientă și transparentă dintre companii și inspectorii fiscali	Resurse umane proprii	Ministerul Finanțelor	Ministerul Economiei, reprezentanții sectorului privat	2017	Costuri suplimentare nu vor fi suportate	Neaplicabil	Soluții oferite de tehnologia informației pentru raportare fiscală implementate; sistem de urmărire electronică a documentelor implementat
20.	Implementarea ghișeelor unice conectate în timp real la sistemul electronic, care vor avea capacitatea de a	Resurse umane proprii	Ministerul Economiei	Toate ministerele de resort responsabile pentru emiterea documentelor permissive, reprezentanții	2018	Costuri suplimentare nu vor fi suportate	Neaplicabil	Număr de documente permissive eliberate prin intermediul ghișeului unic

	urmări mișcarea documentelor între instituții și funcționarii publici			sectorului privat				
B. Îmbunătățirea sistemului de dezvoltare a forței de muncă pentru sectoarele prioritare orientate spre export								
<i>B1. Accelerarea implementării prevederilor esențiale din Strategia de dezvoltare a învățământului vocațional tehnic pe anii 2013-2020 și a altor acțiuni orientate spre dezvoltarea forței de muncă în sectoarele prioritare identificate în prezenta Strategie</i>								
21.	Aprobarea și implementarea unei Strategii de comunicare orientate spre restabilirea prestigiului social al învățământului profesional tehnic	Resurse umane proprii	Ministerul Educației	Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei, organizațiile non-guvernamentale relevante, reprezentanții sectorului privat	2016-2018	Costuri suplimentare nu vor fi suportate	Neaplicabil	Strategie de comunicare aprobată și implementată
22.	Definirea unui statut juridic clar al comitetelor sectoriale pentru formarea profesională din Republica Moldova prin perfecționarea cadrului normativ și legislativ privind funcționarea comitetelor, precum și finanțarea bugetară a acestora	Resurse umane proprii	Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei	Ministerul Educației, organizațiile neguvernamentale relevante, reprezentanții sectorului privat	2016	Costuri suplimentare nu vor fi suportate	Neaplicabil	Statut juridic al comitetelor sectoriale definit; cadru normativ și legislativ perfecționat
23.	Accelerarea procesului de instituire a comitetelor sectoriale pentru specialitățile relevante din sectoarele prioritare identificate în prezenta Strategie	Resurse umane proprii	Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei	Ministerul Educației, organizațiile neguvernamentale relevante, reprezentanții sectorului privat	2016	Costuri suplimentare nu vor fi suportate	Neaplicabil	Comitete sectoriale pentru specialitățile relevante din sectoarele prioritare instituite; rapoarte de activitate a comitetelor sectoriale funcționale
24.	Elaborarea standardelor ocupaționale și	Resurse umane proprii	Ministerul Muncii, Protecției	Toate ministerele de resort,	2016-2018	Costuri suplimentare	Neaplicabil	Standarde ocupaționale în sectoarele

	educaționale, înființate urmînd a se oferi sectoarelor prioritare identificate în prezenta Strategie		Sociale și Familiei	comitetele sectoriale, organizațiile neguvernamentale relevante, reprezentanții sectorului privat		re nu vor fi suportate		prioritare identificate în prezenta Strategie elaborate; standarde ocupaționale pentru toate industriile elaborate
25.	Instituirea și dezvoltarea centrelor de excelență de pregătire profesională, înființate urmînd a se oferi sectoarelor prioritare identificate în prezenta Strategie	Resurse umane proprii	Ministerul Educației	Toate ministerele de resort, ONG-uri relevante, reprezentanții sectorului privat	2016-2018	Costuri suplimentare nu vor fi suportate	Neaplicabil	10 centre de excelență funcționale instituite
26.	Evaluarea periodică externă a relevanței și calității studiilor în sectorul educației profesionale, precum și a procesului tranziției de la școală la muncă	100 de zile de consultanță din partea unei companii independente	Ministerul Educației	Ministerul Economiei, Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei	2016, 2018, 2020	300,000	Asistența donatorilor	3 rapoarte privind rezultatele evaluării, cu propuneri de îmbunătățire
27.	Analiza necesităților pieței muncii în vederea elaborării planurilor de înmatriculare și de studii în școlile și colegiile profesionale	Resurse umane proprii	Ministerul Educației	Ministerul Economiei, Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei	Începînd cu 2016	Costuri suplimentare nu vor fi suportate	Neaplicabil	Analiză privind necesitățile pieței muncii elaborată
28.	Elaborarea studiilor de prognozare privind necesitățile de înzestrare tehnologică a economiei și utilizarea acestora la actualizarea curriculumului în sectorul	150 de zile de consultanță pentru elaborarea studiilor	Ministerul Economiei	Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei; Ministerul Educației, reprezentanții sectorului privat	Începînd cu 2017	450,000	Asistența donatorilor	3 studii elaborate în 2016, 2018 și 2020; curriculum în educația profesională actualizat

33.	Modificarea, în cadrul sistemului de parteneriat social, a legislației muncii, în scopul de a asigura respectarea drepturilor și intereselor ambelor părți ale raportului de muncă	Resurse umane proprii	Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei	Ministerul Economiei, Ministerul Educației, reprezentanții sectorului privat	2017	300,000	Asistența donatorilor	Ajustări corespunzătoare a legislației muncii
34.	Revizuirea și raționalizarea legislației cu privire la migrația muncii în partea ce reglementează invitarea, acordarea permisului de ședere, angajarea specialiștilor străini de înaltă calificare și a persoanelor care gestionează investițiile străine	Resurse umane proprii	Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei	Ministerul Economiei, Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene, reprezentanții sectorului privat	2016	Costuri suplimentare nu vor fi suportate	Neaplicabil	Ajustări corespunzătoare a legislației muncii
35.	Adoptarea unor proceduri de control și monitorizare bazate pe evaluarea riscurilor în activitatea organelor de control în domeniul politicii de imigrație; „demilitarizarea” culturală și instituțională a organelor administrative în domeniul migrației și azilului	Resurse umane proprii	Ministerul Afacerilor Interne	Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei, Ministerul Economiei, reprezentanții sectorului privat	2017	Costuri suplimentare nu vor fi suportate	Neaplicabil	Proceduri de control și monitorizare implementate
<i>B3. Introducerea unui sistem de măsuri încurajatoare pentru instruirea angajaților</i>								
36.	Elaborarea unui sistem de subvenții	Resurse umane proprii	Ministerul Economiei,	Ministerele de resort	2018	Costuri suplimentare	Neaplicabil	Concept al sistemului de

	pentru crearea noilor locuri de muncă și/sau pregătirea profesională a cadrelor noi angajate, în baza unor criterii precum: numărul de locuri de muncă noi, rata șomajului în raionul respectiv și alte criterii de impact		Ministerul Educației			re nu vor fi suportate		subvenții elaborat
37.	Definirea unui sistem de recunoaștere și apreciere a educației informale și nonformale de către angajatori și angajați	50 de zile de consultanță pentru elaborarea conceptului sistemului	Ministerul Educației	Ministerul Economiei, Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă	2017	150,000	Asistența donatorilor	Concept al sistemului de recunoaștere definit; educația informală și nonformală recunoscută prin modificări relevante la cadrul legal
38.	Evaluarea relevanței și calității serviciilor de instruire prestate în cadrul programului de instruire profesională administrat de Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă și adaptarea acestuia la necesitățile sectoarelor prioritare identificate în prezenta Strategie	100 de zile de consultanță	Ministerul Educației, Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei	Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă	2016	300,000	Asistența donatorilor	Studiu de evaluare efectuat; program de instruire al Agenției Naționale de Ocupare a Forței de Muncă adaptat la recomandările studiului
39.	Integrarea măsurilor de dezvoltare a forței de muncă pentru companiile agricole orientate spre	Resurse umane proprii	Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare	Ministerul Educației, Ministerul Economiei	2017	Costuri suplimentare nu vor fi suportate	Neaplicabil	Măsuri de dezvoltare a forței de muncă pentru companiile agricole orientate spre export

	export în măsurile prevăzute de Fondul pentru susținere a producătorilor agricoli							integrate în Fondul pentru susținerea producătorilor agricoli
<i>C. Sporirea calității infrastructurii industriale, a transportului și a celei comerciale pentru dezvoltarea sectoarelor orientate spre export</i>								
<i>C1. Dezvoltarea infrastructurii industriale</i>								
40.	Examinarea oportunității de a oferi facilități fiscale companiilor care investesc resurse proprii în dezvoltarea infrastructurii industriale, prin micșorarea bazei impozabile a impozitului pe venit proporțional volumului investiției efectuate	Resurse umane proprii	Ministerul Economiei	Ministerul Finanțelor	2016	Costuri suplimentare nu vor fi suportate	Neaplicabil	Analiză a impactului de reglementare privind oferirea facilităților fiscale companiilor care investesc resurse proprii în dezvoltarea infrastructurii industriale elaborată
41.	Actualizarea continuă a bazei de date a Organizației de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova privind terenurile și spațiile industriale disponibile	Resurse umane proprii	Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova	Ministerul Economiei, autoritățile administrației publice locale, Agenția Relații Funciare și Cadastru	2016-2020	Costuri suplimentare nu vor fi suportate	Neaplicabil	Bază de date actualizată periodic
42.	Examinarea oportunității privind modificarea legislației cu privire la privatizare, pentru a asigura vărsarea a cel puțin o parte din încasările din operațiunile de privatizare într-un fond special/ bugetar pentru	Resurse umane proprii	Ministerul Economiei	Ministerul Finanțelor	2017	Costuri suplimentare nu vor fi suportate	Neaplicabil	Examinare efectuată; propuneri elaborate și promovate

	finanțarea programului de dezvoltare a infrastructurii industriale							
43.	Atragerea asistenței financiare externe (inclusiv credite preferențiale străine) pentru stimularea dezvoltării infrastructurii industriale	20 de zile de servicii de consultanță	Cancelaria de Stat; Ministerul Finanțelor	Ministerul Economiei, Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare, Ministerul Dezvoltării Regionale și Construcțiilor	2016-2020	Costuri suplimentare nu vor fi suportate	Neaplicabil	Volum al creditelor preferențiale atrase
44.	Inițierea programului de construcție a halelor industriale și acordarea asistenței financiare investitorilor care vor construi hale industriale gata de utilizare	Resurse umane proprii	Ministerul Economiei, Ministerul Finanțelor	Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare, Ministerul Dezvoltării Regionale și Construcțiilor	2016-2020	100,000,000	Asistența donatorilor	Suprafață halelor industriale date în exploatare; număr de locuri de muncă create

C2. Dezvoltarea în continuare a infrastructurii (inclusiv nemateriale) de susținere a investițiilor și exporturilor

45.	Îmbunătățirea cadrului legislativ ce reglementează activitatea zonei economice libere și a parcului industrial, pentru a susține procesul de creare și dezvoltare acestora	Resurse umane proprii	Ministerul Economiei	Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova, administratorii zonei economice libere și a parcurilor industriale	2016	Costuri suplimentare nu vor fi suportate	Neaplicabil	Cadru legislativ ce reglementează activitatea zonei economice libere și a parcului industrial, îmbunătățit
46.	Evaluarea impactului și relevanței zonelor economice libere, parcului industrial, parcurilor științifico-tehnologice, parcurilor din industria tehnologiei informației și comunicațiilor,	Resurse umane proprii	Ministerul Economiei	Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova, Agenția de Dezvoltare Regională, administratorii zonelor economice libere, parcurilor industriale,	2016	Costuri suplimentare nu vor fi suportate	Neaplicabil	Impactul și relevanța evaluate; Concluziile și propunerile de rigoare elaborate

	cu elaborarea concluziilor de rigoare și a propunerilor de eficientizare a activității acestora			parcurilor științifico-tehnologice				
47.	Examinarea oportunității de a modifica cadrul legislativ prin concentrarea într-o singură lege a tuturor dispozițiilor care reglementează activitatea zonelor economice libere	Resurse umane proprii	Ministerul Economiei	Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova, zonele economice libere	2017	Costuri suplimentare nu vor fi suportate	Neaplicabil	Propuneri elaborate
48.	Susținerea procesului de creare și dezvoltare a zonelor economice libere, a parcurilor industriale, a clusterelor, a parcurilor științifice tehnologice ca instrumente de atragere a investițiilor și promovare a exporturilor	Resurse umane proprii	Ministerul Economiei	Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova, zonele economice libere, parcurile industriale, Agenția de Dezvoltare Regională, autoritățile municipale, donatorii	2016-2020	Costurile vor fi estimate în baza proiectelor ce vor fi inițiate	Fondul Național de Dezvoltare Regională, investitori privați și alte surse	Număr de zone economice libere, parcuri industriale, cluster, parcuri științifice tehnologice create/dezvoltate
49.	Crearea parcurilor din industria tehnologiei informației, cu dimensiuni și facilități care să coreleze cu necesitățile și potențialul industriei tehnologiei informației și comunicațiilor	100 de zile de servicii de consultanță	Ministerul Tehnologiei Informației și Comunicațiilor	Ministerul Economiei, Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova	2017-2018	2,000,000	Asistența donatorilor	1 parc creat până în 2018; 2 parcuri create până în 2020
50.	Acordarea ajutorului metodologic administratorilor zonelor economice libere și parcurilor	Resurse umane proprii	Ministerul Economiei	Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova, zonele economice	2016-2020	Costuri suplimentare nu vor fi suportate	Neaplicabil	Număr de administratori instruiți; număr de zone economice libere și parcuri industriale, cu

	industriale în scopul îmbunătățirii managementul ui și eficientizării activității acestora			libere, parcurile industriale, Agenția de Dezvoltare Regională, autoritățile municipale, donatorii				management al administrației îmbunătățit și eficientizat
51.	Monitorizarea respectării de către întreprinderi a standardelor de protecție a mediului, a protecției resurselor naturale, a normelor de securitate energetică și eficiență energetică. Aprobarea termenelor pentru efectuarea inspecțiilor și asigurarea transparenței acestora	Resurse umane proprii	Ministerul Mediului, Ministerul Economiei	Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova, Inspectoratul Energetic de Stat, zonele economice libere, parcurile industriale	Începînd cu 2016	Costuri suplimentare nu vor fi suportate	Neaplicabil	2 inspecții pe an; termenele pentru efectuarea inspecțiilor aprobate și publicate
<i>D. Maximizarea beneficiilor economice și de dezvoltare ale investițiilor străine directe prin consolidarea legăturilor cu economia națională</i>								
<i>D1. Elaborarea unui sistem mai atractiv de stimulente investiționale</i>								
52.	Evaluarea periodică a eficienței facilităților pentru investiții (cele sectoriale, cele disponibile în zonele economice libere și parcurile industriale, în domeniul eficienței energetice etc.), a efectului asupra competitivității sectoarelor prioritare și atractivității acestora în comparație cu țările concurente	100 de zile de servicii de consultanță	Ministerul Economiei	Ministerul Finanțelor	2016, 2018, 2020	300,000	Asistența donatorilor or	Evaluări efectuate în 2016, 2018 și 2020

53.	Elaborarea și implementarea propunerilor de stimulente investiționale în scopul minimizării practicilor eronate anterioare și al maximizării efectelor stimulante ale acestora asupra activității investiționale	30 de zile de servicii de consultanță	Ministerul Economiei	Ministerul Economiei, Ministerul Finanțelor, Ministerul Muncii, Protecției Sociale și a Familiei, autoritățile administrației publice locale	2017	90,000	Asistența donatorilor	Propuneri de facilități elaborate și implementate
-----	--	---------------------------------------	----------------------	--	------	--------	-----------------------	---

D2. Consolidarea legăturilor dintre investițiile străine directe și economie

54.	Introducerea și instituționalizarea (cu finanțare pe bază permanentă) a unui program de suport pentru furnizorii autohtoni privind obținerea certificatelor de calitate (ISO, VDA, QS), instruirea personalului cu funcții de conducere pentru asigurarea comenzilor din partea investitorilor străini, obținerea de finanțări cu costuri reduse pentru achiziționarea de tehnologii, îmbunătățirea abilităților de vânzări și a marketingului etc.	50 de zile de consultanță pentru pregătirea programului, plus 1 salariat din cadrul organului responsabil de operarea programului	Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova	Camera de Comerț și Industrie, Ministerul Economiei, Organizația pentru Dezvoltarea Întreprinderilor Mici și Mijlocii	Începând cu 2018	2,000,000	Asistența donatorilor	Program inițiat; cel puțin 100 de beneficiari direcți pe an
55.	Organizarea permanentă a evenimentelor dedicate investițiilor străine directe – întreprinderilor	Resurse umane proprii	Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova	Camera de Comerț și Industrie, camerele bilaterale, ambasadere Republicii	2016-2020	200,000	Asistența donatorilor	Cel puțin un eveniment organizat pe an

	mici și mijlocii, la care să participe investitorii prezenți și cei potențiali			Moldova de peste hotare				
56.	Armonizarea legislației naționale cu standardele internaționale în activitățile de servicii profesionale (audit, contabilitate, inginerie, arhitectură etc.) și liberalizarea efectivă a comerțului cu servicii în conformitate cu prevederile Acordului de Asociere dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană	100 de zile de consultanță	Ministerul de resort	Reprezentanții mediului privat, ai asociațiilor de servicii profesionale	2016-2018	300,000	Asistența donatorilor	Legislație națională armonizată cu standardele internaționale în activitățile de servicii profesionale
57.	Evaluarea nivelului de pregătire tehnologică a întreprinderilor mici și mijlocii/ clusterelor la scară locală și regională, precum și a potențialului de dezvoltare a conexiunilor cu investitorii existenți și potențiali, cu identificarea constrângerilor tehnologice critice și elaborarea propunerilor de înlăturare a acestora	100 de zile de consultanță	Organizația pentru Dezvoltarea Întreprinderilor Mici și Mijlocii	Ministerul Economiei, Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova	2016	300,000	Asistența donatorilor	Evaluare a nivelului de pregătire tehnologică efectuată; propuneri de înlăturare a constrângerilor elaborate
58.	Elaborarea de oferte personalizate pentru investitorii strategici naționali și străini în	Resurse umane proprii	Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova	Camera de Comerț și Industrie, camerele bilaterale, ambasadele Republicii	2016-2020	Costuri suplimentare nu vor fi suportate	Neaplicabil	Analiză și identificare a potențialilor investitori efectuate; oferte elaborate

	scopul atragerii și/sau menținerii acestora în Republica Moldova, în procesul de alegere/ reamplasare a locației pentru efectuarea investiției, în baza analizei constante a tendințelor de localizare, mai cu seamă în țările din regiune (România, Slovacia, Bulgaria, Macedonia, Ucraina, Belarus, Rusia)			Moldova de peste hotare				
59.	Efectuarea analizei sectoarelor prioritare pentru identificarea în cadrul acestora a sectoarelor care au potențial de atragere a investițiilor și promovare a exporturilor	Resurse umane proprii	Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova	Ministerul Economiei, Organizația pentru Dezvoltarea Întreprinderilor Mici și Mijlocii	2016	Costuri suplimentare nu vor fi suportate	Neaplicabil	Analiză a sectoarelor prioritare efectuată, cu subsectoare identificate
60.	Elaborarea și implementarea propunerilor pentru atragerea investițiilor și promovarea exporturilor pe fiecare subsector identificat în sectoarele prioritare	Resurse umane proprii	Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova	Ministerele de resort, Organizația pentru Dezvoltarea Întreprinderilor Mici și Mijlocii	Începând cu 2016	Costurile urmează a fi estimate	Asistența donatorilor	Propuneri elaborate și implementate
<i>E. Sporirea capacităților de export ale producătorilor autohtoni</i>								
<i>E1. Dezvoltarea instrumentelor de sprijin financiar pentru exportatori</i>								
61.	Elaborarea, instituționalizarea și finanțarea unui program permanent de dezvoltare a	50 de zile de consultanță pentru pregătirea programului	Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova	Ministerul Economiei, Camera de Comerț și Industrie, Organizația	Începând cu 2018	7,000,000	Asistența donatorilor	Program inițiat; număr de beneficiari ai programului

	exportatorilor din Moldova, menit să faciliteze (inclusiv prin cofinanțare sau subvenții) inovațiile, achiziționarea tehnologiei, accesul la serviciile de consultanță în afaceri, îmbunătățirea competențelor de vânzare și marketing, creșterea și asigurarea calității produselor, crearea site-urilor web corporative în diferite limbi străine, precum și participarea la evenimentele investiționale și de comerț externe etc.	i, plus 1 salariat din cadrul organului responsabil de operarea programului		pentru Dezvoltarea Întreprinderilor Mici și Mijlocii				
62.	Capitalizarea Fondului de garantare pentru întreprinderile mici și mijlocii și diversificarea portofoliului cu produse destinate companiilor din sectoarele prioritare cu potențial de export	Resurse umane proprii	Organizația pentru Dezvoltarea Întreprinderilor Mici și Mijlocii	Ministerul Economiei, Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova	2016-2018	45.000.000	Asistența donatorilor	Fond de garantare a creditelor capitalizat cu cîte 15 milioane lei pe an, în perioada 2016-2018
<i>E2. Dezvoltarea instrumentelor de sprijin informațional pentru exportatori</i>								
63.	Elaborarea unui program consistent de evenimente, interne și externe, ce urmează a fi organizate de Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a	Resurse umane proprii	Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova	Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene, Camera de Comerț și Industrie, camerele bilaterale, ambasadele Republicii	2016-2020	Costuri suplimentare nu vor fi suportate	Neaplicabil	Program elaborat

	Exportului din Moldova pentru promovarea exportatorilor naționali			Moldova de peste hotare				
64.	Efectuarea periodică a studiilor de piață relevante sub aspectul prevederilor Zonei de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător și prestarea serviciilor informaționale calitative pentru exportatorii din sectoarele prioritare	Resurse umane proprii	Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova	Ministerul Economiei	2016-2020	Costuri suplimentare nu vor fi suportate	Neaplicabil	Un studiu efectuat pe an; exportatori informați privind concluziile studiilor
65.	Promovarea de către Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova în rândul exportatorilor autohtoni a instrumentelor informaționale relevante	Resurse umane proprii	Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova	Ministerul Economiei	2016-2020	Costuri suplimentare nu vor fi suportate	Neaplicabil	Cel puțin 200 de beneficiari direcți pe an
66.	Elaborarea și implementarea unui program de promovare a exportatorilor (prin organizarea Forului exportatorilor, concursului „Premiul național în export”, comunicarea istoriilor de succes etc.)	Resurse umane proprii	Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova	Ministerul Economiei	2018-2020	Costurile vor fi estimate după aprobarea programului	Asistența donatorilor	Program elaborat și implementat; număr de beneficiari
67.	Elaborarea și implementarea unui program permanent de dezvoltare a capacităților de management în domeniul	Resurse umane proprii	Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova	Ministerul Economiei	2018-2020	Costurile vor fi estimate după aprobarea programului	Asistența donatorilor	Program elaborat și implementat; număr de beneficiari

	exporturilor (Academia exportatorilor)							
68.	Sporirea vizibilității asociațiilor și uniunilor industriale, a grupurilor de producători și exportatori; sprijinirea schimbului internațional de experiență pentru beneficiarii/membrii acestora	Resurse umane proprii	Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova	Ministerul Economiei	2016-2020	Costuri suplimentare nu vor fi suportate	Neaplicabil	Cel puțin 200 de beneficiari direcți pe an, care pot include atât asociații, cât și companii
69.	Susținerea procesului de instituire a clusterelor orientate spre export la nivel de sectoare prioritare	Resurse umane proprii	Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova	Ministerul Economiei	2016-2020	Costuri suplimentare nu vor fi suportate	Neaplicabil	Număr de consultații oferite

F. Consolidarea capacităților instituțiilor naționale în scopul atragerii, menținerii, dezvoltării investițiilor și promovării exporturilor

F1. Transformarea Organizației de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova într-o agenție eficientă și profesionistă în domeniul atragerii investițiilor și promovării exporturilor

70.	Elaborarea și aprobarea Strategiei de dezvoltare instituțională a Organizației de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova	Resursele umane proprii, planul este în curs de desfășurare în cadrul unui proiect finanțat de Banca Mondială	Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova	Ministerul Economiei	2016	Costuri suplimentare nu vor fi suportate	Neaplicabil	Strategie de dezvoltare instituțională elaborată și aprobată de Guvern până la finele anului 2016
71.	Asigurarea finanțării optime a Organizației de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova în contextul implementării Strategiei de dezvoltare instituțională, pentru exercitarea	Resursele umane proprii	Ministerul Finanțelor	Ministerul Economiei	2017-2020	Costul va fi estimat în cadrul elaborării Cadrului Bugetar pe Termen Mediu pentru 2017-2019	Surse bugetare	Buget al Organizației de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova capitalizat cu suma necesară implementării Strategiei instituționale

	eficientă a mandatului							
72.	Eficientizarea activității Organizației de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova prin reformarea organizației în conformitate cu Strategia de dezvoltare instituțională aprobată	Resurse umane proprii	Ministerul Economiei	Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova	2016-2020	Costul urmează a fi estimat în urma aprobării Strategiei instituționale a Organizației de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova	Surse bugetare	Reformare a instituției efectuată
73.	Eficientizarea activității Consiliului de coordonare a activității Organizației de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova și a Consiliului de administrare a bugetului pentru implementarea Programului „Promovarea exportului”	Resurse umane proprii	Ministerul Economiei	Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova	2016	Costuri suplimentare nu vor fi suportate	Neaplicabil	Activitatea consiliilor eficientizată
74.	Elaborarea și implementarea unui program de dezvoltare profesională destinat echipei Organizației de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova	Resurse umane proprii	Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova	Ministerul Economiei, Ministerul Finanțelor, donatorii	2017-2020	500,000	Asistența donatorilor	Program de dezvoltare profesională și dezvoltare profesională continuă, elaborat și implementat
75.	Instituționalizarea în cadrul Organizației de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova a funcției de asistență	90 de zile de servicii de consultanță pentru elaborarea programului	Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova	Ministerul Economiei, Ministerul Finanțelor, donatorii	Începând cu 2017	Costul urmează a fi estimat în urma aprobării Strategiei instituționale a Organizației de	Asistența donatorilor	Bază de date cu proiectele investițiilor străine directe creată; concept de asistență a investitorilor aprobat de către Consiliul

	continuă a investitorilor străini (<i>aftercare</i>), care va acoperi inclusiv dezvoltarea capacităților necesare pentru consolidarea legăturilor dintre investițiile străine directe – întreprinderile mici și mijlocii prin identificarea și promovarea furnizorilor locali					Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova		de administrație al Organizației de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova
76.	Sporirea vizibilității Organizației de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova în calitate de agenție națională în domeniul atragerii investițiilor și promovării exporturilor prin campanii de comunicare instituțională	Resurse umane proprii	Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova	Ministerul Economiei	2016-2020	Costuri suplimentare nu vor fi suportate	Neaplicabil	Număr de investitori străini atrași; număr de contracte de export încheiate
<i>F2. Consolidarea diplomației economice în domeniul promovării investițiilor străine directe</i>								
77.	Elaborarea și implementarea unui plan de acțiuni în vederea dezvoltării diplomației economice, care să fie bazat pe următoarele elemente-cheie: revizuirea modalității de lucru a atașărilor economice, revizuirea distribuției	100 de zile de servicii de consultanță pentru elaborarea Planului de acțiuni	Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova, Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene	Ministerul Economiei	2018-2020	Costul va fi estimat după elaborarea și aprobarea Planului de acțiuni	Surse bugetare	Plan de acțiuni elaborat și aprobat de Guvern până în 2018; evaluare anuală a implementării Planului de acțiuni începând cu 2018

	geografice și a numărului de atașați economici, precum și stabilirea indicatorilor de performanță privind activitatea atașatorilor economici							
78.	Organizarea cursurilor de instruire anuale pentru toți reprezentanții corpului diplomatic moldovenesc peste hotare în domeniul economic/comercial, pentru a oferi informații despre avantajele comparative ale Republicii Moldova, sectoarele prioritare economice și asigurarea serviciilor de mediere, cu asigurarea materialelor promoționale corespunzătoare	Instrucitori invitați de la instituțiile relevante	Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova	Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene, Ministerul Economiei	2017-2020	400,000	Surse bugetare	Cursuri anuale de instruire organizate
79.	Identificarea a 5 țări-țintă pentru dinamizarea eforturilor de promovare a țării ca destinație pentru investiții. Desfășurarea programelor de informare și promovare a țării orientate spre cele 5 țări-țintă identificate	Resurse umane proprii	Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova	Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene, Ministerul Economiei	2018-2020	1,500,000	Surse bugetare	5 țări-țintă identificate; număr de proiecte investiționale potențiale în creștere cu cel puțin 100% (anul I) și 50% în fiecare an consecutiv

80.	Identificarea piețelor-țintă de export, cu asigurarea prezenței operaționale a diplomației economice pe teritoriul acestora (reprezentanții Organizației de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova în străinătate/ atașații economici/ consultanții locali)	Resurse umane proprii	Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova	Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene, Ministerul Economiei	2017-2020	Costuri suplimentare nu vor fi suportate	Neaplicabil	Piețe-țintă de export identificate; număr de contracte încheiate
-----	---	-----------------------	---	--	-----------	--	-------------	--